

Nr 14

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om skatterätt och länsrätt, m. m; given Stockholms slott den 22 januari 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

SVANTE LUNDKVIST

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag om skatterätt och länsrätt. Beteckningen skatterätt används i lagen som en gemensam beteckning på dels läns-skatteätterna vilka avses ersätta prövningsnämnderna, dels den mellan-kommunala skatterätten vilken avses ersätta den mellankommunala pröv-ningsnämnden. Länsskatteätt och länsrätt knyts organisatoriskt till läns-styrelsen medan den mellankommunala skatterätten knyts till riksskat-teverket. Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser om skatteätts och länsrätts kompetensområden, om domförhet, om omröstning samt om ledamöter i skatteätt och länsrätt.

Vid skatteätt skall enligt förslaget handläggas i huvudsak de mål som f. n. handläggs vid prövningsnämnd. Länsrätts kompetensområde föreslås omfatta vissa av de målgrupper som f. n. handläggs på lands-kansliet, i huvudsak mål enligt barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen samt körkortsmål. Skatteätt och länsrätt skall enligt vad som före-slås i propositionen bestå av lagfaren ordförande och nämndemän. Den förvaltningsprocesslag som har föreslagits i remiss till lagrådet den 14 januari 1971 avses bli tillämplig på bl. a. skatteätt och länsrätt. För-slaget till lag om skatteätt och länsrätt innehåller därför inte några bestämmelser om förfarandet.

Lagen om skatteätt och länsrätt avses träda i kraft den 1 juli 1971.

1) Förslag till Lag om skatterätt och länsrätt

Härigenom förordnas som följer.

1 §

I varje län finns en länsskatterätt och en länsrätt. För hela landet finns en mellankommunal skatterätt.

2 §

Länsskatterätt och länsrätt har sitt kansli i länsstyrelsen. Den mellankommunala skatterätten har sitt kansli i riksskatteverket.

Skatterätt och länsrätt sammanträder på den ort där den har sitt kansli. När det föreligger särskilda skäl, får rätten sammanträda på annan ort.

3 §

Vid skatterätt handlägges mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar.

4 §

Vid länsrätt handlägges mål enligt barnavårdslagen (1960: 97) och lagen (1954: 579) om nykterhetsvård i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 21 kap. föräldrabalken.

Vid länsrätt handlägges vidare, såvitt gäller svenskt körkort, turistkörkort eller trafikort, mål om varning eller återkallelse av sådant kort och, såvitt gäller utländskt körkort, mål om varning eller vägran att godkänna körkortet, allt enligt vad därom är särskilt föreskrivet.

5 §

Skatterätt och länsrätt består av ordförande och nämndemän, om ej annat följer av 6 §. Rätten är domför med ordförande och tre nämndemän. Fler än fyra nämndemän får ej tjänstgöra i rätten.

Konungen bestämmer hur många nämndemän som skall finnas i varje län för tjänstgöring i länsskatterätt och länsrätt samt vid den mellankommunala skatterätten.

6 §

Skatterätt och länsrätt är domför utan nämndemän

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages,
2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan skatterätt eller länsrätt,
3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende,
4. vid beslut att tills vidare återkalla körkort eller turistkörkort eller att tills vidare vägra godkännande av utländskt körkort, när det är uppenbart att sådant beslut bör meddelas,
5. vid annat beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål,
6. vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar.

Om det ej är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, är skatterätt och länsrätt domför utan nämndemän vid beslut som ej innefattar prövning av målet i sak.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande av

1. mål om utdömande av vite,
2. mål om handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt taxeringsförordningen (1956: 623),
3. mål om omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen (1960: 97),
4. mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt.

7 §

I länsskatterätt och länsrätt finns en eller flera ordförande vilka innehar tjänst vid länsstyrelsen. Sådan tjänst tillsättes av Konungen. I den mellankommunala skatterätten finns en eller flera ordförande vilka förordnas av Konungen för viss tid.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande i skatterätt och länsrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

Ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara lagfaren. Ordförande och föredragande i skatterätt och länsrätt skall vara svensk medborgare. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej tjänstgöra som ordförande eller föredragande.

8 §

Nämndeman i länsskatterätt och länsrätt utses genom val. Valet förrättas av landstinget eller, om i länet finns kommun som ej ingår i landstingskommun, av landstinget och kommunfullmäktige med den

fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen. I Gotlands län förrättas valet av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Nämndeman i den mellankommunala skatterätten förordnas av Konungen.

9 §

Valbar till nämndeman i länsskatterätt och länsrätt är myndig svensk medborgare, som är mantalsskriven och bosatt inom länet och ej har fyllt sjuttio år. Till nämndeman i den mellankommunala skatterätten får utses endast myndig svensk medborgare, som ej har fyllt sjuttio år.

Tjänsteman vid länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd eller under länsstyrelse lydande myndighet, länsläkare, biträdande länsläkare, socialvårdskonsulent, lagfaren domare, åklagare eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får ej vara nämndeman.

Den som har fyllt sextio år eller uppger annat giltigt hinder är ej skyldig att mottaga uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är ej skyldig att mottaga nytt uppdrag förrän efter sex år.

Rätten prövar självmant den valdes behörighet.

10 §

Nämndeman utses för sex år men får avgå efter två år. Om nämndeman visar giltigt hinder, får skatterätt eller länsrätt entlediga honom tidigare. Den som har fyllt sextio år har rätt att frånträda uppdraget. Upphör nämndeman att vara valbar eller behörig, förfaller uppdraget.

När ledighet uppkommer, utses ny nämndeman för återstående tid.

11 §

Ledamot och föredragande i skatterätt och länsrätt skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

12 §

De som står i sådant förhållande till varandra som sägs i 4 kap. 12 § rättegångsbalken får ej samtidigt tjänstgöra som ledamöter i skatterätt eller länsrätt.

13 §

I fråga om omröstning i skatterätt och länsrätt gäller bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter. Ordföranden säger först sin mening.

14 §

Konungen meddelar ytterligare föreskrifter om skatterätts och länsrätts organisation och verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Val av nämndemän i länsskatterätt och länsrätt skall med tillämpning av denna lag första gången äga rum före den 1 juli 1971. Valet skall avse tiden från och med nämnda dag.

2) Förslag till**Lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen (1955: 261) om avstängning av domare skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Är domare — — — — — av tjänsten.

Med domare avses i denna lag ledamot samt lagfaren befattningshavare, som ej är ledamot, vid allmän underrätt, hovrätt, nedre justitierevisionen eller högsta domstolen eller vid vattendomstol, ägodelningsrätt eller expropriationsdomstol eller vid regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd eller kammarrätten eller, då Konungen förordnat därom, vid annan särskild domstol.

Med domare avses i denna lag ledamot samt lagfaren befattningshavare, som ej är ledamot, vid allmän underrätt, hovrätt, nedre justitierevisionen eller högsta domstolen eller vid vattendomstol, ägodelningsrätt eller expropriationsdomstol eller vid regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd, kammarrätt, skatterätt eller länsrätt eller, då Konungen förordnat därom, vid annan särskild domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

**Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 20 november 1970.**

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Lundkvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *lagstiftning om skatterätt och länsrätt* och anför.

Inledning

1970 års riksdag har beslutat riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen (prop. 1970: 103, SU 132, KU 34, rskr 248 och 308). Beslutet avser bl. a. en reform av förvaltningsrättskipningen vid länsstyrelse och prövningsnämnd. Till en huvudenhet vid länsstyrelsen förs, jämte annat, i princip all förvaltningsrättskipning, dvs. i huvudsak handläggningen av mål och ärenden i vilka talan fullföljs från länsstyrelsen eller prövningsnämnden till förvaltningsdomstol – kammarrätten eller regeringsrätten. Till denna enhet knyts två organ, länsrätt och läns-skatterätt, vilka avses komma att handlägga, länsrätten vissa av de målgrupper som f. n. handläggs på landskansliet och läns-skatterätten i huvudsak de mål som f. n. handläggs hos prövningsnämnden.

Vid riksdagsbeslutet förutsattes det att frågan om länsrättens och läns-skatterättens närmare organisation skulle behandlas i annat sammanhang. I en promemoria som har utarbetats inom civildepartementet har ett förslag till lag med bestämmelser om en sådan organisation lagts fram (Stencil C 1970: 3). Lagförslaget innehåller bestämmelser också om organisationen av ett organ som avses ersätta den mellankommunala prövningsnämnden. Det torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*. Promemorian bygger främst på länsförvaltningsutredningens betänkande »Den statliga länsförvaltningen» (SOU 1967: 20–21), landskontorsutredningens betänkande »Skatteförvaltningen» (SOU 1967: 22) och ett inom finansdepartementet utarbetat lagför-

slag, »Lag om skatterätt» (SOU 1967: 24), samt remissyttranden över dessa betänkanden. Inom justitiedepartementet utarbetas f. n. förslag till förvaltningsprocesslag. Lagen avses bli tillämplig på bl. a. skatterätt och länsrätt.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av justitiekanslern (JK), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, trafiksäkerhetsverket, statskontoret, kammarrätten, riksskatte-nämnden, centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden (CFU), invandrarverket, trafikmålskommittén, samtliga länsstyrelser, Föreningen auktoriserade revisorer, Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer, Riksförbundet landsbygdens folk (RLF), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund och Tjänstemännens centralorganisation (TCO). Länsstyrelsen i Stockholms län har till sitt yttrande fogat dels ett särskilt yttrande av landssekreterarna Widmark, Falk och Hökeberg, dels yttranden från kronofogdemyndigheten i Stockholm samt från de lokala skattemyndigheterna i Stockholms och Solna fögderier.

Riksdagsbeslutet om länsförvaltningen

Syftet med den beslutade omorganisationen av länsförvaltningen är bl. a. att förstärka förvaltningsrättskipningen vid länsstyrelserna och prövningsnämnderna. Statsmakernas beslut innebär, såvitt nu är av intresse, i huvudsak följande. Länsstyrelsen skall bestå av tre huvudenheter, nämligen en för samhällsplanering, en för skatteförvaltning och en för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning. Till sistnämnda huvudenheter skall knytas en länsskatterätt, som avses ersätta prövningsnämnden, och en länsrätt. Vid länsrätten skall handläggas vissa av de mål och ärenden som f. n. handläggs på landskansliet. Länsrättens kompetensområde skall till en början vara förhållandevis begränsat men efter hand som erfarenhet vinnas av den nya ordningen bör kompetensområdet vidgas.

Både länsskatterätt och länsrätt skall enligt statsmakernas beslut bestå av en jurist som ordförande samt lekmän. Ordföranden skall utses av Kungl. Maj:t och ha ställning som domare. Han skall kunna vara chef för huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning eller för någon av de enheter inom denna huvudenheter som kommer att motsvara nuvarande allmänna sektionen eller prövningsnämndens kansli. Det förutsätts att det i vissa län därutöver kan behövas ytterligare domare, som uteslutande är sysselsatta som ordförande i rätterna. Lekmännen skall utses av landstinget.

Föredragande departementschefen anför i prop. 1970: 103, som låg till grund för riksdagsbeslutet, att de avgöranden som träffas inom ramen för förvaltningsrättskipningen får allt större vikt för det allmänna och för den enskilde och berör allt fler områden av samhällslivet och allt fler grupper av medborgare. Utvecklingen innebär enligt departementschefen vidare att tyngdpunkten inom den dömande verksamheten i samhället förskjuts från den allmänna rättskipningen till förvaltningsrättskipningen. Ett ytterligare skäl för en förstärkning av förvaltningsrättskipningen vid länsstyrelserna och prövningsnämnderna utgör enligt vad som anføres i propositionen den omorganisation av förvaltningsrättskipningen i kammarrätten och regeringsrätten, som har föreslagits i en den 20 mars 1970 beslutad remiss till lagrådet. Denna reform innebär att regeringsrätten ombildas till en i huvudsak prejudikatbildande instans. Nästan alla de mål som f. n. fullföljs från länsstyrelserna direkt till regeringsrätten skall i stället fullföljas till kammarrätt. Kammarrätsorganisationen skall enligt vad som föreslås i lagrådsremissen delas upp på två kammarrätter. Utöver de åtgärder för att förstärka förvaltningsrättskipningen vid länsstyrelserna och prövningsnämnderna som omfattas av beslutet om en omorganisation av länsförvaltningen bör enligt vad departementschefen anför i prop. 1970: 103 en förbättring av handläggningsformerna övervägas. Kraven på bättre handläggningsformer kan enligt departementschefen väntas bli tillgodosedda genom den förvaltningsprocesslag som förbereds inom justitiedepartementet. Riksdagen lämnade de uttalanden i propositionen som redovisats nu utan erinran.

Statmakernas beslut innebär vidare att frågan om den närmare organisationen av länsrätten och länsrättsrätten skall behandlas särskilt och att ställning därvid skall tas till bl. a. frågan om kompetensområdena för länsrätten och länsrättsrätten samt frågorna om antalet lekmän och om omröstning. I fråga om kompetensområdena förutskickas i propositionen att för länsrättsrättens del förslaget till lag om skatterätt kommer att ligga till grund för övervägandena medan för länsrättens del utgångspunkten kommer att vara att dit skall hänföras mål om omhändertagande av barn för samhällsvård, om verkställighet av dom i vårdnads mål, om utvisning av utlänning och om intagning på vårdanstalt för alkoholmissbrukare samt körkortsmål.

Skatterätts kompetensområde

Den nuvarande förvaltningsrättskipningen på landskontoret och hos prövningsnämnden

Vid sidan av den fiskaliska verksamheten på beskattningsområdet — bl. a. processföringen för det allmännas räkning i skattemål — och kamralförvaltningen är landskontorets arbetsuppgifter till övervägande del att

hänföra till förvaltningsrättskipning. Två helt skilda ärendetyper förekommer, nämligen de som hör till prövningsnämndens handläggning och de som handläggs på själva landskontoret, främst på kameralsektionen och uppbördssektionen. I fråga om organisation, handläggning o. d. gäller skilda bestämmelser för de mål som handläggs på landskontoret och de som hör till prövningsnämnden. För den förstnämnda gruppen gäller i allt väsentligt detsamma som för de mål som handläggs på landskansliet.

På landskontoret handläggs bl. a. vitesmål, mål om familjebidrag, gåvoskattemål, uppbörds- och folkbokföringsmål och mervärdeskattemål.

Vitesmålen avser utdömande av vite enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna. Talan mot länsstyrelsens beslut i vitesmål förs hos kammarrätten.

I *mål om familjebidrag* prövas besvär över familjebidragsnämnds beslut om familjebidrag åt värnpliktiga enligt familjebidragsförordningen (1946: 99). Talan mot länsstyrelsens beslut förs hos kammarrätten som sista instans.

Som beskattningsmyndighet för *gåvoskatt* beslutar länsstyrelsen i ärenden rörande sådan skatt enligt förordningen (1941: 416) om arvsskatt och gåvoskatt. Talan mot länsstyrelsens beslut förs i dessa fall hos hovrätt. I fråga om arvsskatt ligger uppgiften som beskattningsmyndighet på allmän underrätt. Kapitalskatteberedningen överväger frågan om överflyttning av denna uppgift till länsstyrelserna.

Med *uppbörds- och folkbokföringsmål* avses i första hand besvär över lokal skattemyndighets beslut enligt 85 § 1 mom. uppbördsförordningen (1953: 272). Bl. a. ansökningar om befrielse från s. k. respitavgift (54 §), från restavgift (58 § 2 mom.) och från ränta på kvarstående skatt (85 § 2 mom.) samt, i vissa fall, ansökningar om anstånd med inbetalning av skatt (49 § 2 mom.) prövas av länsstyrelsen som första instans. Besvär över länsstyrelsens beslut förs hos kammarrätten. Talan får dock inte föras mot länsstyrelsens beslut rörande bl. a. preliminär taxering eller anstånd med inbetalning av skatt (86 § första stycket).

I *folkbokföringsprocessen* prövar länsstyrelsen efter besvär eller underställning lokal skattemyndighets beslut om mantalsskrivning och pastorsämbetes beslut om kyrkobokföring enligt folkbokföringsförordningen (1967: 198). En stor del av besvären avser tvist mellan kommuner om en persons mantalsskrivning. Besvär över länsstyrelsens beslut förs i regel hos kammarrätten.

På taxeringssektionen beslutar länsstyrelsen i ärenden enligt förordningen (1968: 430) om *mervärdeskatt*. Slutligt beslut om fastställelse av sådan skatt och beslut om efterbeskattning kan överklagas genom besvär hos prövningsnämnden.

Hos prövningsnämnden handläggs *skattemål*, dvs. prak-

tiskt taget alla mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna. Prövningsnämnden är besvärinstans i mål som rör talan mot taxeringsnämnds beslut (11 § 3 mom. taxeringsförordningen, 1956: 623) och, som nyss nämnts, mot länsstyrelsens beslut i fråga om mervärdesskatt. I åtskilliga fall prövar prövningsnämnden också ärenden som första instans. Så är fallet med bl. a. framställningar om avdrag för nedsatt skatteförmåga (50 § 2 mom. kommunalskattelagen, 1928: 370, resp. 9 § 2 mom. förordningen, 1947: 576, om statlig inkomstskatt), befrielse för dödsbo att erlagga kvarstående eller tillkommande skatt (75 § 1 mom. kommunalskattelagen resp. 15 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt), eftertaxering (116 § taxeringsförordningen), särskilt uppskattningsvärde på fastighet (1 § förordningen, 1933: 357, om åsättande i vissa fall av särskilt uppskattningsvärde å fastighet) och tillämpning av bestämmelserna om ackumulerad inkomst (4 § förordningen, 1951: 763, angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst).

Prövningsnämnden beslutar också i mål om *fastighetstaxering* under löpande taxeringsperiod, särskild fastighetstaxering (179 § 1 mom. taxeringsförordningen). I mål som rör den normalt vart femte år återkommande allmänna fastighetstaxeringen beslutar däremot *fastighetsprövningsnämnden*. I första instans ankommer den allmänna fastighetstaxeringen på fastighetstaxeringsnämnderna (131 §).

Utöver dessa uppgifter inom förvaltningsrättskipningen har prövningsnämnden till uppgift att fastställa *anvisningar för den årliga taxeringen* och fastighetsprövningsnämnden att fastställa *anvisningar för allmän fastighetstaxering* (93 och 174 §§ resp. 144 § 3 mom.). I prop. 1970: 191 med förslag till lag med anledning av riksskatteverkets inrättande, m. m. föreslås att verket som skall inrättas den 1 januari 1971 skall överta uppgiften att fastställa anvisningar såvitt avser taxering för inkomst och förmögenhet. Motsvarande ändring i fråga om anvisningarna för den särskilda fastighetstaxeringen föreslås i prop. 1970: 160 med förslag till ändrade bestämmelser om särskild fastighetstaxering.

Processen i prövningsnämnden är kontradiktorisk och, i det stora flertalet fall, skriftlig. Skriftväxlingen, målens beredning och med målen sammanhängande expeditionella uppgifter ombesörjs av prövningsnämndens kansli (77 §). Kansliet ingår i landskontoret (12 § 2 mom.). Ibland hålls muntlig förhandling i prövningsnämnden, vanligtvis på begäran av enskild part. Prövningsnämnden kan dock förordna om muntlig förhandling, även om ingen av parterna begärt sådan. Det förekommer också att nämnden anordnar syn. Bestämmelser härom finns i 80—84 §§.

Besvär över taxeringsnämnds beslut skall vara avgjorda av prövningsnämnden senast den 30 juni året efter taxeringsåret (89 §). Fastighetsprövningsnämnds arbete skall vara avslutat den 15 december under taxeringsåret (163 §). I särskild ordning får besvär över taxeringsnämnds el-

ler fastighetstaxeringsnämnds beslut anföras före utgången av femte året efter taxeringsåret (100 och 101 §§, 167 § 2 mom. samt 181 § 4 mom.). När fastighetsprövningsnämndens arbete avslutats, prövar prövningsnämnden besvär som i särskild ordning anförts över fastighetstaxeringsnämnds beslut (167 § 1 mom.)

För hela landet finns en gemensam prövningsnämnd — den mellan kommunala prövningsnämnden — för prövning av bl. a. besvär över taxering av skattskyldig som haft förvärvskälla som hänförs till flera län (11 § 2 mom. och 73 §).

Departementspromemorian

I promemorian erinras om att det i prop. 1970: 103 förutskickas att skatterätternas kompetensområde i allt väsentligt skall stämma överens med vad som förordats i förslaget till lag om skatterätt vilket i sin tur helt bygger på landskontorsutredningens förslag. Innebörden av sistnämnda förslag är att till skatterätt hänförs i stort sett alla mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna. Några remissinstanser som yttrat sig över landskontorsutredningens förslag, nämligen statskontoret, riksrevisionsverket och CFU, vill enligt promemorian ge skatterätten ett mer begränsat kompetensområde och har därför i sina yttranden avstyrkt att vissa mål eller grupper av mål enligt nyssnämnda författningar, främst mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna, tillförs skatterätternas kompetensområde. Ett genomgående skäl för en sådan ståndpunkt har varit att man genom handläggning vid skatterätt skulle förlora i snabbhet och smidighet jämfört med handläggning i administrativ ordning.

Avgörande för bedömningen av frågan om en viss målgrupp bör höra till skatterättens kompetensområde bör enligt vad som anförts i promemorian vara i vad mån arten av den prövning som skall ske i målen motiverar en domstolsmässig handläggning. Denna handläggning bör givetvis utformas så att skäligen anspråk på snabbhet och smidighet tillgodoses. Därvid är enligt promemorian av betydelse att liksom vid de allmänna underrätterna mindre komplicerade mål kan handläggas som enmansmål. Genom en sådan handläggningsform kan intresset av snabb handläggning tillgodoses.

Det konstateras i promemorian att skattemål, dvs. praktiskt taget alla mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna, f. n. handläggs av prövningsnämnd. Alla dessa mål bör enligt promemorian hänföras till skatterätts kompetensområde.

Landskontorsutredningen föreslår, anför det i promemorian, att till skatterätts kompetensområde skall föras också mål enligt 39 § 4 mom. taxeringsförordningen om befrielse i visst fall från skyldighet att lämna kontrolluppgift, mål enligt lagen (1961: 332) om handräckning vid taxe-

ringsrevision samt mål enligt 56 § 4 mom. taxeringsförordningen om handlings undantagande från taxeringsrevision, vilka samtliga målgrupper f. n. handläggs hos länsstyrelsen. Dessa målgrupper innefattar enligt promemorian så väsentliga rättssäkerhetsfrågor att en domstolshandläggning är motiverad. Övervägande skäl talar därför för förslaget. Det föreslås vidare att mål tillhörande någon av dessa målgrupper skall kunna avgöras som enmansmål i den mån kravet på snabbhet påkallar det och målet inte är svårbedömt.

Nästa allmänna fastighetstaxering skall enligt gällande regler äga rum år 1975. Frågan vilket organ som bör handha mål om allmän fastighetstaxering i instansen över fastighetstaxeringsnämnden bör enligt promemorian lämpligen inte prövas i detta sammanhang.

I promemorian erinras om att vitesmål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna f. n. handläggs hos länsstyrelsen. Landskontorsutredningen föreslår att befogenheten att döma ut vite enligt dessa författningar i stället skall ankomma på skatterätt. Bara ett par remissinstanser har riktat invändningar mot detta förslag. Det är enligt vad som anförs i promemorian här fråga om en typisk rättskipningsuppgift som både av rent principiella skäl och av påtagliga rättssäkerhetsskäl bör handhas i domstolsmässiga former. I dessa mål är visserligen skyndsam handläggning påkallad. Intet talar emellertid för att handläggningen skall behöva ta längre tid hos länsskatterätt än hos länsstyrelsen. Det föreslås i promemorian att vitesmålen skall kunna handläggas som enmansmål i den mån behovet av särskilt snabb handläggning påkallar det och målet inte är svårbedömt.

I fråga om uppbörds- och folkbokföringsmålen – vilka enligt landskontorsutredningens förslag skall höra till skatterätts kompetensområde – konstateras det i promemorian att några remissinstanser har anfört att de allra flesta av dessa mål är så enkla eller eljest av sådan beskaffenhet att de bör handläggas i administrativ ordning. Som ett särskilt motiv härför har också anförts att målen, om de hänförs till skatterätten, ändå skulle komma att handläggas som enmansmål.

I promemorian anförs att inslaget av judiciell prövning också i dessa mål är så framträdande att de i princip bör få en domstolsmässig handläggning. Även om målen i stor utsträckning bör kunna handläggas som enmansmål, bör de enligt promemorian hänföras till skatterätts kompetensområde. Målgrupper som typiskt sett är mycket enkla eller har begränsad betydelse för part bör dock undantas. Det föreslås att till länsskatterätts kompetensområde skall föras dels mål som anhängiggjorts genom besvär enligt 85 § 1 mom. uppbördsförordningen över lokal skattemyndighets beslut med undantag dock för sådana mål rörande preliminär taxering m. m. i vilka enligt 86 § första stycket talan inte får föras mot länsstyrelsens beslut, dels sådana mål i vilka pastors- ämbeten eller lokala skattemyndigheter stannat i olika mening (37 och

44 §§ folkbokföringsförordningen), dels mål som anhängiggjorts genom besvär över beslut i kyrkobokförings- eller mantalsskrivningsärende (45 § andra stycket och 46 § andra stycket folkbokföringsförordningen). Förslaget innebär enligt vad som anges i promemorian att samtliga underställnings- och besvärsmål enligt folkbokföringsförordningen hänförs till länsskatterätten. I fråga om uppbördsmålen innebär förslaget att alla mål och ärenden som f. n. avgörs av länsstyrelsen i första instans eller i vilka enligt 86 § första stycket uppbördsförordningen talan inte får föras mot länsstyrelsens beslut fortfarande skall handläggas hos länsstyrelsen, medan övriga mål och ärenden hänförs till länsskatterätten.

Remissyttrandena

Remissinstanserna godtar i huvudsak förslaget i departementspromemorian om hur skatterätternas kompetensområde skall utformas. *JK*, *SR* och *Svenska bankföreningen* förklarar att de inte har några invändningar mot förslaget. Mot vad som anförs i promemorian om att avgörande för bedömningen av frågan om en viss målgrupp bör höra till skatterätts kompetensområde bör vara i vad mån arten av den prövning som skall ske i målen motiverar en domstolsmässig handläggning framförs inga invändningar. Flera remissinstanser ansluter sig uttryckligen till den angivna principen.

Många remissinstanser är emellertid kritiska mot enskilda detaljer av promemorieförslaget. I fråga om målen enligt uppbördsförordningen anser sålunda flera remissinstanser att länsskatterätternas kompetensområde bör vara mera omfattande än vad som föreslås i promemorian.

Två remissinstanser, *länsstyrelserna i Jönköpings* och *Värmlands län*, tar upp frågan om gåvoskattemålen bör hänföras till länsskatterätts kompetensområde. Mycket talar enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* för att så sker men med hänsyn till målens samband med arvsskattemålen anser länsstyrelsen att frågan bör prövas först när arvsskattemålen förts över från de allmänna domstolarna. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att båda dessa typer av mål bör handläggas vid länsskatterätt men yttrar sig inte över frågan om målen redan nu bör hänföras dit.

Det är, anför *Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer* i sitt yttrande, angeläget att målen inte i onödan underkastas en alltför omständlig och tidskrävande handläggning. Vid skatterätt bör handläggas bara mål som är av mera kvalificerad natur. Den övervägande delen av de mål som f. n. handläggs av prövningsnämnderna är förhållandevis enkla. Det borde därför ha övervägts om inte vissa av de mål som i promemorieförslaget hänförs till skatterätts kompetensområde kan avgöras i annan ordning. Föreningen tvivlar på att möjligheten att avgöra vissa mål utan medverkan av lekmän kommer att förenkla eller nämnvärt påskynda

handläggningen. *Statskontoret* redovisar en liknande uppfattning. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att det inte finns anledning att förmoda att en skatterätt som har tillräckliga personalresurser skulle behöva längre tid för beslut än länsstyrelsen.

Enligt promemorieförslaget skall, anför *kammarrätten*, mål som typiskt sett är mycket enkla eller av begränsad betydelse för part handläggas hos länsstyrelsen. Vissa av de mål som i förslaget hänförs till skatterätts kompetensområde är emellertid också av enkel beskaffenhet. Vid avgörandet av frågan om målfördelningen bör hänsyn tas till vad som är mest rationellt från arbetssynpunkt. *Kammarrätten* anser sig inte ha tillräcklig kännedom om arbetsförutsättningarna hos länsstyrelserna för att kunna bedöma om den föreslagna uppdelningen är den mest ändamålsenliga.

Kronofogdemyndigheten i Stockholm anför att det inte är rationellt att efter en ganska godtycklig gränsdragning mellan olika grupper av mål klassificera vissa som domstolsmål och hänföra dem till skatterätts kompetensområde men, på grund av behovet av en snabb handläggning, låta dem avgöras av ensamdomare.

Bortsett från de allmänna synpunkter som har redovisats i det föregående har remissinstanserna inte något att invända mot förslaget att de mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som f. n. handläggs vid prövningsnämnd skall hänföras till skatterätts kompetensområde.

Förslaget i promemorian att mål om befrielse i visst fall från skyldighet att lämna kontrolluppgift, mål enligt lagen om handräckning vid taxeringsrevision och mål om handlings undantagande från taxeringsrevision skall handläggas vid skatterätt tillstyrks av *RLF* och *Sveriges lantbruksförbund*. *Statskontoret* som inte heller motsätter sig förslaget betonar, särskilt i fråga om handräckningsmålen, kravet på snabbhet i handläggningen. Avgörande för statskontorets ställningstagande såvitt gäller de övriga två målgrupperna är att talan inte får föras mot beslut i målet.

Länsstyrelsen i Värmlands län, *kronofogdemyndigheten i Stockholm* och *Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer* ger i fråga om handräckningsmålen uttryck för en annan uppfattning. *Föreningen* anför att handräckningsmålen nästan alltid fordrar snabb handläggning för att inte syftet med handräckningen skall förfelas. Lagen om handräckning vid taxeringsrevision innehåller flera bestämmelser som avser att förhindra en olämplig tillämpning av handräckningsinstitutet. I regel måste sålunda den skattskyldige ha vid vite anmanats att ställa sina räkenskaper till skattemyndigheternas förfogande, innan frågan om handräckning kan tas upp. Enligt förslaget skall vidare frågan om vitet skall dömas ut handläggas av skatterätten. Liksom *kronofogdemyndigheten* anser *föreningen* att handräckningsmålen inte bör handläggas vid skatterätt. *Kronofogdemyndigheten* anför att målen om handräckning är ytterst

antas komma att anlägga andra och välvilligare synpunkter beträffande begärt anstånd än vad befattningshavare inom den mera fiskaliskt inriktade huvudenheten för skatteförvaltning kanske är benägna att göra.

Länsstyrelserna i Uppsala, Örebro och Kopparbergs län anser också att mål och ärenden rörande anstånd med inbetalning av skatt bör handläggas vid länsskatterätt. Samma ordning bör enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län* gälla i fråga om ärenden om respitavgift enligt 54 § uppbořdsförordningen.

Länsrätts kompetensområde

Den nuvarande förvaltningsrättskipningen på landskansliet

Landskansliets sektionsindelning har f. n. i allt väsentligt som utgångspunkt de olika arbetsuppgifternas sakliga innehåll och inbördes sammanhang. På samma sektion handläggs i princip alla ärenden inom ett visst sakområde, oavsett vilken åtgärd ärendet avser. Sektionens verksamhet kan sålunda vara inriktad både på planering eller tillsyn och på handläggning av ärenden som avser en rättslig prövning av enskilda fall. I det följande hänförs liksom i prop. 1970: 103 till förvaltningsrättskipningen dels sådana grupper av mål i vilka talan mot länsstyrelsens beslut förs vid förvaltningsdomstol – kammarrätten eller regeringsrätten – dels några målgrupper i vilka en rättslig prövning också är framträdande men i vilka talan fullföljs hos central förvaltningsmyndighet och Kungl. Maj:t i statsrådet (utvisningsärenden) eller hos allmän domstol (överexekutorsmål).

I de mål som sålunda hänförs till förvaltningsrättskipningen på landskansliet kan det vara fråga om åtgärder av mycket skiftande slag, såsom frihetsberövande eller annat ingrepp i den personliga integriteten, föreläggande och utdömande av vite, handräckning, meddelande av förbud och återkallelse av tillstånd. Rättskipande uppgifter fullgör länsstyrelsen framför allt genom att som andra instans pröva beslut av kommunala organ (kommunfullmäktige, kommunstyrelse, kommunal nämnd e. d.), lokala statliga organ (polismyndighet, utmätningsman) samt sammanlutningar av enskilda (vägförening, jaktvårdsområde m. fl.). Åtskilliga rättsfrågor prövas emellertid också av länsstyrelsen som första instans. Exempel härpå utgör körkortsmål, mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och utvisningsärenden. Ofta har länsstyrelsen, utöver befogenheten att efter besvär pröva lokal myndighets beslut inom ett visst förvaltningsområde, en allmän tillsynsfunktion på samma område.

All beslutanderätt i länsstyrelsen utövas av landshövdingen eller annan tjänsteman. I praktiskt taget alla ärenden kan beslutanderätten läggas på en lägre tjänsteman än landshövdingen. På vilken nivå beslutande-

rätten ligger följer av arbetsordningen (29 § 1–4 mom. länsstyrelseinstruktionen, 1958: 333). Förhållandena skiftar mellan olika länsstyrelser beroende bl. a. på variationer i fråga om personaluppsättning, målfrekvens m. m. Några formella behörighetskrav på den som skall besluta i sådana mål och ärenden som det här är fråga om föreligger visserligen inte men i allmänhet är vederbörande tjänsteman juris kandidat, ofta med tingsutbildning.

Enhetliga bestämmelser om förfarandet saknas. Länsstyrelseinstruktionen innehåller bestämmelser om jäv (37 §) och om befogenhet att för utredning i visst ärende hålla muntligt förhör (38 § 1 mom.) eller att förordna om vittnesförhör vid domstol (38 § 3 mom.). I vissa ärenden enligt barnavårdslagen (1960: 97), nykterhetsvårdslagen (1954: 579) och utlänningslagen (1954: 193) tillämpas särskilda processuella regler som ges i dessa lagar beträffande utredning – bl. a. vittnesbevisning vid domstol – liksom beträffande interimistiskt beslut, hämtning, offentlighet, rätt att anlita biträde och avfattning av beslut. Enligt dessa lagar har länsstyrelsen vidare befogenhet och i vissa situationer skyldighet att anordna förhör med den som berörs av åtgärd som kan komma i fråga i ärendet. Också andra som kan lämna upplysningar i ärendet kan höras.

Det tvåpartsförhållande, som är konstitutivt för civil- och straffprocessen vid allmän domstol, föreligger sällan i förvaltningsmål. Inom länsstyrelsens arbetsområde tillämpas ett rent kontradiktoriskt förfarande endast i skatteprocessen, där det allmänna företräds av taxeringsintendent, i socialhjälpsmål, där vanligen två kommuner står mot varandra, samt i överexekutorsmål, exempelvis vid besvär över utmätning. Det skall emellertid nämnas att länsstyrelsen enligt 41 § utlänningslagen kan uppdra åt polismyndighet eller särskilt utsedd person att vara allmänt ombud vid förhör i utvisningsärende.

Inom länsstyrelsens starkt differentierade rättskipningsområde återfinner man strängt taget alla typer av förvaltningsmål, från sådana där prövningen avser en ren legalitetskontroll och till sådana där lämplighetsfrågor ges stort utrymme.

Frågor om återkallelse av körkort provas av länsstyrelsen som första instans i *körkortsmål*. Länsstyrelsen är också den myndighet som utfärdar körkort. Över utfärdade körkort för länsstyrelsen körkortsregister. Enligt 33 § 1 mom. vägtrafikförordningen (1951: 648) är länsstyrelsen skyldig att ta upp till omprövning frågan om en körkortsinnehavares lämplighet att inneha körkort, om länsstyrelsen finner skälig anledning till antagande att körkortsinnehavaren inte uppfyller de krav på skicklighet, hänsyn, ansvar och pålitlighet i nykterhetshänseende eller de övriga förutsättningar som gäller för att få körkort. Underrättelser av betydelse för bedömningen får länsstyrelsen från domstolar och andra myndigheter enligt 80 och 81 §§ vägtrafikkungörelsen (1951: 743). Många underrättelser föranleder ingen annan åtgärd än en rutinmässig anteck-

ning i körkortsregistret. I andra fall sker en reell prövning av frågan om körkortet bör återkallas. I vissa fall skall länsstyrelsen enligt 33 § 2 mom. vägtrafikförordningen återkalla körkort, nämligen dels om körkortsinnehavaren gjort sig skyldig till vissa angivna trafikbrott (grov vårdslöshet i trafik, rattfylleri, rattonykterhet eller smitning i vissa fall), dels om han genom upprepade trafikförseelser i väsentlig mån visat bristande vilja eller förmåga att rätta sig efter trafikbestämmelserna, dels om han annars vid färd med motordrivet fordon i något för trafiksäkerheten väsentligt hänseende grovt åsidosatt vad som åligger honom som förare, dels om han gjort sig skyldig till fylleri eller olovlig körning och det inte kan anses uppenbart att han ändå är en skötsam person eller om han med hänsyn till onyktert levnadssätt inte bör betros med att inneha körkort, dels om han genom brottslig gärning visat påtaglig brist på hänsyn till andra eller på grund av personliga förhållanden i övrigt inte kan anses lämplig som förare av körkortspliktigt fordon, dels om han på grund av sjukdom, skada e. d. inte vidare bör ha körkort, dels om han inte rättar sig efter föreläggande av länsstyrelsen att lämna lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis eller underlåter att rätta sig efter föreskrifter som meddelats i samband med sådant föreläggande. I alla de nämnda fallen utom då körkortsinnehavaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik eller till smitning efter trafikolycka med personskada eller då han vid trafikonykterhetsbrott haft en alkoholkoncentration i blodet som uppgått till 0,8 promille eller mer får länsstyrelsen i stället för att återkalla körkortet meddela körkortsinnehavaren varning (34 §).

Enligt 33 § 5 mom. får nytt körkort inte utfärdas förrän viss tid flutit från återkallelsen. Tiden är ett eller två år beroende på anledningen till återkallelsen men länsstyrelsen kan inom vissa gränser föreskriva kortare tid, om synnerliga skäl föreligger. Om körkortet återkallats på grund av sjukdom e. d. eller på grund av att innehavaren inte rättat sig efter föreläggande att lämna lämplighetsintyg etc., kan han få tillbaka körkortet så snart det förhållande som föranlett återkallelsen upphört.

Besvär över länsstyrelsens beslut om återkallelse av körkort prövas av regeringsrätten. Beslut om varning får inte överklagas.

I princip får återkallelse av körkort på grund av straffbelagd förseelse inte äga rum, innan ansvarsfrågan blivit avgjord genom lagakraftvunnen dom (33 § 2 mom.). När fråga om återkallelse av körkort uppkommer, skall länsstyrelsen enligt 33 § 3 mom. återkalla körkortet tills vidare, om det på sannolika skäl kan antas att körkortet kommer att slutligt återkallas.

Bestämmelserna om återkallelse av körkort och om varning gäller i tillämpliga delar också i fråga om turistkörkort (37 § 2 mom.). Körkort eller annat tillståndsbrev som är utfärdat i Danmark, Finland eller

Norge och som gäller där samt utländskt nationellt eller internationellt körkort medför — under förutsättningar som anges i kungörelsen (1956: 522) med vissa bestämmelser i anledning av överenskommelser mellan Sverige samt Danmark, Finland och Norge angående ömsesidigt godkännande av körkort samt av registrering av motorfordon, m. m. resp. kungörelsen (1962: 277) om godkännande av vissa utländska körkort — rätt att föra motorfordon i Sverige.

Enligt 4 § 1956 års kungörelse får länsstyrelsen bl. a. om tillståndshavaren gjort sig skyldig till trafikförseelse som enligt 33 § vägtrafikkörordningen medför återkallelse av körkort för viss tid vägra godkännande av tillståndsbevis. Bl. a. om sådant förhållande som enligt 33 § medför körkortsåterkallelse föreligger får länsstyrelsen enligt 6 § 1962 års kungörelse besluta att det utländska körkortet under viss tid inte skall gälla i Sverige. Vid prövningen skall enligt båda kungörelserna bestämmelserna i 33 och 34 §§ vägtrafikkörordningen tjäna till ledning.

Den som skall tjänstgöra som förare av bil i yrkesmässig trafik måste enligt 27 § 1 mom. förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. ha särskilt tillstånd (trafikkort). Trafikkort utfärdas av länsstyrelsen (3 mom.). Länsstyrelsen kan återkalla trafikkort när anledning förekommer till det. Kan det antas att föraren skall låta rätta sig utan sådan åtgärd kan länsstyrelsen i stället meddela varning (5 mom.).

Frågan om grunder för återkallelse av körkort och trafikkort samt frågan om vilken myndighet som skall pröva ärenden härom prövas f. n. av trafikmålskommittén. Bl. a. övervägs att helt eller delvis flytta handläggningen av frågor om återkallelse och utfärdande av körkort och trafikkort från länsstyrelserna.

I *barnavårdsmålen* prövar länsstyrelsen avgöranden av barnavårdsnämnd enligt barnavårdslagen. Prövningen sker enligt 80 § med anledning av besvär över barnavårdsnämnds beslut i fråga om bl. a. utdömande av vite, föreskrifter om underårigs levnadsförhållanden (26 §), övervakning (26 §), omhändertagande för samhällsvård enligt 31 §, rätt till umgänge med någon som är omhändertagen för samhällsvård (41 §), samhällsvårds upphörande eller återupptagande efter villkorligt upphörande (42 och 43 §§) samt fosterbarnsvård — bl. a. tillstånd till mottagande av fosterbarn (47 §), förbud att ta barn från fosterhem (50 §) och förbud för någon att annat än tillfälligt motta annans barn i sitt hem (51 §). Enligt 81 § prövar länsstyrelsen vidare besvär över beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende om utskrivning från skolan. Barnavårdsnämnds beslut att med stöd av 25 och 29 §§ omhänderta underårig för samhällsvård eller att med stöd av 30 § omhänderta underårig för utredning skall underställas länsstyrelsens prövning, om inte både föräldrarna och, om den underårige fyllt 15 år, denne själv samtyckt till att beslutet verkställs (24 §). Om länsstyrelsen inte vill

fastställa det underställda beslutet, kan länsstyrelsen i stället förordna om en eller flera förebyggande åtgärder eller uppdra åt barnavårdsnämnden att föranstalta om sådana åtgärder (79 §). Talan mot länsstyrelsens beslut i mål enligt barnavårdslagen förs hos regeringsrätten.

Verkställighet av vad rätten i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn söks enligt 21 kap. 1 § föräldrabalken hos länsstyrelsen. Om det är uppenbart att förhållandena har ändrats väsentligt sedan domen eller beslutet meddelades, kan länsstyrelsen enligt 5 § vägra verkställighet, om det med hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av domstol. Verkställighet kan också vägras om risk föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Även om dom eller beslut som nu sagts inte föreligger, kan den som har vårdnaden, när barnet vistas hos annan, påkalla länsstyrelsens åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom (6 §). Motsvarande gäller enligt 7 § när föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt har vårdnaden och en av dem egenmäktigt bortfört eller kvarhåller barnet. Länsstyrelsen kan vägra åtgärd om det föreligger särskilda skäl för att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten. I ärende enligt 21 kap. föräldrabalken kan länsstyrelsen bl. a. besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg eller att barnet skall omhändertas tillfälligt. Besvär över länsstyrelsens beslut enligt 21 kap. föräldrabalken prövas av regeringsrätten.

Länsstyrelsen beslutar enligt 18 § nykterhetsvårdslagen om *tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare*. Ansökan om tvångsintagning görs av nykterhetsnämnden eller, i vissa fall, av polismyndigheten (19 §). Under förutsättningar som anges i 25 § får länsstyrelsen föranstalta om att den som avses med ansökan i avbidan på slutligt beslut tills vidare intas på vårdanstalt eller omhändertas och vårdas på annat sätt. Vid den slutliga prövningen kan länsstyrelsen i stället för att besluta om tvångsintagning förordna om hjälpåtgärd eller övervakning eller uppdra åt nykterhetsnämnd att föranstalta därom (31§). Att föranstalta om verkställighet av slutligt beslut om tvångsintagning ankommer enligt 34 § i vissa fall på länsstyrelsen och i övriga fall på nykterhetsnämnden. Den myndighet som har att föranstalta om verkställighet får bevilja villkorligt anstånd med verkställigheten (35 § 1 mom.). Beslut av länsstyrelse om villkorligt anstånd skall enligt 16 § kungörelsen (1955: 528) med vissa tillämpningsföreskrifter till lagen om nykterhetsvård meddelas i samband med beslutet om tvångsintagning. Enligt 35 § 2 mom. nykterhetsvårdslagen får den myndighet som har förordnat om villkorligt anstånd förklara anståndet förverkat. Om länsstyrelsen vid sådant beslut om tvångsintagning vars verkställande ankommer på länsstyrelsen finner att alkoholmissbrukaren genast bör tas in på vårdanstalt, får länsstyrelsen dra försorg om att han omhändertas

och vårdas på annat sätt till dess att plats på vårdanstalt kan beredas honom (37 §). Under förutsättningar som anges i 55 § får länsstyrelsen förordna att den som har skrivits ut från allmän vårdanstalt skall återintas. Länsstyrelsen prövar vidare besvär över nykterhetsnämnds beslut om utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet samt åtgärd enligt 14 § 2 mom. för att avstänga någon från inköp av alkoholhaltiga drycker (59 §). Besvär över länsstyrelsens beslut enligt nykterhetsvårdslagen prövas av regeringsrätten.

Utvisning av utlänning kan enligt 29 § utlänningslagen ske på vissa grunder som hänför sig till hans vandel, t. ex. att han är hemfallen åt alkoholmissbruk eller narkotikamissbruk eller att han under de senaste fem åren utomlands dömts eller undergått frihetsstraff för brott som enligt svensk lag kan föranleda utlämning och det kan befaras att han kommer att fortsätta brottslig verksamhet. Beslut om utvisning meddelas av länsstyrelsen. Om utlämningen påstår att han är politisk flykting och påståendet inte är uppenbart oriktigt, skall frågan underställas invandrarverket och detta besluta i ärendet (30 §). Besvär över länsstyrelsens beslut prövas av invandrarverket och i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet (44 och 46 §§). Myndighet som handlägger ärende om utvisning eller verkställighet av utvisningsbeslut kan förordna att utlämning skall tas i förvar eller ställas under uppsikt. Sådan åtgärd får vidtas av länsstyrelsen, om ärendet handläggs hos Kungl. Maj:t eller invandrarverket. Då utvisningsärendet avgörs, skall den beslutande myndigheten pröva om utlämningen fortfarande skall hållas i förvar eller under uppsikt (35 och 36 §§). Förhör i utvisningsärende skall enligt 40 § hållas av den myndighet som handlägger ärendet. Invandrarverket får dock överlämna åt länsstyrelse att hålla förhör. Enligt 48 § kan utlämningen, bl. a. inför länsstyrelse, avge förklaring att han avstår från talan mot utvisningsbeslutet och medger att det verkställs (nöjdförklaring). Verkställighet av beslut om utvisning ankommer enligt 58 § på länsstyrelsen. Bl. a. om utlämningen påstår att han löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse i det land till vilket han skall befordras och påståendet inte är uppenbart oriktigt, skall ärendet underställas invandrarverket.

Besvär över socialnämnds beslut i ärende rörande *meddelande av socialhjälp* prövas enligt 54 § lagen (1956: 2) om socialhjälp av länsstyrelsen. Länsstyrelsen prövar också tvister mellan kommuner om ersättning för utgiven socialhjälp (22—32 §§) och kommuns krav mot enskild på ersättning för socialhjälp (33—40 §§). Talan mot länsstyrelsens beslut förs hos kammarrätten som sista instans.

På landskansliet utövas förvaltningsrättskipning i ett stort antal målgrupper utöver de nu nämnda. En utförligare redovisning lämnas i förvaltningsdomstolskommitténs betänkande (SOU 1966: 70).

Departementspromemorian

I promemorian ges en tämligen ingående redogörelse för de utredningsförslag rörande förvaltningsrättskipningen på landskansliet som har lagts fram under de senaste årtiondena. Det konstateras att i prop. 1970: 103 som utgångspunkt förutskickas att länsrätten skall handlägga mål om omhändertagande av barn för samhällsvård, om verkställighet av dom i vårdnadsmål, om intagning på vårdanstalt för alkoholmissbrukare och om utvisning av utlänning samt körkortsmål, målgrupper vilka samtliga f. n. handläggs av länsstyrelsen på landskansliet. Enligt vad som anförs i promemorian bör till en början i huvudsak bara detta relativt begränsade antal målgrupper handläggas vid länsrätt. Efter hand som erfarenheter vinnas av den nya ordningen bör kompetensområdet vidgas.

Utöver mål om omhändertagande av barn för samhällsvård (25, 29 och 31 §§ barnavårdslagen) bör enligt promemorian till länsrättens kompetensområde hänföras de mycket likartade målen om omhändertagande för utredning (30 §), samhällsvårds upphörande eller återupptagande efter villkorligt upphörande (42–43 §§) samt förbud att ta barn från fosterhem (50 §).

I promemorian föreslås att förutom mål om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad om barn, dvs. sådan verkställighet som söks enligt 21 kap. 1 § föräldrabalken, till länsrätts kompetensområde skall föras mål om överflyttning av barn i andra fall enligt 21 kap. 6–7 §§.

I fråga om målen enligt nykterhetsvårdslagen föreslås i promemorian att bara mål om tvångsintagning och återintagning men inte verkställighetsfrågor skall ankomma på länsrätt.

Förslaget i promemorian innebär såvitt gäller utvisningsärendena att beslut i sak men inte verkställighetsfrågor hänförs till länsrätts kompetensområde. Fråga om att ta utlänning i förvar eller ställa honom under uppsikt skall enligt förslaget prövas av länsrätten bara i de fall frågan uppkommer i utvisningsärende som är anhängigt hos länsrätten. I andra fall bör frågan liksom f. n. prövas av länsstyrelsen.

Frågor om återkallelse av körkort och trafikkort är enligt vad som anförs i promemorian av sådan beskaffenhet att de utan tvekan bör prövas av länsrätt. Däremot anses det inte föreligga tillräckliga skäl att till länsrätt hänföra mål i vilka det inte finns anledning räkna med att annat än varning skall bli påföljden och än mindre frågor om anteckning i körkortsregister med anledning av inkommen underrättelse. Vanligen behövs någon tvekan inte råda huruvida åtgärden skall bli återkallelse eller varning, sägs det i promemorian. En tämligen fast praxis har utbildat sig i fråga om vilka typer av förseelser som normalt inte innefattar tillräckliga skäl till återkallelse av körkort eller trafikkort. I de

flesta fall bör det enligt promemorian utan tvekan kunna avgöras om återkallelse kommer i fråga eller ej. Kommer återkallelse i fråga bör målet höra till länsrättens handläggning. Länsrätten bör då avgöra målet varvid rätten antingen beslutar om återkallelse eller, om tillräckliga skäl härför inte föreligger, beslutar om varning eller finner att inte ens varning skall meddelas. Den ordning som förordas i promemorian innebär alltså att, om länsstyrelsen (vederbörande tjänsteman) med ledning av inkomna underrättelser och i förekommande fall efter att ha inhämtat yttrande från körkortsinnehavaren eller föranstaltat om annan utredning finner att återkallelse av körkort eller trafik kort kan komma i fråga, målet härom handläggs vid länsrätten. När omständigheterna är sådana att körkortet obetingat skall återkallas, bör målet enligt vad som anförs i promemorian i allmänhet handläggas som enmansmål. Förekommer i målet en tveksam fråga om nedsättning av den kortaste tid under vilken körkortet skall vara återkallat, bör målet dock handläggas med nämnd.

Remissyttrandena

Det kompetensområde som föreslås för länsrätterna är enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* i huvudsak lämpligt. Det är angeläget att mål om administrativa frihetsberövanden får en mera domstolsmässig handläggning än f. n. I sådana mål måste deltagande av lekmän anses vara av värde. Genom att en förvaltningsdomstol tillskapas för denna typ av mål sker en bättre anpassning till Europarådets konvention angående de mänskliga rättigheterna, till vilken Sverige har anslutit sig.

Flertalet remissinstanser är i princip positivt inställda till förslaget om länsrätternas kompetensområde. *Länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Blekinge och Norrbottens län* samt *SR* tillstyrker förslaget. I huvudsak samma inställning har *hovrätten över Skåne och Blekinge, länsstyrelserna i Stockholms, Kristianstads och Skaraborgs län, RLF, Svenska landstingsförbundet, Sveriges advokatsamfund* och *Sveriges lantbruksförbund*. Dessa remissinstanser förutsätter att länsrätternas kompetensområde, i enlighet med vad som förordas i promemorian, kommer att vidgas efter hand som erfarenheter vinnas av den nya ordningen. Målet bör enligt *hovrätten* vara att alla mål av större betydelse enligt en viss författning skall behandlas av samma myndighet. Samtliga mål enligt barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen, som f. n. handläggs hos länsstyrelsen, bör framdeles kunna hänföras till länsrätten. Som exempel på mål eller ärenden som i framtiden kan bära tillhöra länsrätts kompetensområde nämner *länsstyrelsen i Stockholms län* bl. a. ärenden som återkallelse av pass och tillstånd att inneha vapen samt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* besvärsmål enligt utsökningslagen och kommunala besvärsmål.

I flera remissyttranden föreslås vissa inskränkningar eller omedelbara utvidgningar i det föreslagna kompetensområdet. Förslag som innebär att kompetensområdet skall inskränkas eller att det skall utsträckas till att omfatta målgrupper som har nära samband med de målgrupper som enligt promemoriaförlaget skall ingå i kompetensområdet behandlas i det följande. Här skall däremot redovisas förslag som innebär att vissa andra målgrupper skall handläggas vid länsrätt. Sådana förslag läggs fram i yttrandena från *socialstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Kronobergs, Kopparbergs och Jämtlands län*. *Svea hovrätt*, som föreslår att körkortsmålen tills vidare undantas från länsrätternas kompetensområde, anser att det redan nu bör övervägas vilka andra målgrupper som i stället kan böra tillföras länsrätterna.

De remissinstanser som anser att länsrätternas kompetensområde inte bör begränsas så snävt som enligt förslaget anför bl. a. att det i flera andra typer av mål kan bli fråga om betydande ingrepp i den enskildes rättssfär i personligt eller ekonomiskt avseende eller om svåra lämplighets- och skälighetsavgöranden. I sådana mål måste enligt dessa remissinstanser medverkan av lekmän anses värdefull.

Med hänsyn till synpunkter av detta slag bör enligt *socialstyrelsen* ärenden som avses i 14 § smittskyddslagen (1968: 231) och i 12 § andra stycket lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt, enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* ärenden som avses i 14 § 4 mom. djurskyddslagen (1944: 219), enligt *länsstyrelsen i Örebro län* ärenden om återkrävande av bidragsförskott och hälsovårdsmål samt enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län* ärenden som avses i 18 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott redan från början hänföras till länsrätts kompetensområde.

Om länsrätternas kompetensområde begränsas på det sätt som föreslås i promemorian, kan det enligt *länsstyrelsen i Jämtlands län* antas att antalet mål vid länsrätterna i de små och medelstora länen kommer att bli litet och att körkortsmålen kommer att dominera helt. En sådan ordning kan inte godtas. Det måste antas att nämndemännens intresse för arbetet i länsrätten ökar om antalet mål ökar och om målens beskaffenhet varierar. Länsstyrelsen ifrågasätter därför om inte länsrätternas kompetensområde bör vidgas, förslagsvis genom att besvär över beslut av byggnadsnämnd, hälsovårdsnämnd och socialnämnd hänförs dit.

Förslaget i promemorian innebär, anför *socialstyrelsen*, att alla underställningsärenden men bara ett fåtal av besvärärendena enligt barnavårdslagen skall handläggas vid länsrätt. Övriga besvärärenden skiljer sig knappast på något avgörande sätt från dem som enligt förslaget skall hänföras till länsrätterna. Utmärkande för samtliga är att besluten i ärendena på ett eller annat sätt ingriper i den personliga friheten. Styrelsen anser att samtliga besvärärenden enligt barnavårdslagen som f. n. handläggs hos länsstyrelsen bör hänföras till länsrätts kompetensområde. Om en sådan utvidgning av kompetensområdet skulle anses medföra prak-

tiska svårigheter, bör i vart fall besvär över beslut som avses i 41 § andra stycket och 51 § barnavårdslagen samt besvär över beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan (81 §) handläggas vid länsrätt.

Med utgångspunkt från tanken att mål där skälighets- och lämplighetsavvägningar spelar stor roll bör avgöras under medverkan av lek-män anser *länsstyrelsen i Kopparbergs län* att mål enligt 47 § barnavårdslagen om enskilt hems lämplighet som fosterhem och mål om socialhjälp enligt 12 § lagen om socialhjälp bör hänföras till länsrätternas kompetensområde. Enligt yttrandet från *socialstyrelsen* råder ett nära samband mellan sådana socialhjälpsmål och de mål om omhändertagande för samhällsvård som avses i 31 § barnavårdslagen. Frågan om dessa socialhjälpsmål bör handläggas vid länsrätt bör därför övervägas.

Mål om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad om barn och mål om överflyttning av barn i andra fall är enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* väl lämpade för prövning i länsrätt. Dessa mål skiljer sig nämligen från andra mål om verkställighet genom att de ger utrymme för en tämligen vittgående materiell prövning. Hovrätten ansluter sig därför till förslaget i promemorian i fråga om dessa mål. *Socialstyrelsen* anför att alla målgrupper som avses i 21 kap. föräldrabalken, således också mål om verkställighet av dom eller beslut rörande umgängesrätt och överlämnande av barn, bör föras till länsrätts kompetensområde.

Förslaget i promemorian om länsrätts kompetensområde såvitt gäller mål enligt nykterhetsvårdslagen har föranlett kritik från remissinstanserna. *Socialstyrelsen* anför i sitt yttrande.

I promemorian uttalas att »verkställighetsfrågan» inte bör föras till länsrättens kompetensområde. Det får förmodas, att med detta uttryck avses beslut enligt 34 § nykterhetsvårdslagen. Med verkställigheten men också med frågan om frihetsberövandet som sådant sammanhänger emellertid beslut om anstånd med verkställighet och om förverkande av medgivet anstånd (förverkandebeslut kan överklagas). Dessa ärendegrupper omnämnes ej i promemorian, vilket möjligen skall tolkas så, att besluten, liksom hittills, skall fattas av länsstyrelse eller nykterhetsnämnd.

Ett sådant förfarande skulle medföra en olycklig splittring. Det vill även synas mindre tillfredsställande, att i vissa fall en myndighet, som tidigare ej haft med ärendet att göra, nämligen länsstyrelsen, skall besluta om anstånd med verkställighet respektive förverkande av anstånd efter det att länsrätten fattat intagningsbeslutet. Bedömningen av verkställighetsfrågan äger intimt samband med själva beslutet om intagning och bör oavsett vilken åtgärd som kommer i fråga i verkställighetsdelen, behandlas av samma organ.

Styrelsen föreslår alltså att länsrätt får befogenhet att besluta om verkställighet enligt 34 § samt om villkorligt anstånd och förverkande därav enligt 35 § nykterhetsvårdslagen. En sådan ordning förordas också av

hovrätten över Skåne och Blekinge samt *länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Västmanlands, Kopparbergs och Västernorrlands län*. Såvitt gäller befogenheten att medge villkorligt anstånd är *länsstyrelsen i Kristianstads län* av samma mening. Prövning av fråga om förverkande av villkorligt anstånd innebär enligt *länsstyrelsen* inte något förnyat ställningstagande i själva vårdfrågan och bör därför inte ankomma på länsrätt. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser däremot att det vid en sådan prövning krävs en helt ny bedömning av alkoholmissbrukarens situation och vårdbehov.

Några av de *länsstyrelser* som anser att frågor om medgivande och förverkande av villkorligt anstånd bör ankomma på länsrätt framhåller att fråga är om svåra och för den enskilde betydelsefulla avgöranden. Samtliga betonar att frågan om medgivande av villkorligt anstånd hänger intimt samman med det principiella ställningstagandet till frågan om omhändertagande och att det därför inte är lämpligt att anförtro avgörandena åt skilda myndigheter.

Beslut av *länsstyrelsen* om verkställighet avser enligt *länsstyrelsen i Älvsborgs län* f. n. vanligen s. k. farliga eller kringflackande alkoholister. Dessa är ofta omhändertagna av polismyndighet samt i dålig fysisk och psykisk kondition, varför ett snabbt beslut i verkställighetsfrågan behövs. Alla aktuella frågor behandlas f. n. samtidigt vid förhör med den omhändertagne. Beslut i huvudsaken och i verkställighetsfrågan meddelas gemensamt. Om verkställighetsfrågan inte skall ankomma på länsrätt, försåras avgörandet. Två skilda beslut måste i så fall fattas. De båda frågorna kan inte hållas isär vid förhöret. Om länsrättens ordförande inte kan representera *länsstyrelsen* i verkställighetsfrågan, medför förslaget i promemorian tidsutdräkt. Att anordna två förhör – ett inför länsrätten och ett inför *länsstyrelsen* – är inte ändamålsenligt. Starka skäl talar därför för att samma instans, lämpligen länsrätten, får avgöra båda frågorna. *Länsstyrelsen i Hallands län* anför liknande synpunkter.

Om länsrätt får befogenhet att besluta om förverkande av villkorligt anstånd, bör det enligt *socialstyrelsen* också ankomma på länsrätten att pröva besvär över förverkandebeslut som meddelats av nykterhetsnämnd. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* utgår från att med mål om tvångsintagning i promemorian avses också beslut om omhändertagande enligt 25 och 37 §§ nykterhetsvårdslagen. Också *länsstyrelsen i Kalmar län* anser att beslut enligt 37 § bör ankomma på länsrätt. Enligt *hovrätten* bör länsrätt vidare ha befogenhet att i enlighet med vad som föreskrivs i 31 § i mål om tvångsintagning i stället förordna om hjälpåtgärd eller övervakning eller uppdra åt nykterhetsnämnd att föranstalta därom.

Förslaget i promemorian i fråga om utvisningsärendena tillstyrks av *hovrätten över Skåne och Blekinge*. *Hovrätten* anmärker emellertid att länsrätt bör ges rätt att ta emot nöjdförklaring enligt 48 § utlännings-

lagen. Svea hovrätt erinrar om att invandrarverket beslutar i ärenden om förpassning samt, om utlänningsen påstår att han är politisk flykting och påståendet inte är uppenbart oriktigt, i ärenden om utvisning och avvisning. Invandrarverket prövar vidare besvär över länsstyrelses och polismyndighets beslut i ärenden om utvisning resp. avvisning. Enligt hovrätten är det lämpligt att de besläktade frågorna om förpassning, utvisning och avvisning avgörs av samma myndighet. Att som föreslås i promemorian låta länsrätt avgöra ärenden om utvisning med invandrarverket som besvärsinstans innebär ett avsteg från vad som skall gälla på andra områden, nämligen att talan mot förvaltningsdomstols avgöranden skall föras hos högre förvaltningsdomstol och inte hos central förvaltningsmyndighet. Ett sådant avsteg är enligt hovrätten principiellt olämpligt.

Förslaget att ärenden om utvisning normalt skall handläggas vid länsrätt bestående av lagfaren ordförande och nämndemän är enligt vad som anförs i *invandrarverkets* yttrande mycket tillfredsställande från rätts-säkerhetssynpunkt. Verket anser liksom Svea hovrätt att det är olämpligt att talan mot förvaltningsdomstols beslut förs hos en administrativ myndighet. Den vanligaste utvisningsgrunden är att utlänningsen är hemfallen åt alkoholmissbruk och att han till följd därav är farlig för annans personliga säkerhet eller för ett grovt störande levnadssätt. Verket som anser sig inte ha särskild kompetens att bedöma sådana frågor föreslår att talan mot länsrätts beslut om utvisning skall föras hos kammarrätt och att regeringsrätten skall vara högsta instans. Det bör vidare övervägas om inte länsrätt bör få avgöra också utvisningsärenden i vilka utlänningsen påstår att han är politisk flykting. Frågan om eventuellt hinder mot verkställighet av utvisningsbeslut på grund av risk för att utlänningsen skulle utsättas för politisk förföljelse får i så fall prövas av invandrarverket enligt 58 § utlänningslagen. I likhet med vad som gäller vid förvisning skulle således prövning av påstått politiskt flykting-skap bara ske på verkställighetsstadiet.

JK har i huvudsak samma uppfattning som invandrarverket. Han anser det omotiverat och med hänsyn till syftet med inrättandet av länsrätterna betänkligt att, som föreslås i promemorian, avstå från en domstolsmässig prövning i de ärenden där politiskt flyktingskap påstås. En lämpligare ordning är att hänföra också sådana ärenden till länsrätts kompetensområde men att med hänsyn till invandrarverkets särskilda sakkunskap föreskriva att yttrande skall inhämtas från verket.

Ärenden rörande verkställighet av förpassning, förvisning och utvisning samt därmed sammanhängande frågor om tagande i förvar och ställande under uppsikt kan enligt *invandrarverket* ha stor betydelse för den enskilde. Verket anser dock att sådana frågor i enlighet med vad som föreslås i promemorian också i fortsättningen bör ankomma på länsstyrelsen och inte på länsrätten.

Flertalet av de remissinstanser som yttrar sig i fråga om körkortsmålen tillstyrker förslaget att mål i vilka återkallelse av körkort eller trafikkort kommer i fråga skall handläggas vid länsrätt. Med något undantag anser emellertid de remissinstanser som är positiva till förslaget att det är otillfredsställande att det skall ankomma på en tjänsteman hos länsstyrelsen att bedöma om anledning finns att räkna med återkallelse eller ej. Många av dem anser också att frågor om utfärdande av nytt körkort efter återkallelse bör ankomma på länsrätt.

Med hänsyn till att trafikmålskommittén f. n. utreder frågan om grunderna för återkallelse av körkort och trafikkort samt frågan vilken myndighet som skall handlägga körkortsmål bör enligt *Svea hovrätt* och *trafiksäkerhetsverket* handläggningen av dessa mål f. n. inte överföras till länsrätterna. *Trafikmålskommittén* som anser att förslaget i promemorian från rättssäkerhetssynpunkt innebär en väsentlig förbättring anför att kommitténs arbete med dessa frågor kan beräknas vara avslutat under första delen av år 1971 och att det inte är lämpligt att dessförinnan ändra nuvarande bestämmelser om handläggningen av körkortsmålen. Kommitténs förslag kan väntas innebära omfattande materiella och processuella ändringar både i förhållandet till gällande rätt och i förhållande till förslagen i promemorian. I kommitténs betänkande kommer att behandlas bl. a. frågan om allmänt ombud i körkortsmål och frågan om den tid inom vilken nytt körkort inte får utfärdas. Kommittén betonar att den processuella reformverksamheten inte bör bedrivas så att en lämplig lösning av sakfrågorna försvåras. Möjligheten att det kan visa sig att beslut om återkallelse av körkort i vissa fall lämpligen bör ankomma på allmän domstol måste beaktas.

I ett särskilt yttrande anför *landssekreterarna Widmark, Falk och Hökeberg* hos länsstyrelsen i Stockholms län att starka skäl talar mot att körkortsmålen delas upp mellan länsrätt och länsstyrelse på det sätt som föreslås i promemorian. Förslaget innebär i praktiken att beslut om återkallelse normalt kommer att meddelas av länsrätten medan beslut om varning skall ankomma på länsstyrelsen. Enligt vägtrafikförordningen är varning ett alternativ till återkallelse. Om länsrätten får handlägga alla mål i vilka någon av åtgärderna rimligen kan komma i fråga, får länsrätten bättre överblick och större möjligheter att utforma en praxis i fråga om gränsdragningen mellan återkallelse och varning. Den ordning som föreslås i promemorian innebär enligt *landssekreterarna* risk för att praxis inte blir enhetlig. I detta sammanhang bör beaktas att inte heller överinstanserna kan utbilda en praxis i fråga om området för varningsinstitutet. Någon företrädare för det allmänna som kan föra talan mot beslut om varning finns ju inte. *Landssekreterarna* anser att till länsrätts kompetensområde bör hänföras inte bara mål om återkallelse av körkort och trafikkort utan också mål om medde-

lande av varning. Med en sådan ordning kan målen anmälas för åtgärd hos länsrätten direkt från körkortsregistret.

Liknande synpunkter anförs av *socialstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Västernorrlands län* samt *Svenska försäkringsbolags riksförbund*. Dessa remissinstanser anför vidare bl. a. att det ofta kan vara svårt att bedöma om varning är en tillräckligt ingripande åtgärd, att länsrättens möjlighet att utbilda en praxis på området enligt förslaget blir beroende av i vilken omfattning vederbörande tjänsteman hos länsstyrelsen hänskjuter körkorts målen till länsrättens prövning och att en sådan ordning innebär risk för att praxis i körkorts målen blir än mera ojämn än f. n. Synpunkter av liknande slag redovisas i yttrandena från *Svea hovrätt* och *trafikmålskommittén*.

Frågor om återfående av körkort eller om utfärdande av nytt körkort efter återkallelse är enligt *Svea hovrätt, trafikmålskommittén* samt *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro och Kopparbergs län* ofta av lika stor betydelse för den enskilde och minst lika svårbedömda som återkallelsefrågorna. Det är vid prövningen av sådana frågor som återkallelsetidens längd i praktiken bestäms. *Länsstyrelserna i Södermanlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro och Kopparbergs län* anser därför att dessa frågor bör avgöras av länsrätt. Eftersom länsrätten blir en domstol, kan den enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* inte utfärda körkort. Däremot bör länsstyrelsen i tveksamma fall kunna inhämta yttrande från länsrätten. För det fall att återkallelsefrågorna men inte frågorna om utfärdande av nytt körkort hänförs till länsrätterna anser *trafikmålskommittén* att den ordning som anvisas av länsstyrelsen i Malmöhus län är lämplig.

Domförhet

Domförhetsregler för länsstyrelse och allmän underrätt

I det föregående har nämnts att all beslutanderätt i länsstyrelsen utövas av tjänstemän och att beslutanderätten i praktiskt taget alla ärenden kan läggas på en lägre tjänsteman än landshövdingen. Enligt 29 § 2 mom. länsstyrelseinstruktionen får länsstyrelsen i arbetsordningen eller på annat sätt uppdra beslutanderätt i vissa grupper av ärenden åt avdelningschef. Länsstyrelsen får vidare uppdra åt sektionschef eller annan tjänsteman att på föredragning av eller i närvaro av annan tjänsteman utöva beslutanderätten beträffande vissa grupper av ärenden. Yppas olika meningar eller kan beslut i ärendet väntas medföra verkningar utöver det enskilda fallet, skall ärendet hänskjutas till avgörande av vederbörande avdelningschef eller, i vissa fall, underställas landshövding-

ens bedömande (29 § 3 mom.). Sektionschef eller annan tjänsteman får ensam meddela beslut dels i ärenden av expeditionell natur, dels i sådana i arbetsordningen angivna ärenden som är av sådan art att det inte bör krävas att mer än en person deltar i handläggningen (29 § 4 mom.). Enligt 35 § är föredraganden skyldig att uttala sin mening och att, om den skiljer sig från den beslutande tjänstemannens, låta anteckna den till protokollet.

Landskontorets chef, landskamreraren, är ordförande i provningsnämnden. I Stockholms län förordnar länsstyrelsen förste länsassessor vid provningsnämndsavdelningen att vara ordförande på avdelning inom provningsnämnden. Provningsnämnden består av ytterligare minst fyra och högst åtta ledamöter eller, om nämnden skall sammanträda på avdelningar, fyra ledamöter på varje avdelning (12 § 1 mom.). För att provningsnämnd skall vara beslutför skall, utöver ordföranden, minst tre andra ledamöter eller suppleanter vara närvarande (87 §). Ordföranden i provningsnämnden är också ordförande i fastighetsprovningsnämnden. Denna består av provningsnämndens ledamöter samt nio ytterligare ledamöter som utses av länsstyrelsen (134 §). Provningsnämnd som arbetar på avdelningar får sammanträda i plenum, bl. a. när fråga är om beslut av principiell innebörd (11 § 1 mom.).

Enligt kungörelsen (1968: 584) om provningsnämnds sammansättning i mål eller ärenden rörande mervärdeskatt består provningsnämnden vid handläggning av sådana mål och ärenden av ordföranden och två andra ledamöter, om inte handläggningen har sådant sammanhang med annan skattefråga att den bör ankomma på nämnden i dess helhet eller på avdelning av nämnden.

Provningsnämndens ordförande har befogenhet att ensam fatta beslut som inte innefattar avgörande av målet samt beslut över besvär som endast avser rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller som biträfts av motparten, s. k. enmansmål (87 §).

Beträffande allmän underrätt ges i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken nya bestämmelser om bl. a. domförhet. De nya bestämmelserna har i viss utsträckning trätt i kraft den 1 januari 1970 och träder i övrigt i kraft den 1 januari 1971. I det följande redovisas den ordning som kommer att gälla fr. o. m. den 1 januari 1971. Allmän underrätt (tingsrätt) är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare får inte sitta i rätten. I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Tingsrätt är domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling, vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn, vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form samt vid huvudförhandling och syn i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter (1 kap. 3 § rättegångsbalken). I nämnd skall enligt 1 kap. 4 § sitta fem nämndemän. Inträffar förfall för nämndeman sedan huvud-

förhandling påbörjats, är rätten domför med fyra i nämnden. Huvudförhandling får enligt 42 kap. 20 § hållas i förenklad form dels om parterna samtycker, dels om saken finnes uppenbar.

Enligt 15 kap. 29 § giftermålsbalken och 20 kap. 36 § föräldrabalken i deras lydelse enligt lagen (1969: 256) om ändring i giftermålsbalken resp. lagen (1969: 257) om ändring i föräldrabalken skall underrätt i bl. a. äktenskapsmål samt mål om underhåll enligt giftermålsbalken, äktenskaplig börd, faderskap till barn utom äktenskap, vårdnad, umgängesrätt och underhåll enligt föräldrabalken bestå av en lagfaren domare och nämnd.

Tidigare utredningsförslag och remissyttranden

Länsförvaltningsutredningen

Länsförvaltningsutredningen förutser att den nämnd för handläggning av rättsärenden i länsstyrelsen som utredningen föreslår kommer att behöva sammanträda ofta och anser därför att antalet vid varje tillfälle deltagande nämndemän bör vara relativt begränsat. Utredningen framhåller att det främst gäller att tillföra länsstyrelsen ett element av allmänt medborgerligt omdöme. Önskemålet att olika delar av länet blir företrädade inom nämnden kan tillgodoses när man bestämmer det totala antalet nämndemän. Utredningen föreslår att normalt minst fyra nämndemän skall delta. I körkortsmål finner utredningen dock, med hänsyn till dessa måls merendels enkla beskaffenhet och stora antal, att det är tillräckligt och lämpligt om två nämndemän tjänstgör.

Remissyttrandena över länsförvaltningsutredningens förslag

Enligt *Göta hovrätts* mening kan det inte vara en praktisk ordning att, som utredningen föreslår, kräva olika antal nämndemän i olika typer av mål. Det framhålls också att en nämnd bestående av endast två nämndemän får anses vara väl liten. Vidare anser hovrätten att antalet nämndemän i ett och samma mål bör maximeras och inte bero av länsstyrelsens beslut om tjänstgöringens fördelning. Hovrätten finner därför övervägande skäl tala för att tre nämndemän — varken mer eller mindre — tjänstgör vid alla tillfällen då nämnd medverkar.

Lagberedningen förordar också en maximering av antalet deltagande nämndemän. Detsamma gäller *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som förutsätter att Kungl. Maj:t bestämmer antalet nämndemän och som för egen del anser att antalet bör vara tre i alla slag av ärenden och att länsstyrelsen skall vara beslutför om minst två nämndemän deltar.

Statskontoret finner att de synpunkter som talar för en medborgerlig representation i vissa rättsärenden bör bli tillräckligt tillgodosedda om det i samtliga mål deltar två nämndemän. En sådan ordning skulle också innebära praktiska fördelar, framhålls det. Samma synpunkter

anlägger *riksrevisionsverket*. Två nämndemän förordas också av *länsstyrelserna i Kalmar, Kristianstads, Göteborgs och Bohus och Väster-norrlands län*.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har inte något att erinra mot utredningens förslag men anser att det i brådskande fall, exempelvis då det gäller en av polismyndighet omhändertagen alkoholmissbrukare, bör vara tillräckligt att två nämndemän deltar.

Hur starkt lekmannainflytandet bör vara kan vara föremål för delade meningar, *framhåller förvaltningsdomstolskommittén*, men eftersom de rättsliga synpunkterna bör väga tungt anser kommittén övervägande skäl tala för att ordförandens mening bör bli gällande, om han inte får en kompakt lekmanmajoritet emot sig. Enligt kommitténs uppfattning finns det därför anledning att överväga om inte lekmanneelementet i allmänhet bör bestå av tre personer (två i körkortsmål). Normalt skulle härigenom ordföranden vid förekomst av två meningar bli överröstad endast om samtliga lekmän är ense.

Landskontorsutredningen

Som krav för domförhet i länsskatterätten föreslår *landskontorsutredningen* att minst sex nämndemän skall vara närvarande. Högsta antalet närvarande nämndemän anser utredningen kunna fastställas till åtta.

Utredningen föreslår att området för enmansavgöranden blir större än motsvarande utrymme för prövningsnämnden. Enligt 87 § taxeringsförfordningen får ordföranden i prövningsnämnden ensam fatta beslut som inte innefattar avgörande i sak samt beslut över besvär som avser endast rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller som biträts av motparten. Enligt utredningens mening bör området för enmansavgörandena omfatta inte bara besvärsmål i vilket parterna är ense utan också ärende i vilket länsskatterätten är första instans och framställningen biträts av motparten. I vissa grupper av ärenden, vilkas handläggning föreslås överförd från länsstyrelsen till länsskatterätten, bör enmansavgöranden kunna förekomma även om parterna inte är ense. Vikten av att skyndsamt avgöra vitesmål och handräckningsärenden motiverar enligt utredningen att man inte bör behöva avvakta ett sammanträde med nämnd.

Åtskilliga uppbörds mål kräver också enligt utredningens mening ett skyndsamt avgörande. Andra sådana mål är av så utpräglat teknisk natur, att handläggning i nämnden inte anses behövlig. Av dessa skäl finner utredningen att det vanligen är lämpligt att som enmansmål handlägga de uppbörds mål som rör preliminär taxering, sättet för uttagande av preliminär skatt, debitering eller jämkning av sådan skatt, verkställande av skatteavdrag, anstånd med inbetalning av skatt samt befrielse från ränta på kvarstående skatt. Däremot föreslås nämnd alltid delta

vid avgörande av mål som gäller arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt.

Även mantalsskrivnings- och kyrkobokföringsmålen är regelmässigt av juridisk-teknisk natur. Utredningen föreslår därför att dessa i princip skall kunna avgöras utan nämnd.

Remissyttrandena över landskontorsutredningens förslag

Enligt *kammarrättens* mening bör övervägas om inte antalet nämndemän i länsskatterätten bör bestämmas till fyra. Det erinras om att detta antal föreslås för den nämnd som enligt länsförvaltningsutredningens förslag skall inrättas vid länsstyrelsernas rättsavdelningar. Målen torde, framhåller kammarrätten, inte bli bättre avgjorda med flera nämndemän. Snarare kan antas, att den enskilde nämndemannen känner ansvaret starkare och att det blir mera ingående diskussioner i målen, om antalet nämndemän begränsas på detta sätt. Behovet av lokalkännedom torde kunna tillgodoses genom lämplig indelning av nämndemännen till tjänstgöring och genom uppdelning av målen på olika delar av domkretsen. Även *JK* anser att fyra nämndemän bör vara tillräckligt för domförhet.

Förvaltningsdomstolskommittén föreslår beträffande domförheten, att minsta antalet icke lagfarna ledamöter, som måste delta i besluten, sätts lägre än utredningen tänkt sig. Därigenom blir det lättare att ställa höga krav på ledamöternas erfarenhet och kunnighet. Såvitt kommittén känner till har man inga negativa erfarenheter på de håll, där prövningsnämnden arbetar på avdelningar med fyra ledamöter förutom ordföranden. Kommittén föreslår, att länsskatterätt i de fall, då juristdomaren inte dömer ensam, regelmässigt skall sammanträda med ordföranden jämte tre andra ledamöter. Högsta antalet föreslås bli fem. Det framhålls, att minskningen medför att man något beskär möjligheterna att tillgodose den f. n. i 13 § 1 mom. taxeringsförordningen inskrivna principen att i görlig mån besätta länsprövningsinstansen med personer som tillhör olika inom distriktet förekommande grupper av skattskyldiga och som representerar kännedom om distriktets olika delar. Eftersom de nämnda synpunkterna kommit att spela liten praktisk roll i dagens samhälle, bör de enligt kommitténs mening inte hindra en i övrigt befogad reduktion av ledamotsantalet.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län delar däremot utredningens mening att för domförhet bör krävas att minst sex nämndemän är närvarande. Dock bör i undantagsfall, t.ex. då en nämndeman hastigt fått förhinder och man inte hinner kalla in annan i hans ställe, kunna medges att endast fyra eller fem nämndemän deltar i beslut under förutsättning att skatterättens samtliga ledamöter är ense om beslutet.

Utredningens förslag, att enmansavgörande skall kunna förekomma i större omfattning än nu, tillstyrks av de remissinstanser som yttrat sig i frågan, nämligen *länsstyrelserna i Stockholms, Gotlands, Örebro och*

Jämtlands län, förvaltningsdomstolskommittén och lantbrukets skatte-delegation.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser dock att nämnd bör delta, om en uppskattnings- eller bedömningsfråga föreligger, t. ex. i frågor om preliminärt taxeringsvärde eller dödsbobefrielse. Rättssäkerhetskravet anses här väga tyngre än önskemålet om snabbhet och enkelhet. Detsamma sägs gälla mål om utdömande av vite.

Förvaltningsdomstolskommittén väcker frågan om man inte skulle kunna gå ett steg längre än utredningen föreslår och låta ordföranden ensam avgöra mål av påtagligt enkel beskaffenhet även om parterna inte är ense. Kommittén avser mål där saken »finnes uppenbar».

Lantbrukets skattedelegation finner den av utredningen föreslagna gränsdragningen mellan enmansmål och nämndmål lämplig. Delegationen understryker dock att det förhållandet att parterna är överens inte alltid bör föranleda att målet behandlas som enmansmål, eftersom den fiskala parten trots de förbättringar som föreslås genomförda regelmässigt befinner sig i starkare position och man därför har anledning förmoda att ett medgivande från den skattskyldiges sida beträffande viss beskattningsåtgärd kan föreligga utan att denne förmått riktigt bedöma innebörden av taxeringsintendentens yrkande.

Förslaget till lag om skatterätt

Enligt förslaget till lag om skatterätt skall i skatterätts nämnd sitta minst sex och högst åtta nämndemän. Vidare skall skatterätt vara domför utan nämnd vid beslut, som ej omfattar slutligt avgörande av mål, och vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller vars innehåll stämmer överens med parternas samstämmiga mening. Utan nämnd skall skatterätt dessutom få avgöra mål om utdömande av vite och om handräckning vid taxeringsrevision, folkbokföringsmål samt uppbörds-mål, som inte gäller arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt, även om beslutet inte stämmer överens med parternas samstämmiga mening. Beträffande mål om utdömande av vite och om handräckning vid taxeringsrevision framhålls emellertid att det endast är behovet av snabba avgöranden som kan motivera deras hänförande till enmansmålen. Valet av handlägningsform bör beträffande dessa liksom vissa andra mål, bl. a. mantalsskrivningsmål, träffas med urskillning.

Remissyttrandena över förslaget till lag om skatterätt

I fråga om antalet närvarande nämndemän åberopar *kammarrätten* och *förvaltningsdomstolskommittén* sina yttranden över landskontorsutredningens förslag. *CFU* och *länsstyrelsen i Västerbottens län* anser

liksom kammarrätten att ett minimiantal av fyra nämndemän bör övervägas.

Den föreslagna gränsdragningen mellan enmansmål och nämndmål biträds i princip av *sex länsstyrelser och lantbrukets skattedelegation*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att utvidgningen av området för enmansmålen innebär, att parternas dispositionsrätt, om de har en samstämmande mening, inte endast som nu kan gälla besvärsmål utan även t. ex. en ansökan om avdrag för nedsatt skatteförmåga i annan form än genom besvär. Skatterättens lekmän kan på detta sätt förlora insynen i ett för dem särskilt lämpat område. Erfarenheten har f. ö. visat att parternas samstämmighet just vad angår frågan om extra avdrag ofta är skenbar, eftersom stor möjlighet föreligger för skattskyldig att missförstå innebörden av taxeringsintendents yrkande. Framställningar om extra avdrag bör därför enligt länsstyrelsen avgöras med nämnd, om inte full skattebefrielse eller av skattskyldig med visst belopp yrkat extra avdrag i sin helhet tillstyrkts av motparten.

Länsstyrelsen i Södermanlands län är tveksam om ärenden om åsättande av s. k. preliminärt taxeringsvärde skall behandlas som enmansmål. Enligt länsstyrelsens mening bör möjligheterna till enmansavgörande av fastighetstaxeringsmål över huvud taget begränsas till rättelser av uppenbara fel och förbiseenden.

Sveriges industriförbund anser att vitesmål och handräckningsmål, som i regel rör betydelsefulla ingrepp i den enskildes ekonomi och integritet, i princip skall handläggas med nämnd och inte som enmansmål.

Lokala skattemyndigheten i Södertälje fögderi ställer frågan om inte besvär rörande anstånd enligt uppbördsförordningen med inbetalning av skatt regelmässigt borde behandlas som nämndmål, eftersom det här ofta är fråga om mycket grannliga bedömningar av klagandens betalningsförmåga o. d. Dessa mål kan på många sätt jämföras med sådana taxeringsbesvär som avser avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Departementspromemorian

De lekmän som enligt förslaget i promemorian skall delta i handläggningen i skatterätt och länsrätt skall enligt förslaget kallas nämndemän. En särskild bestämmelse om att skatterätt och länsrätt består av ordförande och nämnd föreslås.

Skilda synpunkter kan enligt promemorian anföras på frågan hur stort antal närvarande lekmän som bör krävas för domförhet. Det är inte möjligt att låta ett så stort antal lekmän delta i avgörandena att en allsidig Orts- eller personkännedom alltid är företrädd i varje mål. Det antal som skall krävas för domförhet bör, anför det i promemorian, bestämmas med hänsyn till vad som är mest ändamålsenligt från

arbetssynpunkt för domstolen och så att det blir möjligt att rekrytera väl lämpade personer för uppgifterna. Efter en hänvisning till att det i promemorian föreslås att lekmännen skall ha individuell och i förhållande till ordföranden lika rösträtt anføres att en sådan ordning talar för att antalet lekmän i domstolen bör vara relativt lågt. Synpunkter av detta slag utgör enligt promemorian inte anledning att föreskriva annat beträffande antalet lekmän som skall vara närvarande i skatterätt för att denna skall vara domför än som f. n. gäller för prövningsnämnd. I skatterätt bör dock, liksom f. n. i prövningsnämnd, normalt kunna sitta fyra och i vissa fall fler lekmän. Ett starkt skäl för att fyra lekmän normalt deltar är att därigenom undviks att, när skilda meningar uppstår, lika röstetal kommer att föreligga för två meningar. I promemorian föreslås att det föreskrivs att i skatterätt skall sitta minst tre och högst sex lekmän. När det gäller länsrätten bör särskilt beaktas att målens natur ofta påkallar sammanträden med kort varsel och på skilda platser. Organisationen är ny och svårigheter kan möta att, i vart fall till en början, rekrytera ett tillräckligt antal väl kvalificerade lekmän. Trots att starka skäl i och för sig talar för att samma bestämmelser i detta hänseende bör gälla för skatterätt och länsrätt, bör enligt promemorian med hänsyn till nyss anförda synpunkter för länsrättens del föreskrivas att i denna skall sitta minst två och högst fyra lekmän.

Med hänsyn till behovet av snabba avgöranden eller till den enkla beskaffenheten av avgörandena i vissa fall bör vissa typer av mål kunna avgöras utan medverkan av lekmän. I enlighet härmed föreslås i promemorian att som enmansmål skall kunna avgöras, av länsskatterätt mål om utdömande av vite, om handräckning vid taxeringsrevision, om handlingens undantagande från taxeringsrevision och om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift, uppbörds mål, som inte gäller arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt, och folkbokföringsmål samt vid länsrätt mål om återkallelse av körkort, när enligt 34 § vägtrafikförordningen varning inte får meddelas i stället för beslut om återkallelse. Möjligheten att handlägga mål utan lekmanamedverkan bör självfallet utnyttjas med urskillning. Skulle prövning av ett mål i fullsutten rätt inte nämnvärt försena målets avgörande bör målet enligt vad som anføres i promemorian inte handläggas utan lekmanamedverkan, om inte utgången framstår som klar. Omvänt bör, även om ett snabbt avgörande i och för sig är önskvärt, lekmanamedverkan avvaktas om målet är svårbedömt. Enligt vad som anføres i promemorian är det knappast möjligt att i lagtexten precisera vissa kriterier för användning av den ena eller den andra handläggningsformen. I lagen bör emellertid sägas att särskilda skäl skall föreligga för att mål som tillhör nyss nämnda målgrupper skall få avgöras utan nämnd.

I förslaget till lag om skatterätt förordas att skatterätten skall vara domför utan lekmännen vid beslut som inte omfattar slutligt avgörande

och vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller vars innehåll stämmer överens med parternas samstämmiga mening. I promemorian föreslås att förslaget, vilket innebär en viss utvidgning i förhållande till vad som enligt 87 § taxeringsförordningen gäller för prövningsnämnd och vilket i stort sett stämmer överens med landskontorsutredningens förslag, genomförs. Några remissinstanser har framhållit att det i särskilda fall kan vara svårt att avgöra om samstämmighet mellan parterna verkligen föreligger. Det är givet att en sådan svårighet ibland kan föreligga. I promemorian rekommenderas därför en viss försiktighet när det gäller att utnyttja möjligheten att i dessa fall avstå från lekmanamedverkan. Mål där endast en part finns och i vilka förhållandena är sådana att den sökande eller klagande skall ha fullt bifall till sin talan bör i likhet med partsmål där parterna är ense kunna avgöras utan lekmanamedverkan.

Remissyttrandena

Förslaget att skatterätt utöver ordföranden skall bestå av lägst tre och högst sex lekmän tillstyrks av *hovrätten över Skåne och Blekinge, länsstyrelserna i Jönköpings, Örebro och Norrbottens län, RLF, SR, Sveriges industriförbund och Sveriges lantbruksförbund*.

Att det är angeläget att undvika att samma röstetal kommer att föreligga för två meningar betonas i yttrandena från *Svea hovrätt* samt *länsstyrelserna i Malmöhus, Skaraborgs och Västmanlands län*. *Hovrätten* anser att det bör övervägas att fastställa lekmännens antal till ett bestämt jämnt tal, förslagsvis fyra, i stället för inom vissa ramar. För domförhet bör enligt *länsstyrelserna* krävas att minst fyra lekmän deltar i handläggningen. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* åberopar till stöd för denna ståndpunkt också att det för att tillräcklig lokalkännedom skall bli representerad bör krävas att ett relativt stort antal lekmän deltar. Erfarenheterna från prövningsnämndernas verksamhet visar, anför *länsstyrelsen i Västmanlands län*, att lekmännens Orts- och personkännedom är värdefull.

I vart fall för landsbygdens del har enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* lekmännens person- och ortskännedom fortfarande betydelse för taxeringsprocessen. Skatterätt bör därför normalt bestå av ordförande och sex eller, om den sammanträder på avdelningar, fyra lekmän. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser att skatterätt normalt bör bestå av sex lekmän och anför att prövningsnämnden i länet med hänsyn till behovet av ortskännedom funnit det ändamålsenligt att sammanträda med åtta lekmän.

Motsatt uppfattning har *statskontoret*, som anför att det lägre antalet ledamöter i de prövningsnämnder som sammanträder på avdelningar

inte lär ha föranlett några olägenheter. Antalet lekmän i skatterätt bör därför bestämmas till fyra men rätten bör vara domför med tre.

Av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget att länsrätt utöver ordföranden skall bestå av två till fyra lekmän tillstyrker ungefär hälften, nämligen *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *statskontoret* samt *nio länsstyrelser*, förslaget i vart fall i fråga om lägsta antalet lekmän. Andra hälften anser att det för domförhet bör krävas att minst tre lekmän deltar i handläggningen eller att samma regler om antalet nämndemän bör gälla för länsrätt som för skatterätt.

De remissinstanser som tillstyrker förslaget åberopar i första hand vad som anförs i promemorian, nämligen att målens natur ofta påkallar sammanträden med kort varsel samt att det till en början kan vara svårt att rekrytera ett tillräckligt antal väl kvalificerade lekmän. Synpunkter av detta slag talar enligt *länsstyrelsen i Kristianstads län* för att antalet lekmän i länsrätt bestäms till lägst två och högst tre. *Statskontoret* anser att praktiska skäl, bl. a. angelägenheten av att det totala antalet lekmanaledamöter i ett län inte blir för stort, talar för att länsrätt jämte ordföranden skall bestå av två lekmän.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför att det kan förefalla betänkligt att inte kräva att mer än två lekmän deltar i handläggningen i länsrätt. Övervakningsnämnderna är emellertid beslutföra med ordförande och två andra ledamöter och det lär inte ha föranlett några olägenheter. Också i fråga om länsrätterna bör det enligt *Svea hovrätt* övervägas om inte antalet lekmän bör fastställas till ett bestämt jämnt tal, förslagsvis två.

Den grupp remissinstanser som avstyrker förslaget i promemorian består av *kammarrätten*, *JK*, *socialstyrelsen*, *länsstyrelserna i Blekinge, Göteborgs och Bohus, Örebro och Jämtlands län*, *Föreningen auktoriserade revisorer*, *RLF*, *SR*, *Svenska landstingsförbundet* och *Sveriges lantbruksförbund*. Av dessa remissinstanser anser *kammarrätten*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Föreningen auktoriserade revisorer*, *SR* och *landstingsförbundet* närmast att samma antal lekmän bör föreskrivas för länsrätt som för skatterätt. *JK* föreslår att antalet lekmän bestäms till lägst fyra och högst sex men att länsrätten i brådskande fall skall vara domför med tre lekmän. De återstående sex remissinstanserna hävdar att för domförhet bör krävas tre lekmän.

Kammarrätten anför att det i och för sig inte finns anledning att bestämma antalet lekmän i skatterätt och länsrätt olika samt att många av de mål som skall handläggas vid länsrätt synes vara av sådan beskaffenhet att medverkan av lekmän kan vara av vida större betydelse än i skattemål. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Örebro län* och *Föreningen auktoriserade revisorer*.

Det i promemorian föreslagna lägsta antalet lekmän förefaller enligt *socialstyrelsen* för begränsat, särskilt när det gäller mål om administra-

tiva frihetsberövanden. Även om skattemålen kan vara tekniskt besvärsliga, ter det sig anmärkningsvärt att de mål som skall handläggas vid länsrätt och som ofta är både svårbedömda och av ingripande betydelse för enskilda personer skall kunna avgöras av ett lägre antal ledamöter. De problem som uppkommer till följd av svårigheten att rekrytera tillräckligt många väl kvalificerade lekmän och till följd av att målen ofta måste avgöras med kort varsel kan man komma till rätta med genom att ordföranden ges befogenhet att i brådskande fall besluta på länsrättens vägnar. Styrelsen erinrar om att ordförande i övervakningsnämnd enligt 37 kap. 1 § brottsbalken har rätt att bl. a. i brådskande fall ensam besluta på nämndens vägnar. Sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med nämnden. Ett sådant förfarande är enligt styrelsen uppenbarligen att föredra framför ett slutligt avgörande av en länsrätt som på grund av brådskan består av ett reducerat antal ledamöter.

En uppdelning av målen i olika grupper som skall handläggas med olika antal lekmän bör enligt JK och länsstyrelsen i Blekinge län undvikas. Trafikmålskommittén framhåller att antalet lekmän bör vara det samma i körkortsmålen som i länsrättens övriga mål. Motsatt uppfattning redovisas av länsstyrelsen i Jönköpings län som förutsätter att två lekmän skall delta i körkortsmålen och fyra i de övriga mål som handläggs vid länsrätt. Länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Jämtlands län förutsätter att närmare föreskrifter om det antal lekmän som bör delta i handläggningen av olika målgrupper meddelas av Kungl. Maj:t.

När det är fråga om avgöranden av principiell innebörd, bör enligt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län skatterätt, och kanske också länsrätt, som arbetar på avdelningar få hänskjuta målet till avgörande i plenum. En sådan möjlighet främjar en enhetlig rättstillämpning.

Förslaget att skatterätt och länsrätt oavsett målets karaktär skall vara domför utan lekmän bl. a. vid beslut som inte innefattar slutligt avgörande och vid beslut vars innehåll stämmer överens med parternas samstämmiga mening tillstyrks uttryckligen av Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, JK och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Länsstyrelsen i Stockholms län anför att det är av stor betydelse att utrymmet för avgörande utan lekmän blir så stort att handläggningen inte fördröjs onödigtvis. Förslaget tillgodoser detta krav främst genom att interimistiska beslut skall kunna fattas av ordföranden ensam.

Trafikmålskommittén och länsstyrelsen i Malmöhus län anför att interimistiska beslut om återkallelse av körkort ofta är av stor betydelse eftersom lång tid vanligen förflyter innan definitivt beslut kan meddelas. Ordföranden bör därför avgöra bara de uppenbara fallen ensam. Enligt länsstyrelsen i Södermanlands län bör interimistiskt beslut om åter-

kallelse av körkort få fattas av ordföranden ensam bara om omständigheterna är sådana att körkortet obligatoriskt skall återkallas.

Såvitt gäller mål om extra avdrag för nedsatt skatteförmåga anför *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings och Norrbottens län* invändningar mot förslaget att skatterätt skall vara domför utan lekmän vid beslut som stämmer överens med parternas samstämmiga mening. Den skattskyldige har ofta den uppfattningen att högre extra avdrag än vad taxeringsintendenten medgett inte kan beviljas och godtar därför dennes förslag. Det kan därför vara svårt att avgöra om verklig samstämmighet föreligger. Lekmännen har ofta en personkännedom som kan vara av betydelse för bedömningen och erfarenheten visar att dessa mål ofta får en för den skattskyldige fördelaktigare utgång än vad taxeringsintendenten tillstyrkt. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser därför att sådana mål inte bör få avgöras av ensamdomare. Enligt *länsstyrelserna i Östergötlands och Jönköpings län* bör det få ske bara om taxeringsintendenten tillstyrkt full skattebefrielse eller extra avdrag med det belopp som den skattskyldige yrkat.

I mål om s. k. preliminärt taxeringsvärde uppkommer enligt *Svenska försäkringsbolags riksförbund* knappast något verkligt motsatsförhållande. Det preliminära taxeringsvärdet skall nämligen ofta ligga till grund för bedömningen vid belåning av fastigheten. Sådana mål bör därför inte få avgöras utan att lekmän deltar.

Beträffande förslaget att till enmansmålen skall hänföras mål där det bara finns en part och dennes yrkande skall bifallas helt anför *kammurrätten* att det är betänkligt att resultatet av en bedömning i sak skall vara avgörande för handläggningssättet. Det bör också beaktas att ett »felaktigt» bifall inte kan komma under prövning i högre instans, om det inte finns någon motpart. Sådana mål bör därför få avgöras av ensamdomare bara om ett snabbt avgörande behövs eller målet är av enkel beskaffenhet. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att den omständigheten att det bara finns en part och att en prövning i sak ger vid handen att partens talan skall bifallas inte i och för sig bör medföra att målet får avgöras av ensamdomare.

I mål där den skattskyldige inte låter sig avhöra med anledning av taxeringsintendentens besvär eller yttrande kan man enligt *länsstyrelsen i Blekinge län* ofta ha berättigad anledning anta att han är införstådd med att taxeringsintendentens ståndpunkt är riktig. Utgången i sådana mål är ofta given med hänsyn till lagstiftningen, rättspraxis eller någon ny faktisk omständighet. Saken kan alltså betraktas som uppenbar. Mål av detta slag är vanliga. *Länsstyrelsen* anser att det bör övervägas om inte sådana mål bör få avgöras av ensamdomare. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Värmlands län*.

Länsstyrelsen i Örebro län anser att det bör övervägas att, när saken kan anses uppenbar, låta ensamdomare avgöra målet även om parterna inte är ense.

Beträffande de målgrupper som enligt förslaget skall få avgöras av ensamdomare om särskilda skäl föreligger anför JK att det här är fråga om mål som ofta gäller rättsfrågor av betydelse för den enskilde. Det kan med visst fog göras gällande att de föreslagna vidsträckta möjligheterna till enmansavgöranden strider mot syftet med inrättande av länsrätter och skatterätter, nämligen att bereda ökad rättssäkerhet för den enskilde. Av de skäl som åberopas för enmansavgöranden bör vissa måls enkla beskaffenhet väga tyngst. Kravet på snabbhet i avgörandet bör däremot regelmässigt underordnas rättssäkerhetsintresset. JK anser att den av förvaltningsdomstolskommittén föreslagna begränsningen »där saken finnes uppenbar» är att föredra framför det mera vidsträckta uttryckssättet »om särskilda skäl föreligger». Som »särskilda skäl» bör enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anses bara att målet är så brådskande att inkallandet av lekmännen skulle fördröja avgörandet på ett olämpligt sätt.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser att uttrycket »om särskilda skäl föreligger» är för vagt och att förslaget därför ger för stort utrymme åt skiftande bedömningar. Uttrycket anger enligt *kammarrätten* inte tillräckligt klart att det är kravet på ett snabbt avgörande eller målets enkla beskaffenhet som medför att det får avgöras av ensamdomare. *Svea hovrätt* anför att det beträffande de mål som enligt förslaget skall få avgöras av ensamdomare, »om särskilda skäl föreligger», snarare är regel än undantag att brådska föreligger eller att målet är av enkel beskaffenhet. Uttrycket är därför missvisande. Liknande synpunkter anförs av *socialstyrelsen*, *CFU*, *trafikmålskommittén* samt *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Kristianstads och Norrbottens län*.

I mål om utdömande av vite och om handräckning vid taxeringsrevision är enligt *statskontoret* kravet på snabb handläggning särskilt framträdande. Sådana mål bör därför i enlighet med förslaget i promemorian få avgöras av ensamdomare, om de hänförs till skatterätts kompetensområde. Samma uppfattning redovisar *CFU* i fråga om vitesmålen och *länsstyrelsen i Värmlands län* i fråga om målen om handräckning vid taxeringsrevision.

Länsstyrelserna i Västmanlands och Västernorrlands län samt *Sveriges industriförbund* anser däremot att vitesmålen i princip inte bör behandlas som endomarmål. Med hänsyn till vikten av ett snabbt förfarande bör dock viten som inte överstiger exempelvis 1 000 kr. enligt *industriförbundet* få dömas ut av ensamdomare. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* föreslår att vitesmålen, liksom målen om handräckning vid taxeringsrevision, skall få handläggas i denna ordning bara när kravet på snabbt avgörande gör det nödvändigt.

Med hänsyn till att omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen får bestå högst fyra veckor och att interimistiskt beslut skall få meddelas av ensamdomare bör enligt *länsstyrelsen i Stockholms län*

slutligt beslut i sådana mål få meddelas i samma ordning. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* redovisar samma uppfattning och anser liksom *länsstyrelserna i Jönköpings och Älvsborgs län* att detsamma bör gälla beslut om förverkande av villkorligt anstånd med tvångsintagning på vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Lekmän bör enligt yttrandet från *länsstyrelsen i Blekinge län* alltid delta i handläggningen av mål om återkallelse av körkort och trafik-kort. Också när återkallelse är obligatorisk kan frågan om bestämman-de av den tid som måste ha förflutit innan nytt körkort får utfärdas va-ra svårbedömd. JK anför att han närmast är benägen att förorda att lekmän alltid skall delta i handläggningen av mål om återkallelse av körkort och trafik-kort.

Om mål i vilka endast varning anses kunna komma i fråga hänförs till länsrätts kompetensområde, bör de enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* samt landssekreterarna *Widmark, Falk* och *Hökeberg* normalt kunna avgöras av ensamdomare. *Trafikmålskommittén* anser att lek-män inte alltid behöver medverka i handläggningen av sådana mål.

Omröstning

Bestämmelser om omröstning i prövningsnämnd och i allmän domstol

I 88 § taxeringsförfordningen föreskrivs att den mening som fler-talet biträder skall gälla, när skiljaktiga meningar föreligger i pröv-ningsnämnd. Om rösterna utfaller lika, skall den mening som länder till den skattskyldiges förmån eller, om denna grund inte kan tilläm-pas, den mening som ordföranden biträder gälla.

Bestämmelser om omröstning i allmän domstol ges i 16 kap. rättegångsbalken såvitt avser tvistemål och i 29 kap. såvitt avser brottmål. Lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken, som träder i kraft den 1 januari 1971 i den mån den inte redan har trätt i kraft, innebär vissa ändringar i bestämmelserna om omröstning i allmän underrätt. Dessa ändringar är avhängiga av de nya domförhetsbestämmelser som förut redovisats. I det följande redogörs kortfattat för omröstningsbe-stämmelserna i deras lydelse fr. o. m. den 1 januari 1971.

Om skiljaktiga meningar yppas vid överläggning till dom eller beslut, skall enligt 16 kap. 1 § och 29 kap. 1 § rättegångsbalken omröstning äga rum. När nämnd har säte i rätten, vilket är fallet bl. a. vid huvud-förhandling i brottmål i underrätt men aldrig i överrätt, skall ord-föranden först säga sin mening (16 kap. 1 §). I 16 kap. 2 § resp. 29 kap. 2 § ges detaljerade föreskrifter om i vilken utsträckning skilda omröstningar skall äga rum när flera frågor skall prövas i målet.

Vid omröstning i tvistemål gäller enligt 16 kap. 3 § den mening som omfattas av mer än hälften av rättens ledamöter. Ordförandens me-

ning gäller, om den omfattas av hälften av rösterna. I 16 kap. 4 § ges bestämmelser för det fall att flera än två meningar föreligger och ingen av dem skall gälla enligt 3 §. Om det är fråga om penningar eller annat som utgör viss myckenhet, skall rösterna för den större myckenheten läggas samman med rösterna för den närmast mindre och sammanläggningen fortsättas på samma sätt till dess någon mening skall gälla. I annat fall gäller den mening för vilken rösterna är flera än för någon annan eller, om flera meningar har fått lika många röster, den mening som har biträtts av den främste av dem som har röstat för någon av dessa meningar.

Bestämmelserna i 29 kap. gäller beträffande omröstning i tvistemål i fråga om ansvar, utdömande av vite, reseförbud eller någons hållande i häkte (16 kap. 6 §).

Vid omröstning i brottmål i underrätt gäller nämndens mening, om minst fyra eller, när nämnden inte består av flera än fyra nämndemän, minst tre nämndemän är ense. Annars gäller ordförandens mening (29 kap. 3 §). Vid omröstning i brottmål i överrätt gäller den mening som omfattas av mer än hälften av ledamöterna. Om någon mening har fått hälften av rösterna, gäller den om den är den lindrigaste. Vid särskild omröstning, huruvida villkorlig dom skall meddelas eller skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering ådömas eller förordnande meddelas om överlämnande till särskild vård, liksom i annat fall när ingen mening kan anses som lindrigare, gäller ordförandens mening om den omfattas av hälften av rösterna. I 29 kap. 4 § ges bestämmelser för det fall att flera än två meningar föreligger och ingen av dem skall gälla enligt de nu redovisade reglerna. I sådant fall skall de röster som är ogynnsammast för den tilltalade läggas samman med de röster som är därefter minst förmånliga och sammanläggningen fortsätta på samma sätt till dess någon mening skall gälla. Om ingen mening kan anses som ogynnsammare, gäller den mening för vilken rösterna är flera än för någon annan eller, om flera meningar har fått lika många röster, den mening som biträtts av den främste av dem som har röstat för någon av dessa meningar.

Bestämmelserna i 16 kap. gäller beträffande omröstning i brottmål i fråga om bl. a. skadeståndsanspråk och rättegångskostnad (29 kap. 6 §).

Tidigare utredningsförslag och remissyttranden

Besvärssakkunniga (SOU 1964: 27)

I besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet föreslogs att den mening som ordföranden biträder skall gälla, om det vid omröstning endast finns två meningar och de har fått samma antal rös-

ter. När fråga är om ansvar eller påföljd, om utdömande av vite, om frihetsberövande eller tvångsingripande i kroppsligt hänseende eller om beskattning, skall dock den lindrigaste meningen gälla.

Remissyttrandena över besvärssakkunnigas förslag

Socialstyrelsen erinrade om att det vid val av vårdformer i regel är synnerligen vanskligt att avgöra vilken vårdform som är lindrigast. *Kammarrätten* fann det principiellt riktigast att ordföranderegeln tillämpas vid lika röstetal i mål om ingrepp i den enskildes personliga rörelsefrihet och tvångsingripanden i kroppsligt hänseende, eftersom det är fråga om socialbetingade skyddsåtgärder. *Regeringsrättens ledamöter* fäste uppmärksamheten på att det stundom kan vara tveksamt i skattemål vilken mening som är den lindrigaste. Med tanke härpå kunde formuleringen i 88 § taxeringsförordningen vara att föredra, nämligen att vid lika röstetal den mening skall gälla, som länder till den skattskyldiges förmån, eller, om denna regel inte kan tillämpas, den mening som biträds av ordföranden.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden (SOU 1960: 19)

Utredningen upptog i sitt förslag till lag om socialdomstol omröstningsregler för sådan domstol, vilken skulle bestå av tre ledamöter. Reglerna innehöll bl. a. att, om det av röstfördelningen ej följde vilken mening som blev gällande, så skulle den meningen gälla som omfattades av ordföranden. Utredningen anförde att, då meningar kan göras till föremål för en inbördes gradering, det kan inträffa att tre olika meningar yppas. Det kan t. ex. vara fråga om ingripanden av olika svårhetsgrad eller om belopp av olika storlek. Under förutsättning av likvärdiga röster får majoritet i verkligheten anses föreligga för den mening som är mellan de båda övriga. Hävdas tre meningar, av vilka ingen kommer att ta över de övriga, skall enligt förslaget den mening gälla som omfattas av ordföranden. Utredningen föreslog också den regeln, att vid avgörande av saken skall den grund som åberopas för talan prövas först. Åberopas flera grunder skall prövning ske av varje grund för sig. Vid bestämmande av åtgärd skall, om flera åtgärder kan komma i fråga och däribland är åtgärd som innefattar frihetsberövande, röstning först ske om denna.

Förvaltningsdomstolskommittén (SOU 1966: 70)

Kommittén tog i sitt förslag till lag om regeringsrätten upp en regel om omröstning av innehåll att därom skulle i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet i 16 och 29 kap. rättegångsbalken angående

omröstning i överrätt. En motsvarande regel tog kommittén också in i förslaget till lag om rikets kammarrätter.

Länsförvaltningsutredningen

Utredningen föreslår att de lekmän som enligt utredningsförslaget skall delta i förvaltningsrättsskipningen vid länsstyrelsen skall ha individuell rösträtt. Som huvudregel skall gälla att beslut fattas enligt majoritetsprincipen med utslagsröst för ordföranden. I bl. a. mål om administrativa frihetsberövanden, utvisningsärenden och körkortsmål, där olika meningar kan göra sig gällande på ett sådant sätt att beslut inte kan fattas endast med tillämpning av majoritetsprincipen, föreslås dock att bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken rörande omröstning i överrätt i brottmål skall gälla i tillämpliga delar.

Remissyttrandena över länsförvaltningsutredningens förslag

Göta hovrätt anför bl. a.

Enligt utredningen skall nämndemännen tillföra länsstyrelsen erfarenheter från det praktiska livet, bidra till en riktig avvägning mellan det allmännas och den enskildes intressen samt stärka tilliten till riktigheten av träffade avgöranden. Med andra ord dessa nämndemän skall fylla samma funktion som nämndemännen vid de allmänna domstolarna. Hovrätten kan därför inte finna, att det skulle föreligga tillräckliga skäl för att ge nämndemännen i länsstyrelsen annan ställning än den nämndemännen vid de allmänna domstolarna har. Omröstningsregler, motsvarande dem som i nämndmål gäller vid de allmänna underrätterna, bör därför införas i lagförslaget.

Liknande uttalanden görs av JK och kammarrätten.

I mål om administrativa frihetsberövanden bör, anser länsstyrelsen i Malmöhus län, ordföranden vid lika röstetal alltid ha utslagsröst. Man lär i dessa mål knappast entydigt kunna besvara frågan vilken mening som är den lindrigaste, framhålls det.

Länsstyrelsen i Hallands län finner det såväl beträffande administrativa frihetsberövanden som mål om körkort och trafik kort mindre välbetänkt att anknyta till rättegångsbalkens regler för straffprocessen. Samma uppfattning har länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Landskontorsutredningen

Utredningen föreslår, efter mönster av vad som f. n. gäller för provningsnämnd, att länsskatterättens ledamöter skall ha individuell rösträtt och att, vid lika röstetal för två meningar, den mening skall vinna som leder till den skattskyldiges förmån eller, om en sådan grund inte går att tillämpa, den som biträds av ordföranden.

Remissyttrandena över landskontorsutredningens förslag

Kammarrätten framhåller att förslaget innebär att det för annan utgång i ett mål än den, vartill rättens ordförande kommit, inte fordras någon på särskilt sätt kvalificerad majoritet. *Kammarrätten* ifrågasätter emellertid om så inte bör vara fallet. Tillämpningen av skattelagstiftningen är väsentligen en rent judiciell angelägenhet. Det synes *kammarrätten* rimligt om juristen-yrkesmannens mening väger tyngre än den enskilde lekmannens. Det saknas inte exempel på att nuvarande omröstningsregler lett till säregna resultat. *JK* anser inte heller att ledamöterna bör ha individuell rösträtt.

Förslaget till lag om skatterätt

Enligt förslaget till lag om skatterätt skall rättegångsbalkens bestämmelser i 16 kap. och 29 kap. angående omröstning i överrätt gälla i tillämpliga delar vid omröstning i skatterätt. Vid lika röstetal i taxeringsmål skall den meningen gälla som är lindrigast för den skattskyldige. Enligt motiven till förslaget är detta utformat med förvaltningsdomstolskommitténs förslag till lag om rikets kammarrätter som förebild. I skatterätt dömer visserligen skatterättsdomaren med nämnd, men ledamöterna i denna nämnd bör i likhet med lekmanaledamöterna i prövningsnämnd ha individuell rösträtt och inte sådan kollektivt organiserad rösträtt som ledamöterna i underrätts nämnd. Det är därför inte reglerna om rösträtt i underrätt utan bestämmelserna om omröstning i överrätt som bör gälla för skatterätts del.

Departementspromemorian

I promemorian erinras om att landskontorsutredningen och länsförvaltningsutredningen föreslår att lekmännen skall ha individuell rösträtt. Förslaget till lag om skatterätt bygger även i detta avseende på landskontorsutredningens förslag. Några remissinstanser har visserligen uttalat sig mot förslaget. Den allmänna meningen hos remissinstanserna är dock att lekmanaledamöterna bör rösta individuellt vilket f. n. sker i prövningsnämnd. Tillräckliga skäl att nu införa en annan ordning för skatterätts del föreligger inte, anförs det i promemorian. Om sålunda en ordning med individuell rösträtt för länsskatterättens del genomförs är det enligt promemorian svårt att motivera att lekmännen i länsrätten inte skulle ha sådan rösträtt. Också för länsrätten bör alltså gälla individuell rösträtt.

Med den ordning som föreslås i promemorian måste ställning tas till bl. a. frågan vilken mening som skall gälla om två meningar samlar lika

många röster. I prövningsnämnd gäller i ett sådant läge den mening som leder till det förmånligaste resultatet för den skattskyldige eller, om en sådan grund inte går att tillämpa, den mening som biträds av ordföranden. Varken i landskontorsutredningens förslag eller i förslaget till lag om skatterätt görs enligt promemorian någon ändring i förhållande till vad som gäller för prövningsnämnden. Länsförvaltningsutredningen föreslår motsvarande ordning för de mål som enligt utredningens förslag skall handläggas med lekmän. Utredningen förordar sålunda att rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i brottmål i överrätt skall äga motsvarande tillämpning. Enligt vad som anförs i promemorian avser utredningen att i t. ex. mål om administrativa frihetsberövanden och körkortsmål den för parten lindrigaste meningen skall vinna medan i sådana fall då ingen mening kan anses vara mer förmånlig än den andra ordförandens mening skall gälla.

För uppfattningen att ordförandens mening alltid bör vinna vid lika röstetal för flera meningar kan enligt promemorian åberopas goda skäl, bl. a. att en sådan regel är enkel att tillämpa. Övervägande skäl talar dock för att i enlighet med utredningsförslagen och i överensstämmelse med nuvarande ordning i prövningsnämnd företräde ges den mening som är förmånligast för den enskilda parten. Det föreslås att en sådan ordning genomförs genom att bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt görs tillämpliga på skatterätt och länsrätt.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden diskuterade specialregler om att — när flera grunder åberopas för en talan — prövning av och eventuellt omröstning om varje grund skulle ske för sig och att, om flera åtgärder kunde komma i fråga och frihetsberövande förekom bland dem, den åtgärden skulle behandlas först. Uttryckliga sådana specialregler torde emellertid inte behövas för länsrätt eller länsrättsrätt, anförs det i promemorian. Bestämmelserna i 16 kap. 2 § och 29 kap. 2 § rättegångsbalken anses ge tillräcklig ledning.

Vad utredningen om administrativa frihetsberövanden anförde om sammanläggning av röster när det är fråga om ingripanden av olika svårhetsgrad eller om belopp av olika storlek kan enligt promemorian utläsas ur 16 och 29 kap. rättegångsbalken.

Svårigheter kan däremot, anförs det i promemorian, uppstå när det gäller att välja mellan att tillämpa omröstningsreglerna för tvistemål eller omröstningsreglerna för brottmål. Ställningstagandet blir särskilt vanskligt i socialmål med hänsyn till vårdåtgärdernas blandade karaktär av kurativ hjälp och samhällsskyddsåtgärder. I promemorian anförs att det inte synes möjligt att anvisa någon generell lösning och att det lämpligen bör få ankomma på praxis att under beaktande av olika på frågan inverkan omständigheter träffa valet mellan de två tänkbara alternativen.

Remissyttrandena

Förslaget att de lekmän som deltar i handläggningen vid skatterätt och länsrätt skall ha individuell rösträtt tillstyrks uttryckligen av 14 remissinstanser, nämligen *Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, sju länsstyrelser, RLF, Svenska landstingsförbundet, Sveriges industriförbund* och *Sveriges lantbruksförbund*. JK och Svenska bankföreningen avstyrker förslaget. Den avsedda förstärkningen av förvaltningsrättskipningen skulle enligt bankföreningen främjas av en regel som innebär att ordföranden kan överröstas bara av en kvalificerad majoritet. Det kan knappast anföras några bärande skäl för att lekmännen skall tillförsäkras större inflytande i skatterätterna och länsrätterna än i de allmänna underrätterna.

I och med att riksdagen antagit prop. 1970: 103 får det, anför JK, anses fastslaget att skatterätterna och länsrätterna skall vara domstolar och att det i fråga om lekmännen inte skall krävas några särskilda kvalifikationer. JK anför vidare.

I 4 § av lagförslaget stadgas också att skatterätt och länsrätt består av ordförande och nämnd. I domstol med denna sammansättning förekommer inte individuell rösträtt för nämndemännen. Av ålder utgör domstolsnämnd såsom korporation en del av domstolen. I promemorian förutsattes däremot att nämndemännen skall ha individuell rösträtt. Genom en sådan ordning tillskapas ett organ som bör betecknas snarare som ett slags nämnd än som en domstol. Som förebild har tydligen prövningsnämnderna tjänat. Dock föreligger den stora skillnaden att dessa inte är domstolar och att lekmännen i nämnderna inte är nämndemän utan av Kungl. Maj:t särskilt utsedda ledamöter. Skall lekmännen ha individuell rösträtt, kan de uppenbarligen inte sammanföras under beteckningen nämnd. I en del specialdomstolar (expropriationsdomstol, fastighetsdomstol, arbetsdomstolen) förekommer visserligen lekmän med individuell rösträtt men då med särskilda kvalifikationer och vid sidan av andra, särskilt kvalificerade personer under den gemensamma benämningen »ledamöter».

Man har därför enligt JK att välja mellan att utforma skatterätterna och länsrätterna som domstolar med nämndemän utan individuell rösträtt eller att tillskapa ett slags nämnder där lekmännen har sådan rösträtt. I fråga om länsskatterätterna och länsrätterna anser JK det klart att de bör organiseras med de allmänna underrätterna som förebild. En sådan ordning stämmer bäst överens med statsmakternas beslut att de skall vara domstolar, att lekmännen skall utses av landstingen och att inga krav på särskild sakkunskap skall ställas. I fråga om den mel-lankommunala skatterätten är valet svårare eftersom lekmännen där skall utses av Kungl. Maj:t.

Liksom JK anser *hovrätten över Skåne och Blekinge* att lekmännen, om de skall ha individuell rösträtt, inte bör sammanföras under beteckningen nämnd.

Fyra remissinstanser, *invandrarverket, länsstyrelsen i Värmlands län, RLF och Sveriges lantbruksförbund*, ansluter sig helt till förslaget i promemorian om omröstning i länsrätt och skatterätt.

Övriga remissinstanser som yttrar sig i denna del är kritiska mot förslaget. Med något enstaka undantag anser de att det varken av den föreslagna lagtexten eller av vad som i övrigt anförs i promemorian framgår i vilka fall rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i tvistemål resp. motsvarande bestämmelser för brottmål skall tillämpas. Frågan om vilka bestämmelser som skall tillämpas i det enskilda fallet bör inte överlämnas åt praxis att avgöra. Det behövs därför klargörande lagbestämmelser eller i vart fall motivuttalanden som ger tillräcklig ledning. Synpunkter av detta slag anförs av *Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarrätten, JK, socialstyrelsen, riksskattenämnden* samt *tolv länsstyrelser*. Av dessa remissinstanser understryker *kammarrätten, JK, riksskattenämnden* samt *länsstyrelserna i Uppsala, Kronobergs, Kalmar och Blekinge län* att reglerna för omröstning bör framgå direkt av lagtexten.

De mål som skall handläggas i länsrätt och skatterätt kan, anför *JK*, bara i undantagsfall jämföras med tvistemål eller brottmål. Enligt *JK's* mening är det dock inte nödvändigt eller praktiskt möjligt att i lag föreskriva speciella regler för de olika målgrupperna. Det gäller därför att finna en generell lösning. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anför att det inte utan uttryckliga bestämmelser går att avgöra vilka mål som är att betrakta som tvistemål resp. brottmål.

Mål enligt skatteförfattningarna är, anmärker *riksskattenämnden*, inte av brottmåls natur. Den bestämmelse som föreslås i promemorian innebär därför att bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken skall tillämpas vid omröstning i sådana mål och att ordföranden alltså skall ha utslagsröst. En sådan ordning lär inte ha varit avsedd.

Hovrätten över Skåne och Blekinge erinrar om att av vissa i 29 kap. 3 § rättegångsbalken uppräknade påföljder, bl. a. villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse och överlämnande till särskild vård, ingen betraktas som lindrigare än de övriga. Valet mellan de nämnda påföljderna och valet mellan övervakning och tvångsintagning av alkoholmissbrukare eller mellan förebyggande åtgärd och omhändertagande för samhällsvård har stora likheter. Lika litet som när det gäller brottspåföljderna finns det anledning att anse att en viss typ av ingripande enligt barnavårdslagen eller nykterhetsvårdslagen är lindrigare än en annan åtgärd. Att den enskilde uppfattar varning som lindrigare än återkallelse av körkort bör inte vara avgörande för utgången vid lika röstetal för två meningar, anför *hovrätten* vidare. Den mening som kan beräknas vara den materiellt riktigaste bör gälla. Ordföranden bör därför ha utslagsröst. Ett ytterligare skäl för denna ståndpunkt är enligt *hovrätten* att någon mera djupgående skillnad inte bör göras mellan lekmannainfly-

tandet vid allmän underrätt och i förvaltningsdomstol. Vid allmän underrätt har nämnden visserligen kollektiv rösträtt men denna är utformad så att nämndemännens röster har samma värde som om de haft individuell rösträtt och ordföranden utslagsröst.

Också åtskilliga andra remissinstanser anser att det i flera av de mål som avses ankomma på länsrätt, exempelvis mål om administrativa frihetsberövanden, är svårt att avgöra vad som skall anses vara lindrigast.

Att avgöra vilken mening som är lindrigast när frågan gäller om ett administrativt frihetsberövande skall ske vållar enligt *socialstyrelsen* inga svårigheter. Ett frihetsberövande måste alltid, även när det sker för den omhändertagnas eget bästa, anses som mest ingripande. När valet står mellan olika hjälpåtgärder som varning, föreskrifter eller övervakning är det däremot tveksamt vad som skall anses som lindrigast.

När det gäller socialt betingade skyddsåtgärder kan man inte utgå från att den tekniskt sett minst ingripande åtgärden alltid är förmånligast eller lindrigast för den enskilde, säger *länsstyrelsen i Gotlands län*. Det är därför inte lämpligt att låta utgången bli beroende av en bedömning av vad som kan anses lindrigast. Liknande synpunkter anförs av *kammarrätten* och *JK*.

Med hänsyn till synpunkter av nu redovisat slag anser *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *kammarrätten*, *JK* samt *länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Gotlands, Blekinge och Norrbottens län* att ordföranden bör ha utslagsröst vid omröstning i länsrätt. *Socialstyrelsen* anför att en sådan ordning är enkel att tillämpa och acceptabel från rättssäkerhetssynpunkt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *JK* förordar uttryckligen att bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt i tvistemål görs tillämpliga. Till följd av hänvisningen i 6 § i fråga om omröstning om tvångsmedel m. m. innebär en sådan lösning, anför *hovrätten* vidare, att 29 kap. rättegångsbalken blir delvis tillämpligt.

Regeln om ordförandens utslagsröst bör, anför *Svea hovrätt* och *JK*, gälla också i skatterätt. I skattemålen bör dock enligt *JK* den ordning som föreskrivs i 88 § taxeringsförordningen tillämpas.

Riksskattenämnden anför att den mening som är lindrigast för den skattskyldige bör gälla vid lika röstetal för flera meningar i skatterätt och att bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken därför bör tillämpas vid omröstning i skatterätt. I 88 § taxeringsförordningen regleras inte hur man skall förfara när flera än två meningar föreligger. Vad som för sådant fall föreskrivs i 29 kap. 4 § rättegångsbalken om sammanläggning av röster är tillfredställande för skattemålens vidkommande. Riksskattenämnden anför vidare att bestämmelserna i 29 kap. torde vara ändamålsenliga också när det gäller omröstning i länsrätt.

Också *länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att bestämmelserna för

omröstning i brottmål i överrätt bör kunna tillämpas både i länsrätt och i skatterätt. Till ledning för bedömningen av när en mening skall anses lindrigare än en annan bör jämförelser mellan vissa typfall redovisas i motiven.

Till dem som anser att samma regler i princip bör gälla för länsrätt och skatterätt hör slutligen *länsstyrelsen i Uppsala län*, som menar att den ordning som föreskrivs i 88 § taxeringsförordningen bör tillämpas.

De skäl som anförts för att ordföranden skall ha utslagsröst vid omröstning i länsrätt är enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* inte tillämpliga i fråga om omröstning i skatterätt. Hovrätten anser liksom *länsstyrelsen i Södermanlands län* och *Sveriges industriförbund* att bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken bör tillämpas vid omröstning i skatterätt. I princip samma uppfattning har *länsstyrelserna i Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus* samt *Norrbottnens län*. De förordar emellertid närmast att en bestämmelse motsvarande 88 § taxeringsförordningen ges för skatterätterna.

Länsstyrelsen i Örebro län erinrar om att det i 11 kap. 12 § vattenlagen (1918: 523) och 18 § lagen (1917: 189) om expropriation föreskrivs att vattenrättsdomaren resp. ordföranden i expropriationsdomstolen skall säga sin mening först vid omröstning i vattendomstol resp. expropriationsdomstol och föreslår att en motsvarande bestämmelse tas in i lagen om skatterätt och länsrätt. Enligt yttrandet från *hovrätten över Skåne och Blekinge* behövs det emellertid inte några särskilda bestämmelser av sådant slag.

Departementschefen

Inledning

Statsmakernas beslut våren 1970 om en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen omfattar, som förut nämnts, bl. a. en förstärkning av förvaltningsrättskipningen på länsplanet. Med förvaltningsrättskipning avses i detta sammanhang främst handläggningen av de mål och ärenden i vilka talan f. n. fullföljs från länsstyrelsen eller prövningsnämnden till kammarrätten eller regeringsrätten. De åtgärder som enligt prop. 1970: 103 med förslag till riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen främst bör övervägas i detta sammanhang är att öka lekmannainflytandet, att förbättra handlägningsformerna samt att skapa en i organisatoriskt avseende mera markerad åtskillnad mellan förvaltningsrättskipning och annan verksamhet.

Den beslutade omorganisationen avses ske den 1 juli 1971. Den innebär bl. a. att till en huvudenhet vid länsstyrelsen förs i princip all förvaltningsrättskipning. Till denna huvudenhet knyts en länsrätt som skall handlägga vissa av de målgrupper som f. n. handläggs på lands-

kansliet och en länsskatterätt som i princip skall handlägga de mål som f. n. ankommer på prövningsnämnden. Lekmän skall medverka i rättsskipningen vid båda de nya domstolarna. På grundval av en departementspromemoria med förslag till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol förbereds f. n. inom justitiedepartementet en lagrådsremiss med förslag till bl. a. förvaltningsprocesslag. Genom denna lagstiftning, vilken avses bli tillämplig på regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt, kan önskemålet om förbättrade handläggningsformer väntas bli tillgodosett.

I en inom civildepartementet utarbetad promemoria har lagts fram ett förslag till lag om skatterätt och länsrätt. I enlighet med vad som förutskickas i prop. 1970: 103 bygger promemorieförslaget i fråga om läns-skatterätts kompetensområde på förslaget till lag om skatterätt (SOU 1967: 24). Såvitt avser länsrätts kompetensområde är förslagets utgångspunkt i överensstämmelse med vad som förutskickas i propositionen att till länsrätt skall hänföras mål om omhändertagande av barn för samhällsvård, om verkställighet av dom i vårdnadsmål, om utvisning av utlänning och om intagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare samt körkortsmål. Lagförslaget innehåller också bestämmelser om domförhet, omröstningsförfarandet, ordförande, nämndemän m. m.

Promemorian har remissbehandlats. Flera av remissinstanserna, vilka ju haft att utgå från statmakternas beslut om omorganisationen av länsförvaltningen, ger från rättssäkerhetssynpunkt uttryck för tillfredsställelse över att lekmän skall medverka i rättsskipningen i länsskatterätt och länsrätt. I fråga om den närmare bestämningen av de två domstolarnas kompetensområden anför kritiska synpunkter i åtskilliga remissyttranden. Vad remissinstanserna anför bör föranleda vissa justeringar av de kompetensområden som föreslås i promemorian. Den utformning av kompetensområdena som jag föreslår i det följande ansluter sig dock i huvudsak till vad som förutskickas i propositionen.

Förslaget i promemorian omfattar utom länsskatterätterna och länsrätterna också en mellankommunal skatterätt vilken avses ersätta den nuvarande mellankommunala prövningsnämnden och således pröva bl. a. besvär över taxering av skattskyldig som haft förvärvskälla som hänför sig till flera län. Enligt min mening framstår det som ändamålsenligt att i organisatoriskt avseende i huvudsak samma bestämmelser blir tillämpliga på denna förvaltningsdomstol som på länsskatterätt och länsrätt.

Skatterätts kompetensområde

Allmänna synpunkter

Förslaget i promemorian beträffande skatterätts kompetensområde

bygger som förut sagts på förslaget till lag om skatterätt. Det innebär att vid länsskatterätt och den mellankommunala skatterätten skall handläggas alla mål som f. n. handläggs vid prövningsnämnd samt mål om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift (39 § 4 mom. taxeringsförordningen), mål enligt lagen om handräckning vid taxeringsrevision, mål om handlingars undantagande från taxeringsrevision (56 § 4 mom. taxeringsförordningen) och mål om utdömande av vite enligt skatte- och taxeringsförfattningarna. Till länsskatterätts kompetensområde skall enligt förslaget vidare hänföras mål om utdömande av vite enligt uppbörds- och folkbokföringsförordningarna, samtliga underställnings- och besvärsmål enligt folkbokföringsförordningen samt alla mål och ärenden enligt uppbördsförordningen som f. n. handläggs vid länsstyrelse utom sådana mål och ärenden som prövas av länsstyrelsen i första instans och sådana mål och ärenden i vilka enligt 86 § första stycket uppbördsförordningen talan inte får föras mot länsstyrelsens beslut.

Som anförs i promemorian bör avgörande för bedömningen av frågan om en viss målgrupp skall hänföras till skatterätts kompetensområde vara om arten av den prövning som skall ske i målen motiverar en domstolsmässig handläggning. Den angivna principen har också godtagits av remissinstanserna. Några remissinstanser anmärker emellertid att vissa av de mål som enligt förslaget skall handläggas vid skatterätt, bl. a. åtskilliga mål som f. n. ankommer på prövningsnämnd, är förhållandevis enkla och därför bör handläggas i administrativ ordning. Det invänds också att det inte är rationellt att — som skett i promemorian — klassificera vissa mål som domstolsmål och hänföra dem till skatterätts kompetensområde men på grund av behovet av snabb handläggning låta dem avgöras av ensamdomare.

Att vissa typer av mål regelmässigt innehåller svårbedömda rättsliga frågor kan vara anledning att anse en domstolsmässig handläggning motiverad. Om avgörandet i ett mål kan vara av ingripande betydelse i ekonomiskt eller personligt avseende för enskild part, är det särskilt angeläget att målet handläggs vid domstol och inte vid en instans som har att i andra sammanhang företräda exempelvis det allmännas fiskaliska intresse. Detta bör gälla även om målet är av tämligen enkel beskaffenhet. När en målgrupp som bör handläggas vid domstol har nära samband med en annan målgrupp, kan det av praktiska skäl vara lämpligt att båda handläggs vid domstol.

Av vad jag nu har sagt torde framgå att det ibland kan vara motiverat att hänföra en målgrupp till skatterätts kompetensområde, även om målen regelmässigt är brådskande eller okomplicerade och därför bör kunna avgöras av ensamdomare.

I några remissyttranden väcks frågan om en utvidgning av det kompetensområde som för skatterätts del föreslås i promemorian. Det är där-

vid i allmänhet fråga om målgrupper som har samband med målgrupper som omfattas av förslaget i promemorian. Länsstyrelserna i Jönköpings och Värmlands län tar emellertid upp frågan om gåvoskattemålen bör hänföras till länsskatterätt. I likhet med länsstyrelsen i Jönköpings län anser jag att denna fråga bör prövas först när ställning kan tas till frågan om arvsskattemålen bör föras från de allmänna domstolarna till länsstyrelserna. Denna fråga övervägs f. n. av kapitalskatteberedningen.

Skattemålen

Några remissinstanser anser att en del av de mål som f. n. ankommer på prövningsnämnd bör handläggas i administrativ ordning. Av skäl som jag har anfört nyss förordar jag att förslaget i promemorian följs och att således samtliga mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna som f. n. ankommer på prövningsnämnd hänförs till skatterätts kompetensområde.

Allmän fastighetstaxering har ägt rum år 1970 och skall enligt gällande regler inte äga rum igen förrän år 1975. Fastighetsprövningsnämndernas arbete skall enligt 163 § taxeringsförordningen vara avslutat senast den 15 december under taxeringsåret. Besvär som i särskild ordning anförs över fastighetstaxeringsnämnds beslut prövas enligt 167 § 1 mom. av prövningsnämnden, om fastighetsprövningsnämndens arbete är avslutat. I promemorian anförs att frågan om vilket organ som bör handha mål om allmän fastighetstaxering i instansen över fastighetstaxeringsnämnden inte bör prövas nu. De fem remissinstanser som går in på frågan anser däremot att mål av detta slag bör hänföras till skatterätts kompetensområde och att något avgörande hinder mot att redan nu reglera frågan knappast föreligger. Som framgår av vad jag nyss har anfört är det inte nödvändigt att i detta sammanhang ta ställning till frågan om vilket organ som skall ersätta fastighetsprövningsnämnden. Både denna fråga och frågan vilken sammansättning som bör föreskrivas i mål om allmän fastighetstaxering bör övervägas i annat sammanhang.

I promemorian anförs vidare att mål om befrielse i visst fall från skyldighet att lämna kontrolluppgift, mål enligt lagen om handräckning vid taxeringsrevision och mål om handlings undantagande från taxeringsrevision innefattar så väsentliga rättssäkerhetsfrågor att en domstols-handläggning är motiverad. Det föreslås därför att dessa mål, vilka nu handläggs på landskontoret, hänförs till skatterätts kompetensområde. Kronofogdemyndigheten i Stockholm och Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer avstyrker förslaget såvitt gäller handräckningsmålen. Enligt kronofogdemyndigheten förekommer några komplicerade rättssäkerhetsfrågor som motiverar en domstolsmässig handläggning inte i dessa mål. Föreningen betonar kravet på snabb handläggning och erin-

rar om att den skattskyldige i regel måste ha vid vite förelagts att ställa sina räkenskaper till skattemyndigheternas förfogande, innan frågan om handräckning kan tas upp.

De tre målgrupper som nu är i fråga inrymmer enligt min mening sådana avvägnings- och rättssäkerhetsfrågor att det får anses lämpligt att de handläggs vid skatterätt. Särskilt i handräckningsmålen är ett snabbt avgörande ofta nödvändigt. I det följande kommer jag att förorda att vitesmålen enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna skall ankomma på skatterätterna. Kravet på snabbt avgörande i mål om handräckning vid taxeringsrevision synes bli tillgodosett, om skatterätten bereds tillfälle att ta ställning till handräckningsfrågan i samband med att vitesmålet avgörs. I regel bör vidare handräckningsmål kunna avgöras av ensamdomare. Jag förordar därför att mål om befrielse i visst fall från skyldighet att lämna kontrolluppgift, mål enligt lagen om handräckning vid taxeringsrevision och mål om handlings undantagande från taxeringsrevision hänförs till skatterätts kompetensområde.

Vitesmålen

I promemorian föreslås att mål om utdömande av vite enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna, vilka mål f. n. handläggs på landskontoret, skall ankomma på skatterätt. Kronofogdemyndigheten i Stockholm stryker under att ett försuttet vite måste dömas ut snabbt och anför att ett genomförande av förslaget i promemorian skulle leda till att vitesinstitutets effektivitet minskas.

Som anføres i promemorian är det i dessa mål fråga om en typisk rättskipningsuppgift. Ibland kan det förelagda vitet avse ett betydande belopp och någon gång kan fråga uppkomma om jämkning av beloppet eller om vitesföreläggandets berättigande. Från rättssäkerhetssynpunkt får det anses väsentligt att mål av detta slag handläggs vid domstol. Jag förordar därför att förslaget i promemorian genomförs. I det följande kommer jag att föreslå att vitesmålen i viss utsträckning skall kunna avgöras av ensamdomare. I den mån så kan ske lär förutsättningarna för ett snabbt avgörande bli lika goda som vid handläggning i administrativ ordning.

Uppbörds- och folkbokföringsmålen

I fråga om folkbokföringsmålen innebär promemorieförslaget att samtliga underställnings- och besvärsmål hänförs till länsskatterätts kompetensområde. Inslaget av judiciell prövning är enligt promemorian så framträdande i dessa mål att målen bör prövas av domstol. Några

remissinstanser är av motsatt uppfattning och anför bl. a. att målen i regel är av enkel beskaffenhet och utan större betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Jag är inte benägen att instämma i att folkbokföringsmålen regelmässigt skulle vara av enkel beskaffenhet. Enligt min mening kan det snarare sägas att svårbedömda frågor ganska ofta förekommer i dessa mål. Jag ansluter mig därför till förslaget i promemorian. Självfallet bör dock bara de mål som f. n. ankommer på länsstyrelse och inte de mål som prövas av domkapitel hänföras till läns-skatterätts kompetensområde.

Inslaget av judiciell prövning är enligt vad som anförs i promemorian så framträdande i uppbördsmålen att dessa mål i princip bör få en domstolsmässig handläggning. Mål som typiskt sett är mycket enkla eller av begränsad betydelse för part bör dock undantas. I promemorian föreslås därför att till läns-skatterätts kompetensområde hänförs mål som anhängiggjorts genom besvär enligt 85 § 1 mom. uppbördsförrordningen över lokal skattemyndighets beslut med undantag för sådana mål och ärenden i vilka enligt 86 § första stycket talan inte får föras mot länsstyrelsens beslut. Förslaget innebär att från läns-skatterätts kompetensområde undantas dels mål och ärenden i vilka länsstyrelsen f. n. är första instans, dels bl. a. mål och ärenden rörande preliminär taxering, anstånd med inbetalning av skatt och avskrivning av skatt. Till den första av nyss nämnda grupper hör vissa ärenden rörande anstånd med inbetalning av skatt (49 § 2 mom.) samt mål och ärenden rörande återbetalning av s. k. respitavgift (54 §), befrielse från restavgift (58 § 2 mom.), avkortning och avskrivning av skatt (67 §) samt räntebefrielse (85 § 2 mom.).

Riksskattenämnden och ytterligare några remissinstanser invänder att vissa uppbörds mål som enligt förslaget inte skall handläggas vid läns-skatterätt inte generellt kan sägas vara särskilt enkla eller av begränsad betydelse för part. Mål och ärenden rörande preliminär taxering, befrielse från restavgift och räntebefrielse bör enligt riksskattenämnden hänföras till läns-skatterätts kompetensområde. De andra remissinstanserna ansluter sig beträffande en eller flera av dessa målgrupper till nämndens mening. Några anser att också ärenden rörande anstånd med inbetalning av skatt bör handläggas vid läns-skatterätt. Samma uppfattning har en länsstyrelse i fråga om ärendena om återbetalning av respitavgift.

De ytterligare uppbörds mål som enligt remissinstanserna bör hänföras till läns-skatterätts kompetensområde är enligt min mening bara undantagsvis av sådan karaktär att en domstolsmässig handläggning kan anses motiverad. I regel torde de vara av enkel beskaffenhet och av begränsad betydelse för part. Jag förordar därför att läns-skatterätts kompetensområde i fråga om uppbörds målen bestäms i enlighet med förslaget i promemorian.

Länsrätts kompetensområde*Allmänna synpunkter*

Till länsrätts kompetensområde skall enligt förslaget i promemorian hänföras dels mål om omhändertagande av barn för samhällsvård eller utredning, samhällsvårds upphörande eller fortsättande efter villkorligt upphörande och förbud att ta barn från fosterhem, dels mål om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad om barn eller om överflyttning av barn i andra fall, dels mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och återintagning på sådan anstalt, dels ärenden om utvisning av utlänning, dels mål om återkallelse av körkort och trafik kort. Förslaget stämmer i huvudsak överens med det kompetensområde som i prop. 1970: 103 preliminärt anges som lämpligt. Efter hand som erfarenhet vinnas av den nya ordningen bör enligt vad som anförs i promemorian kompetensområdet vidgas.

I huvudsak är remissinstanserna positivt inställda till förslaget. Åtskilliga remissinstanser föreslår emellertid vissa inskränkningar eller utvidgningar i det föreslagna kompetensområdet. I en del remissyttranden anförs att det också i mål som inte har något egentligt samband med de mål som enligt förslaget skall handläggas vid länsrätt kan bli fråga om betydande ingrepp i den enskildes rättssfär i personligt eller ekonomiskt avseende eller om svåra lämplighets- och skälighetsavgöranden. I sådana mål måste medverkan av lekmän anses värdefull. Det föreslås därför att länsrätts kompetensområde utvidgas till att omfatta också vissa mål enligt bl. a. smittskyddslagen, lagen om behandling i fångvårdsanstalt, djurskyddslagen, lagen om bidragsförskott och hälsovårdsstadgan.

I de mål som nyssnämnda remissinstanser avser kan naturligtvis en domstolsmässig handläggning i och för sig vara önskvärd. Enligt statsmakternas beslut om omorganisationen av länsförvaltningen bör emellertid länsrätternas kompetensområde till en början begränsas ganska snävt. F. n. bör därför bara mål som typiskt sett är av sådan karaktär att en domstolsmässig handläggning är särskilt angelägen hänföras till länsrätt. Till vad jag nu har sagt bör dock göras det förbehållet att också mål som har nära samband med mål av nyss nämnt slag kan böra handläggas vid länsrätt. Från dessa synpunkter framstår förslaget i promemorian som i huvudsak väl avvägt. Det nyss gjorda förbehållet föranleder dock vissa utvidgningar av kompetensområdet.

Jag övergår här efter till att behandla de målgrupper som omfattas av förslaget i promemorian.

Utvisningsärendena

Under remissbehandlingen har viss kritik riktats mot promemorieförslaget i fråga om handläggningen av utvisningsärendena. Det har bl. a.

ansetts vara en olycklig konsekvens av förslaget att talan mot länsrättens, dvs. en förvaltningsdomstols, beslut i utvisningsärende kommer att fullföljas hos invandrarverket, dvs. hos en central förvaltningsmyndighet, och inte hos högre förvaltningsdomstol. Man har inte heller velat godta den konsekvensen av förslaget att utvisningsärenden i allmänhet avgörs av länsrätt, medan sådana ärenden i vilka utlännningen gör gällande att han är politisk flykting avgörs av invandrarverket. I detta avseende har å ena sidan förordats att också sistnämnda ärenden och därmed även prövningen av politiskt flyktingskap skall ankomma på länsrätten, medan från annat håll hävdats att fråga om politiskt flyktingskap över huvud taget inte bör prövas i samband med beslut om utvisning utan först vid verkställigheten av sådant beslut. De frågor som remissinstanserna sålunda har väckt fordrar ytterligare överväganden, som f. n. görs inom inrikesdepartementet med sikte på att förslag till lösning skall läggas fram vid 1971 års riksdag. Med hänsyn härtill bör utvisningsärendena i detta sammanhang inte hänföras till länsrätts kompetensområde.

Barnavårdsmålen

Socialstyrelsen anför att förslaget i promemorian innebär att alla underställningsärenden men bara ett fåtal av besvärärendena enligt barnavårdslagen skall handläggas vid länsrätt. Utmärkande för alla besvärärendena är att besluten på ett eller annat sätt ingriper i den personliga friheten. Styrelsen föreslår därför att samtliga besvärärenden enligt barnavårdslagen hänförs till länsrätts kompetensområde.

Prövningen av barnavårdsnämnds beslut att med stöd av 29 eller 30 § barnavårdslagen omhänderta någon för samhällsvård eller utredning bör som föreslagits i promemorian ankomma på länsrätt. Det innebär att samtliga underställningsärenden enligt barnavårdslagen hänförs till länsrätts kompetensområde. Om förslaget genomförs, får länsrätten enligt 79 § befogenhet att i stället för att fastställa beslut om omhändertagande för samhällsvård förordna om förebyggande åtgärder eller uppdra åt barnavårdsnämnden att föranstalta om sådana åtgärder.

I fråga om besvärärendena enligt barnavårdslagen skulle det kunna göras gällande att något eller några har sådant samband med den tillsynsverksamhet som enligt 4 § åligger länsstyrelsen eller av annan anledning är av sådan karaktär att besvärsprövningen fortfarande bör ankomma på länsstyrelsen. Med hänsyn till vad socialstyrelsen anfört finner jag emellertid övervägande skäl tala för att samtliga besvärärenden bör hänföras till länsrätts kompetensområde.

Socialstyrelsen anför vidare att det råder nära samband mellan mål om omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § barnavårdslagen och mål om socialhjälp enligt 12 § lagen om socialhjälp. Styrelsen föreslår därför, liksom en länsstyrelse, att frågan om dessa socialhjälp-

mål bör handläggas vid länsrätt övervägs närmare. Även om skäl kan anföras som talar för att målen bör handläggas vid länsrätt, är jag emellertid inte beredd att förorda att en sådan ordning genomförs nu.

Mål om verkställighet av dom i vårdnadsmål

Enligt 21 kap. 1 § föräldrabalken ankommer det på länsstyrelsen att pröva frågor om verkställighet av vad rätten i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn. Länsstyrelsen prövar också frågor om överflyttande av barn i fall som avses i 6 och 7 §§. Förslaget i promemorian får anses innebära att alla frågor av detta slag, dvs. samtliga mål enligt 21 kap., skall hänföras till länsrätts kompetensområde. Jag förordar att förslaget, som inte har föranlett erinringar under remissbehandlingen, genomförs. Om förslaget genomförs ankommer det naturligtvis på länsrätten att avgöra sådana frågor om föreläggande och utdömande av vite, hämtning och omhändertagande m. m. som kan uppkomma i målen.

Nykterhetsvårdsmålen

I promemorian föreslås att mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och återintagning på sådan anstalt skall ankomma på länsrätt. Sådana mål prövas enligt 18 resp. 55 §§ nykterhetsvårdslagen f. n. av länsstyrelsen. Som jag förut nämnt ankommer det i vissa fall på länsstyrelsen också att föranstalta om verkställighet av slutligt beslut om tvångsintagning samt att pröva frågor om anstånd med verkställigheten och om förverkande av villkorligt anstånd. Promemoriaförslaget innebär att verkställighetsfrågorna inte skall prövas av länsrätten.

Förslaget att mål om tvångsintagning och återintagning skall hänföras till länsrätts kompetensområde har inte föranlett kritik från remissinstanserna. Jag förordar att det genomförs.

Åtskilliga remissinstanser anser emellertid att på länsrätten bör ankomma också att besluta om verkställighet samt om villkorligt anstånd och förverkande av sådant anstånd. Socialstyrelsen anför att dessa frågor hänger intimt samman med själva intagningsbeslutet och att de därför bör behandlas av det organ som har fattat intagningsbeslutet. Liknande synpunkter anförs av åtskilliga andra remissinstanser. Enligt min mening talar starka skäl för riktigheten av vad remissinstanserna anför. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det i 16 § kungörelsen med vissa tillämpningsföreskrifter till lagen om nykterhetsvård föreskrivs att förordnande av länsstyrelse om villkorligt anstånd med verkställighet av beslut om tvångsintagning skall meddelas i samband med beslutet om tvångsintagning. Med hänsyn till vad jag nu har anförat förordar jag att

det — i den mån det enligt nuvarande bestämmelser ankommer på länsstyrelse — skall ankomma på länsrätt att föranstalta om verkställighet av beslut om tvångsintagning samt att pröva fråga om beviljande av villkorligt anstånd och om förverkande av sådant anstånd.

Om mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och återintagning på sådan anstalt hänförs till länsrätts kompetensområde, får länsrätten enligt 31 § befogenhet att i stället för att besluta om intagning förordna om hjälpåtgärd eller övervakning eller att uppdra åt nykterhetsnämnd att föranstalta därom. Länsrätten får vidare befogenhet att föranstalta om sådant provisoriskt omhändertagande m. m. som avses i 25 och 37 §§.

De mål i vilka talan får föras mot nykterhetsnämnds beslut enligt nykterhetsvårdslagen prövas f. n. av länsstyrelsen. Jag förordar att samtliga mål angående besvär över nykterhetsnämnds beslut enligt nykterhetsvårdslagen hänförs till länsrätts kompetensområde.

Körkortsmålen

I promemorian föreslås slutligen att mål om återkallelse av körkort och trafik kort skall prövas av länsrätt. Dessa mål är enligt vad som anförs i promemorian av sådan beskaffenhet att de utan tvekan bör prövas av länsrätt. Däremot anses det inte föreligga tillräckliga skäl att till länsrätts kompetensområde hänföra mål i vilka det inte finns anledning att räkna med att strängare åtgärd än varning skall komma i fråga. Det anförs vidare att det vanligen inte behöver råda någon tvekan huruvida åtgärden skall bli återkallelse eller varning. Den ordning som föreslås i promemorian innebär att målet skall handläggas vid länsrätten, om länsstyrelsen finner att återkallelse av körkort eller trafik kort kan komma i fråga, och annars hos länsstyrelsen.

De remissinstanser som yttrar sig i fråga om körkortsmålen tillstyrker i allmänhet förslaget att mål om återkallelse av körkort och trafik kort skall handläggas vid länsrätt. De flesta av dem anser emellertid att det är otillfredsställande att det skall ankomma på länsstyrelsen och inte på länsrätten att bedöma om anledning finns att räkna med återkallelse.

Trafikmålskommittén utreder f. n. frågan om grunderna för återkallelse av körkort och trafik kort samt frågan om vilken myndighet som skall handlägga körkortsmål. Kommittén, som väntas lägga fram sitt förslag i dessa frågor under första halvåret 1971, anför i sitt remissyttrande att det inte är lämpligt att dessförinnan ändra nuvarande bestämmelser om handläggningen av körkortsmålen. Samma uppfattning redovisar Svea hovrätt och trafiksäkerhetsverket. Kommittén anför vidare att den processuella reformverksamheten inte bör bedrivas så att en lämplig lösning av sakfrågorna försvåras. Möjligheten att det kan vi-

sa sig att beslut om återkallelse av körkort i vissa fall bör ankomma på allmän domstol måste enligt kommittén beaktas.

Självfallet kan det inte komma i fråga att nu ta ställning till frågan om vissa körkortsmål lämpligen bör ankomma på allmän domstol. Frågor om återkallelse av körkort är emellertid utan tvekan av sådan beskaffenhet att de bör prövas av domstol. Att sådana frågor hänförs till länsrätts kompetensområde är enligt min mening inte något annat än en naturlig följd av den beslutade omorganisationen av länsförvaltningen. I prop. 1970: 103 (s. 154) anförde jag, i samband med att jag angav vilka målgrupper som lämpligen borde ankomma på länsrätt, att det i fråga om flera av dessa målgrupper pågår utredningar om formerna för samhällsengripanden och om organisationen härför. Jag anförde vidare att det självfallet inte innebär något föregripande av reformer på grundval av sådana utredningar om dessa målgrupper nu tillförs länsrätten. Riksdagen lämnade uttalandet utan erinran. Att körkortsmålen nu hänförs till länsrätten kommer således inte att hindra eller försena reformer som trafikmålskommitténs förslag kan föranleda. Jag förordar därför att mål om återkallelse av körkort, turistkörkort och trafikkort hänförs till länsrätts kompetensområde. Motsvarande frågor beträffande danskt, finskt och norskt körkort samt beträffande annat utländskt nationellt eller internationellt körkort bör också prövas av länsrätt.

Som jag nyss har antytt anser åtskilliga remissinstanser att den avgränsning av länsrätts kompetensområde i fråga om körkortsmål som föreslås i promemorian är otillfredsställande. Dessa remissinstanser anför bl. a. att det ofta kan vara svårt att bedöma om varning är en tillräckligt ingripande åtgärd och att länsrättens möjlighet att utbilda en praxis i fråga om när körkort skall återkallas resp. varning meddelas med den ordning som föreslås i promemorian blir beroende av i vilken omfattning vederbörande tjänsteman hos länsstyrelsen hänskjuter körkortsmålen till länsrättens prövning. Det föreslås därför att länsrätt skall handlägga alla mål i vilka någon av åtgärderna rimligen kan komma i fråga. Med hänsyn till vad remissinstanserna anført finner jag övervägande skäl tala för att till länsrätts kompetensområde bör hänföras inte bara mål om återkallelse av körkort m. m. utan också mål om varning.

Däremot finner jag det inte lämpligt att till närmare övervägande ta upp den av några remissinstanser väckta frågan om ärenden om återfärdande av körkort eller om utfärdande av nytt körkort efter återkallelse bör hänföras till länsrätts kompetensområde.

Domförhet

Skatterätt och länsrätt skall enligt förslaget i promemorian bestå av ordförande och nämnd. Antalet nämndemän föreslås bli minst tre

och högst sex i skatterätt samt minst två och högst fyra i länsrätt. Det antal nämndemän som skall krävas för domförhet bör enligt vad som anförs i promemorian bestämmas med hänsyn till vad som är mest ändamålsenligt från arbetssynpunkt och så att det blir möjligt att rekrytera väl lämpade personer. Beträffande länsrätten påpekas att målens natur ofta påkallar sammanträden med kort varsel och på skilda platser samt att det åtminstone till en början kan bli svårt att rekrytera ett tillräckligt antal väl kvalificerade lekmän.

Beträffande skatterätterna understryker några remissinstanser vikten av att tillräcklig lokalkännedom blir representerad. Det betonas också att det är angeläget att undvika att samma röstetal kommer att föreligga för två meningar. Från sådana synpunkter föreslås att det för domförhet skall krävas att fyra eller sex nämndemän deltar i handläggningen.

I fråga om länsrätterna tillstyrker en tämligen stor grupp remissinstanser förslaget i promemorian. En lika stor grupp anser emellertid att samma regler bör gälla för länsrätt som för skatterätt eller att det för domförhet bör krävas tre nämndemän. Till stöd härför anförs bl. a. att det i och för sig inte finns anledning att i förevarande avseende ha olika regler för skatterätt och länsrätt samt att många av de mål som skall handläggas vid länsrätt synes vara av sådan beskaffenhet att medverkan av lekmän kan vara av vida större betydelse i dem än i skattemål.

Med hänsyn till att det inte är möjligt att låta ett så stort antal lekmän delta i avgörandena att en allsidig ortskännedom alltid blir företrädd bör, som anförs i promemorian, antalet lekmän bestämmas efter vad som är mest ändamålsenligt från arbetssynpunkt och så att det blir möjligt att rekrytera väl lämpade personer för uppgifterna som ledamöter i skatterätt och länsrätt. I det följande kommer jag att föreslå att lekmännen skall ha individuell rösträtt. Om förslaget genomförs bör antalet lekmän vara tämligen lågt.

Skatterätt bör med hänsyn till det anförda liksom f. n. är fallet med prövningsnämnd vara domför med tre ledamöter utöver ordföranden. Förslaget att det högsta antalet lekmän i skatterätt skall bestämmas till sex har godtagits av så gott som samtliga remissinstanser. De synpunkter som jag nyss har anfört talar emellertid för att det högsta antalet bestäms till ett lägre tal än sex. Prövningsnämnd som arbetar på avdelningar består, som jag förut nämnt, av fyra ledamöter utöver ordföranden. För egen del finner jag övervägande skäl tala för att det högsta antalet lekmän i skatterätt bestäms till fyra.

Vad så beträffar länsrätten anser jag med hänsyn till vad en stor grupp remissinstanser har anfört att starka skäl talar för att antalet ledamöter bör bestämmas på samma sätt som för skatterätten. De skäl som anförts i promemorian för en begränsning av lägsta antalet lekmän till två kan enligt min mening inte anses överväga. I lagen om skatte-

rätt och länsrätt bör därför föreskrivas att länsrätt, liksom skatterätt, är domför med ordförande och tre nämndemän och att flera än fyra nämndemän inte får tjänstgöra i rätten.

Som jag förut anfört bör skatterätt och länsrätt i vissa fall vara domföra utan nämndemän. I promemorian föreslås att det skall vara fallet vid beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål och vid beslut som avser bara rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller vars innehåll stämmer överens med parternas samstämmiga mening eller, om det bara finns en part i målet, med dennes mening. Det föreslås vidare att ordföranden, om särskilda skäl föreligger, skall få ensam avgöra vissa uppräknade typer av mål.

I fråga om beslut som inte innefattar slutligt avgörande och beslut om rättelse av felräkning o. d. bör förslaget genomföras. Interimistiska beslut om återkallelse av körkort bör dock i princip inte få meddelas av ordföranden ensam. Sådana beslut är ofta av stor betydelse, eftersom slutligt beslut om återkallelse av körkort på grund av straffbelagd förseelse i princip inte får meddelas innan frågan om straff för förseelsen blivit avgjord genom lagakraftvunnen dom. I det följande kommer jag att föreslå att ordföranden ensam skall få avgöra mål i vilka saken är uppenbar. Om det framstår som uppenbart att körkortet bör återkallas tills vidare, bör ordföranden naturligtvis också få besluta om en sådan åtgärd.

Såvitt gäller vissa måltyper anförs i remissyttrandena betänkligheter mot förslaget att skatterätt skall vara domför med ensamdomare vid beslut vars innehåll stämmer överens med parternas samstämmiga mening. I fråga om förslaget att, i mål där det bara finns en part, beslut som stämmer överens med partens mening skall få fattas av ensamdomare anför några remissinstanser att det är betänkligt att resultatet av en bedömning i sak skall bli avgörande för handläggningssättet. Några länsstyrelser anser att det bör övervägas om inte en regel i ämnet i stället bör utformas så att mål i vilka saken kan anses uppenbar får avgöras av ensamdomare. Samma mening gav förvaltningsdomstolskommittén uttryck åt i sitt yttrande över landskontorsutredningens förslag.

När parterna är ense finns det i allmänhet anledning anta att ett beslut som stämmer överens med parternas mening också är »riktigt» från saklig eller rättslig synpunkt. Någon särskild anledning att göra motsvarande antagande beträffande ett beslut som i ett mål med bara en part stämmer överens med dennes mening finns knappast. Däremot torde det ganska ofta inträffa att utgången i ett mål kan betecknas som given. Enligt 42 kap. 20 § rättegångsbalken får huvudförhandling i tvistemål i allmän underrätt hållas i omedelbart samband med förberedelsen och alltså utan nämnd bl. a. om saken finnes uppenbar. Enligt min mening avgränsas området för ensamdomarens behörighet på ett lämpligare

sätt genom en sådan bestämning än genom anknytningen till beslut som stämmer överens med parternas eller partens mening. Behörigheten blir oberoende av parternas mening men samtidigt klargörs det att den avser bara fall i vilka det är uppenbart vilken utgång i sak målet bör få. Jag vill understryka att fråga alltså är om en restriktiv bestämning. I enlighet med det anförda föreslår jag att ensamdomare skall få avgöra mål i vilka saken är uppenbar.

Ordföranden bör vidare vara behörig att ensam vidta åtgärder som avser bara måls beredande samt att hålla sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt eller skatterätt. Genom en föreskrift om rätt för ordföranden att vidta åtgärd som avser bara måls beredande får ordföranden behörighet att bl. a. hålla muntlig förhandling för att få parternas ståndpunkter klarlagda. Ensamdomares behörighet bör i princip också omfatta måls avgörande utan prövning i sak. Han bör alltså t. ex. få skriva av ett mål med anledning av att anförda besvär återkallats eller avvisa en besvärstalan som anhängiggjorts efter besvärstidens utgång. I vissa fall, t. ex. när fråga är om besvär i särskild ordning enligt taxeringsförordningen, kan emellertid frågan huruvida besvärstalan skall avvisas vara av sådan karaktär att den bör ankomma på fullsutten rätt. Vid måls avgörande utan prövning i sak bör skatterätt och länsrätt därför vara domföra med ordföranden ensam bara om det inte är påkallat av särskilda skäl att målet prövas av fullsutten rätt.

I det föregående har jag nämnt att det i promemorian föreslås att vissa typer av mål skall få avgöras utan medverkan av lekmän, om särskilda skäl föreligger. Dessa målgrupper är, såvitt gäller skatterätt, mål om utdömmande av vite, om handräckning vid taxeringsrevision, om handlings undantagande från taxeringsrevision och om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift, folkbokföringsmål samt uppbörds mål som inte gäller arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt. I fråga om länsrätts kompetensområde omfattar förslaget bara sådana mål om återkallelse av körkort i vilka enligt 34 § vägtrafikförordningen varning inte får meddelas i stället för beslut om återkallelse. De särskilda skäl som åsyftas i promemorian är behovet av ett snabbt avgörande och avgörandets enkla beskaffenhet. Det betonas i promemorian att möjligheten att handlägga ett mål utan lekmanamedverkan bör utnyttjas med urskillning. Även om ett snabbt avgörande är önskvärt bör möjligheten till enmansavgörande inte utnyttjas, om målet är svårbedömt. Om en prövning i fullsutten rätt inte skulle försena avgörandet nämnvärt, bör enligt vad som anføres i promemorian ordföranden avgöra målet ensam bara om utgången framstår som klar.

Flera remissinstanser anför att det beträffande de mål som enligt förslaget skall få avgöras av ensamdomare, om särskilda skäl föreligger, snarare är regel än undantag att ett snabbt avgörande är påkallat eller

att målet är av enkel beskaffenhet. Vissa av de mål som enligt vad jag föreslår skall hänföras till skatterätts eller länsrätts kompetensområde är oftast av enkel beskaffenhet. I andra mål som omfattas av mitt förslag krävs i regel ett snabbt avgörande. Mål som tillhör någon av dessa två typer bör normalt få avgöras utan medverkan av lekmän. De mål som enligt förslaget i promemorian skall få avgöras av ordföranden, om särskilda skäl föreligger, är enligt min mening normalt av den beskaffenhet att de bör få avgöras i sådan ordning. Mitt förslag i fråga om länsrätts kompetensområde omfattar bl. a. vitesmålen enligt barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen. Sådana mål bör normalt få avgöras av länsrättens ordförande. De övriga mål enligt dessa lagar som enligt mitt förslag skall hänföras till länsrätts kompetensområde bör däremot inte få avgöras av ensamdomare. Med hänsyn till att omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen får bestå högst fyra veckor bör dock, som några remissinstanser föreslår, ordföranden få fatta slutligt beslut om sådant omhändertagande. Till frågan om utrymmet för ordförandens behörighet att ensam avgöra körkortsmål återkommer jag i det följande.

Någon gång kan ett mål som enligt vad jag sålunda föreslår normalt skall få avgöras av ensamdomare vara av sådan beskaffenhet att lekmän bör delta i avgörandet. Det bör därför föreskrivas att målet får avgöras av ordföranden bara om det inte är påkallat av särskilda skäl att målet prövas av fullsutten rätt. Som exempel på sådana särskilda skäl kan nämnas att målet är svårbedömt eller att avgörandet är av särskild betydelse för enskild part. Sådana omständigheter kan föreligga exempelvis när fråga är om att döma ut betydande vitesbelopp. Om målet är svårbedömt eller avgörandet är av särskild betydelse för enskild part, bör ordföranden avgöra målet ensam bara om det är nödvändigt med hänsyn till vikten av ett snabbt avgörande. Omständigheter som att ett snabbt avgörande inte behövs i det enskilda fallet eller att handläggning i fullsutten rätt inte skulle försena avgörandet nämnvärt kan knappast anses utgöra särskilda skäl i den mening som här avses.

I det föregående har jag föreslagit att mål i vilka saken är uppenbar alltid skall få avgöras utan att nämndemän deltar. Om förslaget genomförs, bör det inte, som föreslås i promemorian, särskilt föreskrivas att mål angående återkallelse av körkort får avgöras av ordföranden ensam om varning inte får meddelas i stället för beslut om återkallelse. Enligt mitt förslag kommer körkortsmål att få avgöras av ordföranden dels om det är uppenbart att bara varning bör meddelas, dels om det är uppenbart både att körkortet eller trafik kortet bör återkallas och att synnerliga skäl inte föreligger att meddela föreskrift om nedsättning av den tid inom vilken nytt körkort inte får utfärdas.

Omröstning

I promemorian föreslås att lekmännen i skatterätt och länsrätt skall ha individuell rösträtt. Till stöd för förslaget anføres bl. a. att en sådan ordning f. n. gäller för prövningsnämnderna, att det inte finns tillräckliga skäl att nu införa en annan ordning för skatterätternas del samt att samma regel bör gälla för länsrätt som för skatterätt. Länsförvaltningsutredningen och landskontorsutredningen föreslog också att lekmännen skulle ha individuell rösträtt.

JK avstyrker förslaget i promemorian samt anför att det i och med att riksdagen antagit prop. 1970: 103 får anses fastslaget att skatterätterna och länsrätterna skall vara domstolar och att det i fråga om lekmännen inte skall krävas några särskilda kvalifikationer. Ett organ som består av ordförande samt lekmän med individuell rösträtt kan enligt JK inte betecknas som en domstol.

Frågan om lekmännen i skatterätt och länsrätt bör ges individuell rösträtt eller ej bör enligt min mening bedömas med ledning av främst vad som från saklig synpunkt framstår som lämpligt. I prop. 1970: 103 (s. 153) anförde jag att några krav på speciell fackkunskap inte bör ställas på lekmännen. Uttalandet som inte föranledde någon erinran från riksdagen utesluter inte att det bör eftersträvas att till rätterna knyta lekmän som besitter inte bara allmänna kunskaper och erfarenheter utan också insikter i t. ex. beskattningsfrågor och sociala frågor. I åtskilliga av de mål som enligt mitt förslag skall ankomma på skatterätt och länsrätt är det i första hand fråga om lämplighets- och skälighetsavvägningar. Även om lekmännen i princip ges individuell rösträtt kan ordföranden, i den mån hans särskilda sakkunskap skulle anses göra det motiverat, tillerkännas utslagsröst. Med hänsyn till vad jag nu har anfört finner jag övervägande skäl tala för att lekmännen, i enlighet med förslaget i promemorian vilket tillstyrkts av nästan alla remissinstanser som yttrat sig på denna punkt, utrustas med individuell rösträtt.

Att lekmännen får individuell rösträtt hindrar enligt min mening inte att skatterätt och länsrätt betraktas som domstolar. Jag vill erinra om att exempelvis fastighetsdomstol utom ordföranden består av fyra ledamöter varav två nämndemän (3 § lagen, 1969: 246, om fastighetsdomstol). För nämndemännen föreskrivs inga andra särskilda kvalifikationer än att de bör vara allmänt betrodda och väl förtrodda med sin orts förhållanden. Av 12 § framgår att de har individuell rösträtt. En liknande ordning gäller enligt 15, 17 och 18 §§ lagen om expropriation för expropriationsdomstol. Om lekmännen i skatterätt och länsrätt får individuell rösträtt, bör de inte sammanföras under beteckningen nämnd. Något hinder mot att de betecknas som nämndemän torde inte föreligga.

I promemorian anföras att övervägande skäl talar för att i överensstämmelse med bl. a. länsförvaltningsutredningens och landskontorsutredningens förslag och nuvarande ordning i prövningsnämnd företrädes åt den mening som är förmånligast för enskild part vid lika röstetal för flera meningar. Det föreslås att en sådan ordning genomförs genom att rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i överrätt görs tillämpliga på skatterätt och länsrätt. Vid lika röstetal för flera meningar skall enligt dessa bestämmelser den mening som ordföranden biträder gälla i tvistemål och den mening som är lindrigast för den tilltalade gälla i brottmål. Enligt vad som anföras i promemorian kan visserligen svårigheter uppstå när det gäller att välja mellan att tillämpa omröstningsreglerna för tvistemål och omröstningsreglerna för brottmål. Men eftersom det inte framstår som möjligt att anvisa en generell lösning, bör det få ankomma på praxis att träffa valet mellan de två alternativen.

Under remissbehandlingen har hård kritik riktats mot förslaget i promemorian. Enligt remissinstanserna framgår det varken av den föreslagna lagtexten eller av vad som i övrigt anföras i promemorian i vilka fall bestämmelserna för tvistemål resp. bestämmelserna för brottmål skall tillämpas. De mål som skall handläggas i skatterätt och länsrätt kan enligt yttrandet från JK bara undantagsvis jämföras med tvistemål eller brottmål.

Atskilliga remissinstanser anför att det i flera av de mål som avses ankomma på länsrätt är svårt att avgöra vad som bör anses som förmånligast för den enskilde. Enligt vad som anföras i några remissyttranden är det inte ändamålsenligt att låta utgången bli beroende av vad som kan anses förmånligast. Flertalet av de remissinstanser som yttrar sig i frågan anser att ordföranden bör ha utslagsröst vid omröstning i länsrätt. Med något undantag anser remissinstanserna däremot att en sådan ordning inte bör gälla vid omröstning i skatterätt. Enligt remissinstanserna bör rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i brottmål i överrätt göras tillämpliga på omröstning i skatterätt eller en regel motsvarande 88 § taxeringsförordningen gälla för sådan omröstning. Remissinstanserna anser således att den mening som är förmånligast för enskild part i princip bör gälla vid lika röstetal för flera meningar i skatterätt.

När det gäller att reglera frågan om omröstning i skatterätt och länsrätt har man enligt min mening i huvudsak att välja mellan den ordning som föreslås i promemorian och att göra antingen rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i tvistemål eller balkens bestämmelser om omröstning i brottmål tillämpliga på omröstning i båda domstolarna. En annan möjlighet är att föreskriva att reglerna för tvistemål skall tillämpas vid omröstning i länsrätt och att reglerna för brottmål skall tillämpas vid omröstning i skatterätt. Det kan också övervägas att utan

hänvisning till andra bestämmelser uttömmande reglera omröstningsförfarandet i lagen om skatterätt och länsrätt.

Om man väljer metoden att utan hänvisning till andra bestämmelser reglera omröstningsförfarandet i den nya lagen, kan man enligt min mening inte stanna vid att ge bestämmelser bara om vilken mening som skall gälla vid lika röstetal för två meningar. Bestämmelser behövs också om i vilken utsträckning skilda omröstningar skall äga rum när flera frågor skall prövas i målet samt om vad som skall gälla när flera än två meningar yppas vid omröstningen. Vidare kan bestämmelser behövas som för särskilda fall föreskriver undantag från vad som normalt skall gälla. I synnerhet som bestämmelser av det slag som nämnts nu finns både i 16 och i 29 kap. rättegångsbalken, som reglerar omröstningsförfarandet i tvistemål resp. brottmål, anser jag det inte lämpligt att införa ett omfattande regelsystem särskilt för omröstning i skatterätt och länsrätt.

I de mål som avses ankomma på länsrätt kan det som remissinstanserna anför ofta vara svårt att avgöra vilken mening som är förmånligast för den enskilde. Från den enskildes synpunkt kan det framstå som klart att varning är förmånligare än återkallelse av körkort och att en viss typ av ingripande enligt barnavårdslagen eller nykterhetsvårdslagen är förmånligare än en annan åtgärd. Varken i fråga om körkortsmål, i fråga om mål som gäller socialt betingade skyddsåtgärder eller i fråga om flertalet övriga mål som avses ankomma på länsrätt finns det enligt min mening berättigad anledning att låta utgången bli beroende av en bedömning av vad som kan anses förmånligast för den enskilde. Som hovrätten över Skåne och Blekinge anför i sitt remissyttrande bör i stället den mening som kan beräknas vara den materiellt riktigaste gälla. I likhet med flertalet av de remissinstanser som yttrar sig därom anser jag att ordföranden i princip bör ha utslagsröst när lika röstetal för flera meningar uppkommer vid omröstning i länsrätt.

När samma röstetal föreligger för flera meningar i prövningsnämnd, skall enligt 88 § taxeringsförordningen den mening som länder till den skattskyldiges förmån gälla. Ordföranden har utslagsröst bara om nyssnämnda grund inte kan tillämpas. Vid omröstning i skatterätt torde det i allmänhet bli möjligt att avgöra vilken mening som är förmånligast för den enskilde. Tillämpningen av skattelagstiftningen är emellertid som kammarrätten anförde i sitt yttrande över landskontorsutredningens förslag väsentligen en rent judiciell angelägenhet. Varken skattemålen eller flertalet övriga mål som avses ankomma på skatterätt är enligt min mening av sådan karaktär att andra intressen kan anses vara av större vikt än intresset av ett i sak riktigt avgörande. Det finns därför inte tillräckliga skäl att hålla fast vid den princip som kommer till uttryck i 88 § taxeringsförordningen. Jag anser alltså att ordföranden i princip bör ha utslagsröst också när lika röstetal för flera meningar föreligger

vid omröstning i skatterätt.

I en den 20 mars 1970 beslutad lagrådsremiss föreslås som jag förut nämnt en omorganisation av förvaltningsrättskipningen i kammarrätt och regeringsrätt. Förslaget omfattar bl. a. en lag om allmänna förvaltningsdomstolar. Lagen innehåller samma omröstningsbestämmelse som den som föreslås i promemorian. Föredragande departementchefen anför i lagrådsremissen (s. 110) att bestämmelserna om omröstning i tvistemål enligt sakens natur skall tillämpas i det stora flertalet mål men att omröstning enligt brottmålsreglerna synes böra ske i vissa mål som t. ex. disciplinmål och mål om utdömande av vite.

Den ordning som jag har förordat i det föregående, nämligen att ordföranden i princip skall ha utslagsröst vid omröstning i skatterätt och länsrätt, stämmer väl överens med vad som förordas i lagrådsremissen. Om en sådan ordning skall gälla, kunde det synas lämpligast att göra bara rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i tvistemål i överrätt tillämpliga på omröstning i skatterätt och länsrätt. I mål som handläggs vid skatterätt eller länsrätt kan uppkomma bl. a. fråga om att döma vittne som uteblivit eller någon som stört förhandlingarna till böter och fråga om utdömande av vite som förelagts i målet. Vid omröstning i sådana särskilda frågor bör naturligtvis bestämmelserna för brottmål tillämpas. Det skulle i och för sig kunna ske med stöd av 16 kap. 6 § rättegångsbalken. I vissa mål, t. ex. i mål om utdömande av vite, bör emellertid bestämmelserna för brottmål tillämpas också vid omröstning i huvudsaken. I enlighet med förslaget i promemorian förordar jag därför att bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt görs tillämpliga på skatterätt och länsrätt.

Lagförslag

Inledning, lagens rubrik m. m.

Skatterätts och länsrätts organisation bör som föreslås i promemorian regleras i en särskild lag. Beteckningen skatterätt bör i lagen användas som en gemensam beteckning på dels de till länsstyrelserna knutna läns-skatteätterna, dels den mellankommunala skatterätten. Den senare avses ersätta den mellankommunala prövningsnämnden, vilken organisatoriskt kommer att vara knuten till riksskatteverket fr. o. m. den 1 januari 1971 då verket inrättas.

Utöver frågorna om kompetensområden, domförhet och omröstning bör i lagen regleras bl. a. frågor om domstolarnas domkretsar och organisatoriska anknytning till länsstyrelsen resp. riksskatteverket, ledamöternas kvalifikationer och sättet att utse dem.

Lagens rubrik bör vara lag om skatterätt och länsrätt.

**Domkretsar, anknytning till länsstyrelse resp riksskatteverk m. m.
(1, 2 och 7 §§)***Departementspromemorian*

Av länsskatterättens och länsrättens anknytning till länsstyrelsen följer enligt promemorian att domkretsen utgörs av länet. Mellankommunala skatterättens domkrets blir hela landet. Detta bör sägas i en inledande paragraf.

I beslutet om en partiell reform av länsförvaltningen förutsattes enligt vad som anförs i promemorian att beredning och föredragning av målen vid länsskatterätt och länsrätt samt expeditionella göromål skall ankomma på tjänstemän hos länsstyrelsen. Motsvarande göromål för den mellankommunala skatterättens del bör ankomma på tjänstemän i riksskatteverket. Det föreslås en föreskrift om att länsskatterätt och länsrätt har sitt kansli i länsstyrelsen och att mellankommunala skatterätten har sitt kansli i riksskatteverket.

I beslutet om en partiell reform av länsförvaltningen förutsattes vidare att ordförande i skatterätt och länsrätt skall utses av Kungl. Maj:t och ha ställning som domare men samtidigt vara tjänsteman vid länsstyrelsen och som sådan kunna ha administrativa uppgifter. Bl. a. för att det alltid skall finnas tillgång till en ordförande, som inte före handläggningen i länsskatterätten eller länsrätten tagit befattning med det aktuella målet eller frågor som kan ha samband med detta, skall enligt vad som anförs i promemorian i allmänhet tre ordförande utses. De kan vara cheferna för huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning samt för de enheter som motsvarar nuvarande prövningsnämndens kansli och allmänna sektionen. Härutöver kan i vissa län behövas ytterligare domare som är uteslutande sysselsatta som ordförande. I beslutet om en partiell reform av länsförvaltningen förutsattes att länsstyrelsen skall bestämma om arbetsfördelningen mellan ordförandena, dvs. fördelningen av uppgifterna att vara ordförande i länsskatterätten resp. länsrätten. Det kan enligt promemorian ske genom bestämmelser i arbetsordning.

Enligt vad som föreslås i promemorian skall det sägas i lagen att Kungl. Maj:t utnämner en eller flera ordförande i länsskatterätten och länsrätten och att de skall vara tjänstemän hos länsstyrelsen. Också en eller flera ordförande i mellankommunala skatterätten skall enligt förslaget utnämnas av Kungl. Maj:t.

Remissyttrandena

Kammarrätten anför att den beslutade omorganisationen av den statliga länsförvaltningen otvivelaktigt kommer att medföra en förbättring av förvaltningsrättskipningen på länsplanet. Även om en strikt

funktions- och ansvarsfördelning skall göras mellan förvaltning och rättskipning, skall enligt vad föredragande departementschefen anför i propositionen personal kunna omdisponeras inom och mellan de olika huvudenheterna i länsstyrelsen. Kammarrätten anser att önskemålet om en åtskillnad mellan förvaltning och dömande verksamhet under sådana förhållanden inte blir tillgodosett fullt ut men att detta får godtas till dess att tiden är mogen för helt fristående regionala förvaltningsdomstolar.

Svea hovrätt framhåller att det är av grundläggande betydelse att länsrätterna och länsrättskatterätterna får en självständig ställning, trots att de skall ingå i länsstyrelserna. Det är därför nödvändigt att ordförandena i sin egenskap av domare inte står i något lydheidsförhållande till länsstyrelsen. Denna självständiga ställning bör komma till klart uttryck i författningstexten.

Det är enligt yttrandet från *kammarrätten* oklart vad anknytningen mellan å ena sidan länsrätterna och länsrättskatterätterna samt å andra sidan huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning kommer att innebära. Som exempel nämns i yttrandet frågan om vem som skall ansvara för de organisatoriska åtgärder som hänger samman med den dömande verksamheten och frågan om förhållandet mellan domarna och chefen för huvudenheten.

Socialstyrelsen anför att man f. n. knappast kan räkna med att en ordförande skall kunna vara tillräckligt sakkunnig inom både länsrätts och skatterätts kompetensområde. Samma tjänsteman bör därför inte tjänstgöra som ordförande i båda domstolarna. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anför liknande synpunkter.

Departementschefen

I en inledande paragraf bör som föreslås i promemorian ges en föreskrift som klargör att länsrättskatterätts och länsrätts domkrets utgörs av länet samt att den mellankommunala skatterättens domkrets är hela landet.

I lagen bör vidare föreskrivas att länsrättskatterätt och länsrätt har sitt kansli i länsstyrelsen och att mellankommunala skatterätten har sitt kansli i riksskatteverket. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om vilka tjänstemän hos länsstyrelsen som skall svara för beredning och föredragning m. m.

Beträffande sammanträdesort bör i lagen föreskrivas att skatterätt och länsrätt sammanträder på den ort där den har sitt kansli men att domstolen får sammanträda på annan ort när särskilda skäl föreligger. Sådana skäl torde tämligen ofta komma att föreligga i fråga om länsrätt.

Som anføres i promemorian förutsattes det i beslutet om en partiell

reform av länsförvaltningen att ordförande skall utses av Kungl. Maj:t samt ha ställning som domare men samtidigt vara tjänsteman hos länsstyrelsen och som sådan kunna ha uppgifter exempelvis som chef för huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning eller för en av enheterna inom denna huvudenhet. Härav följer att ordförandena i administrativt avseende skall vara underställda länsstyrelsen. Som anføres i promemorian bör länsstyrelsen kunna genom föreskrifter i arbetsordning bestämma om arbetsfördelningen mellan ordförandena. Av ordförandenas ställning som domare följer att de vid handläggningen av de mål som ankommer på dem är helt självständiga i förhållande till länsstyrelsen. Någon särskild föreskrift som markerar ordförandenas självständiga ställning gentemot länsstyrelsen eller deras ställning som domare behövs enligt min mening inte. Däremot bör det föreskrivas att ordförande i länsskatterätt och länsrätt är tjänsteman hos länsstyrelsen.

Ordförandena torde till en början komma att rekryteras bland personer av vilka några har erfarenhet och särskild sakkunskap främst inom länsskatterätts och andra främst inom länsrätts kompetensområde. Under en övergångstid lär det därför bli ofrånkomligt att vissa ordförande tjänstgör huvudsakligen i länsskatterätt och vissa huvudsakligen i länsrätt. Det synes emellertid önskvärt att en sådan specialinriktning inte blir bestående utan att ordförandena i stället förvärvar erfarenhet av tjänstgöring i båda domstolarna. En tjänst som ordförande bör därför avse båda domstolarna.

I promemorian föreslås en föreskrift om att ordförande i skatterätt och länsrätt utnämns av Kungl. Maj:t. En sådan föreskrift innebär att endast ordinarie ordförandetjänster får inrättas. Enligt min mening bör det emellertid finnas möjlighet att inrätta även icke ordinarie ordförandetjänster. Frågan om anställningsform och tillsättningsförfarande bör regleras i annat sammanhang.

Närmare om kompetensen (3 och 4 §§)

Departementspromemorian

Bestämmelserna om vilka typer av mål som skall höra till skatterätts resp. länsrätts kompetensområde bör enligt promemorian utformas så att det sägs att mål av ifrågavarande slag handläggs vid skatterätt resp. länsrätt. Härav följer att alla åtgärder med målet från det att målet blivit anhängigt till dess att det avgjorts ankommer på domstolen. Det gäller t. ex. beslut under rättegången, såsom interimistiska beslut, beslut om handläggningen o. d. Enligt vad som förutsatts i promemorian skall, som förut nämnts, åtgärder som hör till målets beredning och expedi-

tionella åtgärder ankomma på tjänstemän hos länsstyrelsen resp. riksskatteverket vilka bildar domstolarnas kansli.

Länsrätts kompetensområde bör enligt promemorian anges genom att i lagen räknas upp de mål som skall höra till domstolen. Dessa mål ankommer enligt vederbörande författningar på länsstyrelsen. Det anföras vidare i promemorian att de olika författningarna inte behöver ändras med anledning av länsrätternas tillkomst, om det sägs i lagen om skatterätt och länsrätt att länsrätten i länsstyrelsens ställe handlägger ifrågasvarande mål. Vad som sägs i dessa författningar om länsstyrelses kompetens kommer i stället att gälla länsrätten. Förslaget i promemorian innebär att bestämmelsen om länsrätts kompetens utformas på nyss angivet sätt.

För angivandet av skatterätts kompetensområde är det enligt promemorian av praktiska skäl inte möjligt att använda samma teknik. I stället bör i lagen sägas att vid skatterätt handläggs mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar. Exakt vilka mål enligt dessa författningar som handläggs av skatterätt skall enligt vad som föreslås i promemorian anges i vederbörande författning. Härför krävs omfattande författningsändringar. Det förutskickas i promemorian att förslag till sådana författningsändringar kommer att utarbetas inom finansdepartementet.

Remissyttrandena

Mot förslaget att det i lagen om skatterätt och länsrätt skall anges att länsrätt i länsstyrelsens ställe handlägger vissa målgrupper men att de olika materiella författningarna inte skall ändras med anledning av länsrätternas tillkomst anföras invändningar av *JK*, *länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Blekinge och Örebro län* samt *Sveriges advokatsamfund* och *TCO*. Dessa remissinstanser anser att länsrättens kompetens bör framgå av de materiella författningarna, särskilt som en sådan ordning kommer att gälla beträffande skatterätterna.

Den lösning som föreslås i promemorian innebär, framhåller *JK*, att man genom en bestämmelse i en lag sätter bestämmelser i andra författningar ur kraft utan att någon antydan härom görs i dessa författningar. Detta kan leda till missuppfattningar och ovisshet. Liknande synpunkter anföras av *länsstyrelsen i Örebro län* och *TCO*. Om länsrättens kompetens anges inte bara i den föreslagna nya lagen utan också i de andra författningar som är aktuella, framhävs enligt *länsstyrelsen i Blekinge län* den avsedda organisatoriska särskillnaden mellan förvaltningsrättskipningen och länsstyrelsens övriga verksamhet starkare.

På samma sätt som föreslås i fråga om länsrätterna bör, anför *läns-*

styrelserna i Uppsala och Jämtlands län, skatterätternas kompetensområde anges i lagen om skatterätt och länsrätt.

Departementschefen

Det hade i och för sig varit önskvärt om länsrätts kompetensområde kunnat anges genom en uppräknings av de olika målgrupperna i lagen om skatterätt och länsrätt. En sådan uppräknings kan emellertid lätt bli svåröverskådlig. Det vållar också stora svårigheter att utforma den så att någon tvekan inte kommer att råda i fråga om vilka målgrupper som omfattas av kompetensområdet. Justeringar i uppräknings skulle vidare bli nödvändiga inte bara vid sakliga ändringar i kompetensområdet utan ibland också med anledning av ändringar av annan karaktär i de materiella författningarna. Jag förordar därför att länsrätts kompetensområde i lagen om skatterätt och länsrätt anges på motsvarande sätt som i promemorian föreslås i fråga om skatterätt. Exakt vilka mål som skall handläggas vid länsrätt får i stället anges i de olika materiella författningarna. Inom justitiedepartementet förbereds f. n. en lagrådsremiss med förslag till allmän förvaltningslag och förvaltningsprocesslag. I samband med detta lagstiftningsarbete måste omfattande ändringar göras bl. a. i de författningar som bör ändras med hänsyn till vad jag nyss har anförut. Också förslag till sådana författningsändringar som föranleds av att länsrätts kompetensområde skall framgå av de materiella författningarna utarbetas f. n. inom justitiedepartementet.

Av praktiska skäl är det, som anförut i promemorian, inte möjligt att i lagen om skatterätt och länsrätt exakt ange skatterätts kompetensområde. Jag förordar att det i stället föreskrivs att vid skatterätt handläggs mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som anges i dessa författningar. I dessa författningar bör som föreslås i promemorian anges vilka mål som skall handläggas vid skatterätt. Förslag till de författningsändringar som behövs kommer, enligt vad jag har inhämtat, att utarbetas inom finansdepartementet och justitiedepartementet.

Ordförande i skatterätt och länsrätt (7 och 11 §§)

Vissa bestämmelser om domare m. m.

Lagfaren domare i allmän domstol skall enligt 4 kap. 1 § rättegångsbalken vara svensk medborgare, ha fyllt 25 år och ha avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Den som inte har uppnått nämnda ålder får utöva domarämbete endast i den begränsade omfattning Kungl. Maj:t bestämmer. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får inte utöva domarämbete. I kungörelsen (1964: 29) angående kunskapsprov för behörighet som domare, m. m. föreskrivs att för behörighet att utöva domartjänst krävs juris kandidatexamen samt att

vad som i lag eller författning sägs om lagfaren eller lagkunnig avser den som avlagt sådan examen.

Domare skall enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken ha avlagt domared eller försäkran. Denna bestämmelse avser både lagfarna domare och nämndemän.

Innehavare av ordinarie domartjänst är enligt 11 § statstjänstemannalagen (1965: 274) inte skyldig att utöva annan statlig tjänst än jämställd eller högre domartjänst vid den domstol han tillhör. Från den angivna regeln finns vissa undantag. Den som har utnämnts till domare får enligt 36 § regeringsformen skiljas från tjänsten endast av domstol efter åtal eller genom beslut om entledigande i samband med pensionering. Om det är nödvändigt av organisatoriska skäl, får han förflyttas till annan jämställd domartjänst. Enligt förarbetena (prop. 1964: 140) gäller bestämmelsen utnämnda domare inte bara i de allmänna domstolarna utan också i domstolar inom förvaltningsrättskipningen. Skulle tvekan uppstå om bestämmelsen avser viss befattning bör enligt propositionen viss ledning kunna hämtas i det förhållandet om det för utövandet av befattningen är föreskrivet att domared skall ha avlagts.

I 1 § lagen (1955: 261) om avstängning av domare föreskrivs att domare som är på sannolika skäl misstänkt för brott som kan antas medföra avsättning får avstängas från utövning av tjänsten. Med domare avses i lagen ledamot samt lagfaren befattningshavare, som inte är ledamot, vid bl. a. allmän domstol, regeringsrätten, arbetsdomstolen, försäkringsrådet, statens hyresråd eller kammarrätten eller, då Kungl. Maj:t förordnat därom, vid annan särskild domstol. Beslut om avstängning meddelas av rätten, dvs. av den domstol där åtalet mot domaren är eller kommer att bli anhängigt (2 §). Enligt förarbetena (prop. 1955: 148) är lagen främst avsedd att gälla organ av typisk domstolskaraktär och får avstängningsbeslut anses innebära skyldighet för domaren att i alla avseenden, alltså inte bara i fråga om egentliga domarsysslor utan också i fråga om administrativa göromål, avhålla sig från att utöva tjänsten.

För behörighet till tjänst som landssekreterare eller landskamrerare samt för behörighet till flertalet kvalificerade tjänster på landskansliet eller prövningsnämndens kansli krävs juris kandidatexamen. För behörighet till flertalet övriga kvalificerade tjänster hos länsstyrelsen fordras juris kandidatexamen, juridisk-samhällsvetenskaplig examen eller civil-ekonomexamen (49 § 1 mom. länsstyrelseinstruktionen).

Departementspromemorian

Det konstateras i promemorian att uppgiften att vara ordförande blir en domaruppgift. På ordförande i skatterätt och länsrätt bör ställas samma kompetenskrav som enligt rättegångsbalken ställs på domare. I

promemorian föreslås en föreskrift om att ordförande skall vara lagfaren, dvs. att han skall ha avlagt juris kandidatexamen. I den mån kompetenskrav härutöver anses böra ställas på den som skall utnämnas till ordförande ankommer det enligt promemorian på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter härom. Efter mönster av 4 kap. 11 § rättegångsbalken bör föreskrivas att ordförande skall ha avlagt domared.

Bestämmelsen i 36 § regeringsformen om oavsättlighet blir enligt vad som anförs i promemorian tillämplig på den som utnämns till ordförande i skatterätt och länsrätt.

Utöver de utnämnda ordförandena kan behövas tjänstemän som tjänstgör som ordförande vid ledighet för utnämnd ordförande eller vid tillfälliga arbetsbelastningar. Det betonas i promemorian att det från utbildningssynpunkt är lämpligt att möjlighet finns att få tillfälliga ordförandeförordnanden före utnämningen till ordinarie ordförande. Särskilda föreskrifter måste ges om villkor för vikariatsförordnande. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela sådana föreskrifter, sägs det i promemorian.

Remissyttrandena

Förslaget att ordförande i länsrätt och skatterätt skall ha avlagt juris kandidatexamen tillstyrks av *Svenska bankföreningen* och *SACO*. Bankföreningen anser att det också bör krävas att ordförandena, utöver sedvanlig tingsmeritering, har förvärvat erfarenhet som domare.

En annan uppfattning redovisas i yttrandena från *länsstyrelsen i Värmlands län* och *Föreningen Sveriges taxeringsrevisorer*. Enligt *länsstyrelsen* är det otillfredsställande att tjänstemän med juridisk-samhällsvetenskaplig examen, vilken utformats med tanke på förvaltningstjänstgöring, skall avstängas från möjligheten att bli ordförande i skatterätt. Den som har sådan examen bör därför likställas med juris kandidat eller i vart fall kunna få dispens från behörighetskravet.

Föreningen anför att man inom statsförvaltningen under senare år allt mer gått från formella kompetenskrav samt att föredragande departementschefen i prop. 1970: 103 (s. 161) uttalade att han ämnade låta undersöka om och i vad mån krav på formell kompetens för tjänstemän hos länsstyrelsen fortfarande är motiverade. Utgångspunkten för undersökningen skall vara att sådana krav skall slopas i den mån det inte finns särskilda skäl att behålla dem.

Förslaget i promemorian innebär, säger föreningen, inte någon uppmjukning av de nuvarande kompetenskraven. Såvitt avser landskontoret krävs enligt länsstyrelseinstruktionen juris kandidatexamen bara för landskamrerare och tjänster på provningsnämndens kansli. För övriga tjänster, t. ex. tjänst som taxeringsintendent, ger också juridisk-samhällsvetenskaplig examen eller civilekonomexamen behörighet. Bestämmelser-

na i länsstyrelseinstruktionen utesluter, i motsats till bestämmelser i lag, inte att dispens meddelas av Kungl. Maj:t. Någon examen som är speciellt väl avpassad för arbetsuppgifterna i länsrätt eller skatterätt finns f. n. inte. Juris kandidatexamen ger enligt föreningen inte bättre förutsättningar för sådant arbete än samhällsvetenskaplig examen, civil-ekonomexamen eller socionomexamen.

Föreningen föreslår att något formellt kompetenskrav inte ställs upp eller att det föreskrivs att också den som har annan utbildning än juris kandidatexamen är behörig till tjänst som ordförande i skatterätt och länsrätt, om han har erfarenhet av arbete inom länsförvaltningen.

Kammarrätten anmärker att det i 4 kap. 1 § rättegångsbalken föreskrivs att den som är omyndig eller i konkurstillstånd inte får utöva domarämbete men att motsvarande föreskrift inte tagits in i lagen om skatterätt och länsrätt. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör det vidare föreskrivas att ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara svensk medborgare och ha fyllt 25 år. Samma behörighetskrav som i 4 kap. 1 § rättegångsbalken föreskrivs för lagfaren domare i allmän domstol bör, anför *TCO*, gälla för ordförande i skatterätt och länsrätt.

Förslaget i promemorian innebär enligt yttrandet från *JK* att de bestämmelser om oavsättlighet som kommer att gälla för ordförandena i deras egenskap av domare inte kommer att gälla för dem som tjänstemän hos länsstyrelsen. En sådan ordning bör inte tillskapas. Om ordförandeposterna inte skall vara självständiga heltidssysslor, bör de därför inte tillsättas med fullmakt utan med förordnande.

Länsstyrelsen i Örebro län väcker frågan om inte den föreslagna lagen bör kompletteras med en bestämmelse om avstängning av domare, som är på sannolika skäl misstänkt för brott som kan antas medföra avsättning.

Departementschefen

Som föreslagits under remissbehandlingen bör det i lagen om skatterätt och länsrätt föreskrivas att ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara svensk medborgare och att den som är omyndig eller i konkurstillstånd inte får tjänstgöra som ordförande. Föreskriften bör gälla också i fråga om föredragandena. Någon föreskrift om att ordförande skall ha fyllt 25 år anser jag inte behövas.

Två remissinstanser anför invändningar mot förslaget att ordförande skall vara lagfaren, dvs. ha avlagt juris kandidatexamen.

För en ordförande i skatterätt och länsrätt är naturligtvis detaljkunskaper inom de områden av den materiella lagstiftning som skall tillämpas vid domstolarna väsentliga. Det är emellertid också av stor vikt att ordföranden är väl förtrogen med allmänna rättsgrundsatser samt

att han har förutsättningar att överblicka lagstiftningen i stort och att tillämpa processuella regler. Härvid är att märka att ordförandena, i vart fall på sikt, bör kunna tjänstgöra både i skatterätt och i länsrätt. Inom civildepartementet övervägs f. n. i vad mån krav på formell kompetens för tjänstemän hos länsstyrelsen fortfarande är motiverade. Enligt min mening bör sådana krav slopas i den mån det inte finns särskilda skäl att behålla dem. Med hänsyn till vad jag nyss har anfört finner jag emellertid särskilda skäl föreligga för den kompetensföreskrift som föreslås i promemorian och som f. ö. förutsattes redan i statsmakternas beslut om omorganisationen av länsförvaltningen. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de ytterligare kompetensföreskrifter som kan behövas samt att meddela föreskrifter om villkor för förordnande som vikarie för ordförande.

I lagen bör föreskrivas att ordförande i skatterätt och länsrätt skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken. Föreskriften bör gälla också för föredragandena. Domared skall enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande. Någon uttrycklig föreskrift om att domared får avläggas inte bara vid allmän domstol utan också inför skatterätt eller länsrätt eller inför ordförande i sådan domstol torde inte behövas.

Av vad jag har anfört förut torde framgå att tjänst som ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara en domartjänst. Bestämmelserna i 36 § regeringsformen om oavsättlighet m. m. blir tillämpliga på den som innehar ordinarie tjänst som ordförande. I det föregående har jag föreslagit att det i lagen skall sägas att ordförandena i länsskatterätt och länsrätt är tjänstemän hos länsstyrelsen. Därmed anges att det är fråga om en enda tjänst även i de fall ordföranden har andra arbetsuppgifter vid länsstyrelsen utöver uppgiften som ordförande. Av 11 § statstjänstemannalagen följer att den som innehar ordinarie tjänst som ordförande inte är skyldig att utöva annan statlig tjänst än jämställd eller högre domartjänst vid länsstyrelsen.

I samråd med chefen för justitiedepartementet förordar jag att lagen om avstängning av domare görs tillämplig också på ordförande och nämndemän i skatterätt och länsrätt. Det bör ske genom ett tillägg till 1 § i lagen. Enligt förarbetena till lagen (prop. 1955: 148) får avstängningsbeslut anses innebära skyldighet för domaren att i alla avseenden, alltså inte bara i fråga om egentliga domarsysslor utan också i fråga om administrativa göromål, avhålla sig från att utöva tjänsten. Såvitt gäller ordförande i länsskatterätt och länsrätt får ett avstängningsbeslut alltså anses innebära skyldighet att avhålla sig också från t. ex. göromål som har samband med en uppgift att vara chef för en enhet inom huvudenheten.

Med anledning av förslaget om en uppdelning av kammarrättsorganisationen på två kammarrätter bör en redaktionell ändring göras i 1 § lagen om avstängning av domare.

Val av nämndemän, antal m. m. (5 och 8 §§)*Departementspromemorian*

Genom beslutet om en partiell omorganisation av länsförvaltningen har, anfördes det i promemorian, ställning tagits i frågan hur nämndemännen i länsskatterätt och länsrätt skall utses. Ställningstagandet innebär att nämndemännen skall väljas av landstinget. Finns inom länet kommun som inte tillhör landstingskommun skall valet enligt vad som föreslås i promemorian förrättas av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen. I Gotlands län, där fr. o. m. år 1971 bara kommer att finnas en kommun vilken kommer att stå utanför den landstingskommunala indelningen, skall valet förrättas av kommunfullmäktige. Nämndemännen i den mellankommunala skatterätten skall enligt förslaget, i likhet med vad som nu gäller för lekmännen i den mellankommunala prövningsnämnden, utses av Kungl. Maj:t.

Vid förordnande av ledamöter i prövningsnämnd skall tillses att om möjligt personer tillhörande olika inom länet förekommande grupper av skattskyldiga kommer att tillhöra nämnden och att såvitt möjligt kännedom om länets olika delar kommer att bli representerad (13 § 1 mom. taxeringsförordningen). I promemorian hänvisas till att det i prop. 1970: 103 (s. 153) sägs att denna princip självfallet bör tillämpas också beträffande länsskatterätten. Enligt promemorian torde det kunna förutsättas att så kommer att ske utan att någon särskild föreskrift ges därom.

Förhållandena i länen är så varierande att antalet nämndemän i länsskatterätt och länsrätt inte lämpligen bör fixeras i lag, anfördes det i promemorian. Det föreslås att Kungl. Maj:t för varje län bestämmer antalet nämndemän i resp. domstol. Eftersom vägledande för besluten, torde bli bl. a. sådana faktorer som beräknad arbetsmängd, målens geografiska fördelning och behovet av att sammanträda utanför kansliorten, bör förslag inhämtas från länsstyrelserna som har den bästa överblicken i dessa hänseenden.

Remissyttrandena

Remissyttrandena innehåller inte några invändningar mot vad som anfördes i promemorian om vilka organ som skall utse nämndemän i skatterätt och länsrätt.

Av promemorian framgår enligt yttrandet från *socialstyrelsen* inte om skilda nämndemän skall utses för länsskatterätt resp. länsrätt. Styrelsen finner det lämpligt att så sker.

Länsstyrelsen i Västmanlands län och *Svenska landstingsförbundet* instämmer i vad som anfördes i promemorian om att man kan förutsätta

att landstingen vid utseende av ledamöter i länsskatterätten även utan uttrycklig föreskrift därom kommer att se till att om möjligt personer tillhörande olika inom länet förekommande grupper av skattskyldiga utses och att såvitt möjligt kännedom om länets olika delar blir representerad i rätten.

Riksskattenämnden, länsstyrelserna i Skaraborgs, Örebro och Norrbottens län samt RLF och Sveriges lantbruksförbund anser däremot att den angivna principen är så väsentlig att en sådan föreskrift bör tas in i lagen om skatterätt och länsrätt.

Om nämndemännen får individuell rösträtt, bör enligt *JK* bestämmelser motsvarande de kompetensföreskrifter för ledamöter i taxeringsnämnder och prövningsnämnder som ges i 13 § 1 mom. taxeringsförordningen tas in i den föreslagna lagen. *JK* syftar därvid i första hand på bestämmelsen i 13 § 1 mom. första stycket där det sägs att till ledamöter i nämnderna bör utses personer som kan antas besitta nödig insikt och erfarenhet.

För skatterätternas vidkommande är det, anför *länsstyrelsen i Värmlands län*, ytterst väsentligt att nämndemännen har särskild insikt och erfarenhet i taxeringsfrågor. Det är därför angeläget att en föreskrift motsvarande bestämmelsen om ledamöter och suppleanter i särskild taxeringsnämnd i 13 § 1 mom. taxeringsförordningen ges beträffande val av nämndemän i länsskatterätt.

Departementschefen

Jag förordar att förslagen i promemorian om vilka organ som skall utse nämndemän i skatterätt och länsrätt genomförs.

Det är självfallet angeläget att olika inom länet förekommande grupper av skattskyldiga samt länets olika delar blir representerade bland nämndemännen. Som anføres i promemorian bör det kunna förutsättas att valmyndigheterna beaktar vikten härav, även om någon uttrycklig föreskrift inte tas in i lagen om skatterätt och länsrätt. Enligt min mening är det inte heller nödvändigt att i lagen ta in sådana kompetensföreskrifter som *JK* och länsstyrelsen i Värmlands län nämner i sina remissyttranden. Det är emellertid väsentligt att valmyndigheterna beaktar vikten av att till nämndemän utses personer som har insikter i och erfarenhet av sådana frågor som skall behandlas vid domstolarna. En ordning som innebar att skilda nämndemän skall utses för länsskatterätt resp. länsrätt skulle från denna synpunkt vara fördelaktig. En sådan ordning leder å andra sidan till praktiska svårigheter. Det blir t. ex. inte möjligt att låta den som valts till nämndeman i länsskatterätt tjänstgöra i länsrätt eller omvänt. Jag förordar därför att nämndemännen skall utses att vara nämndemän i båda domstolarna. En sådan ordning hindrar naturligtvis inte att nämndemän med erfarenhet av skattefrågor huvudsakligen tjänst-

gör i länsskatterätt och att nämndemän med erfarenhet av t. ex. sociala frågor huvudsakligen tjänstgör i länsrätt.

Som föreslås i promemorian bör det ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma hur många nämndemän som skall utses i varje län och hur många nämndemän som skall utses för den mellankommunala skatterätten.

Valbarhets- och behörighetsvillkor, tjänstgöringstid m. m. (9–11 §§)

Bestämmelser för ledamöter i prövningsnämnd och nämndemän i allmän underrätt

Ledamöter och suppleanter i prövningsnämnd utses för en tid av fyra år. Av ledamöterna eller suppleanterna i en prövningsnämnd får inte flera än två samtidigt vara ledamöter eller suppleanter i taxeringsnämnd (12 § 1 mom. taxeringsförordningen). Bara svensk medborgare kan utses till ledamot eller suppleant. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får inte utöva sådant uppdrag (13 § 3 mom.). Om ledamot eller suppleant kommer i sådan ställning att han inte längre är behörig att utöva uppdraget, skall han frånträda det (13 § 4 mom.). Enligt 13 § 2 mom. får den som har uppnått 60 års ålder avsäga sig uppdrag att vara ledamot eller suppleant. Annars fordras Kungl. Maj:ts godkännande. Om ledamot eller suppleant avgår innan tjänstgöringstiden är ute, skall efterträdare utses för den återstående tiden (14 § 1 mom.).

Enligt 4 kap. 6 § rättegångsbalken i paragrafens lydelse fr. o. m. den 1 januari 1971 (se lagen, 1969: 244, om ändring i rättegångsbalken) är myndig svensk medborgare, som är mantalsskriven och boende inom kommunen och som inte har fyllt 70 år, valbar till nämndeman. Lagfaren domare, tjänsteman vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får inte vara nämndeman. Enligt paragrafens intill den 1 januari 1971 gällande lydelse fordras för valbarhet också att man har fyllt 25 år och inte är i konkurstillstånd. Bara den som har fyllt 60 år eller uppger annat giltigt hinder får vägra att motta nämndemansuppdrag. Klagan över nämndemansval förs enligt 4 kap. 7 § hos rätten. Rätten skall pröva behörigheten, även om valet ej blir överklagat. Nämndeman väljs för sex år men får avgå efter två år eller när han har fyllt 60 år. Rätten får också entlediga nämndeman som visar giltigt hinder. Om nämndemannen upphör att vara valbar, förfaller uppdraget.

Om en nämndeman är jävig eller uteblir från sammanträde och annan nämndeman inte kan infinna sig utan tidsutdräkt, får ordföranden till tjänstgöring kalla någon som är valbar till nämndeman (4 kap. 10 §).

I 14 § 2 mom. taxeringsförordningen finns en motsvarande bestämmelse för taxeringsnämnd.

Innan nämndeman får tjänstgöra, skall han inför domstol eller rättens ordförande avlägga domared eller försäkran (4 kap. 11 § rättegångsbalken).

Departementspromemorian

Bestämmelser om valbarhets- och behörighetsvillkor, tjänstgöringstid m. m. bör enligt promemorian utformas med motsvarande bestämmelser för nämndemän i allmän underrätt som mönster. Föreskrifter om skyldighet att motta uppdrag att vara nämndeman och om rätt att avgå som nämndeman anses dock inte nödvändiga.

I promemorian föreslås att bara myndig svensk medborgare som är mantalsskriven och bosatt inom länet och som inte har fyllt 70 år skall vara valbar till nämndeman i länsrätt och länsskatterätt. Till nämndeman i den mellankommunala skatterätten skall enligt förslaget bara myndig svensk medborgare som inte har fyllt 70 år få utses. Lagfaren domarc, tjänsteman vid länsstyrelse eller under länsstyrelse lydande myndighet, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta skall inte få vara nämndeman vid skatterätt och länsrätt. Nämndeman skall enligt förslaget utses för sex år. Om en nämndeman upphör att vara valbar förfaller uppdraget. När ledighet uppkommer, skall enligt förslaget en ny nämndeman utses för den återstående tiden.

Det föreslås vidare en föreskrift om att nämndeman skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

I promemorian anförts att det självfallet bör undvikas att nämndemän i länsskatterätt annat än i undantagsfall samtidigt är ordförande i taxeringsnämnd. Det kan iakttas dels av landstinget vid valet, dels av länsstyrelsen vid förordnande av ordförande i taxeringsnämnd. Någon särskild föreskrift härom anses inte nödvändig. Enligt promemorian bör det inte ges någon motsvarighet till bestämmelsen i 4 kap. 7 § rättegångsbalken. Förslaget innebär att klagan över val av nämndeman i länsrätt och länsskatterätt i stället skall föras genom kommunalbesvär.

Inte heller bestämmelsen i 4 kap. 10 § bör enligt promemorian få någon motsvarighet för länsskatterätts eller länsrätts del.

Remissyttrandena

Remissinstanserna har inte något att invända mot att bestämmelserna om valbarhets- och behörighetsvillkor för nämndemän i skatterätt och länsrätt utformas efter mönster av motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken. JK anser att samtliga bestämmelser härom i rättegångsbalken bör få sin motsvarighet i lagen om skatterätt och länsrätt.

Från valbarhet bör enligt *Sveriges industriförbund* uteslutas den som är nämndeman vid allmän domstol. Däremot synes det vara att gå väl långt att som föreslås i promemorian kategoriskt utesluta alla advokater från valbarhet. I skattemål är det vanligt att de skattskyldiga företräds eller biträds av revisor eller annan person som hjälper skattskyldiga med deklarations- och bokföringsarbete, anför *länsstyrelsen i Gotlands län*. Länsstyrelsen anser att det bör övervägas att utesluta sådana personer från valbarhet.

Med hänsyn till arten av de frågor som skall behandlas i skatterätterna anser *Sveriges industriförbund* att det är anmärkningsvärt att konkurstillstånd inte ansetts böra utesluta valbarhet.

Flera remissinstanser går in på frågan om det för skatterätternas del behövs någon motsvarighet till bestämmelsen i 12 § 1 mom. taxeringsförordningen att av ledamöter och suppleanter i prövningsnämnd inte flera än två samtidigt får vara ledamöter eller suppleanter i taxeringsnämnd. Av vad som anförs i promemorian kan man enligt *JK* utläsa att ordförande eller ledamot i taxeringsnämnd endast undantagsvis samtidigt bör få vara nämndeman i skatterätt. En uttrycklig föreskrift motsvarande bestämmelsen i 12 § 1 mom. taxeringsförordningen bör enligt *JK* tas in i den nya lagen. Om så inte sker, kan det leda till uppfattningen att en ändring av nu gällande ordning är avsedd.

Länsstyrelserna i Örebro och Kopparbergs län föreslår att det föreskrivs att ordförande i taxeringsnämnd inte får vara nämndeman i skatterätt. Något skäl att införa en motsvarighet till den nuvarande regeln att två ledamöter eller suppleanter i prövningsnämnd samtidigt får vara ledamöter eller suppleanter i taxeringsnämnd finns inte, anser förstnämnda länsstyrelse. Det lär nämligen vara ovanligt att den möjlighet som bestämmelsen ger utnyttjas. Enligt yttrandet från *länsstyrelsen i Kronobergs län* bör det ges en uttrycklig föreskrift om att nämndeman i skatterätt bara i undantagsfall får vara ledamot eller suppleant i taxeringsnämnd.

Ordförande i taxeringsnämnd bör enligt yttrandet från *länsstyrelsen i Jämtlands län* inte få vara nämndeman i skatterätt. För annan ledamot i taxeringsnämnd bör valbarhet däremot inte vara utesluten. Det är snarast en fördel om nämndemännen har erfarenhet av taxeringsarbete. Ett klarläggande uttalande i motiven är enligt länsstyrelsens mening tillräckligt.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att det skulle vara till fördel för arbetet i skatterätterna om taxeringsnämndsordförandena i något större utsträckning än f. n. kunde få delta i arbetet i andra instans. Vid denna bedömning fäster länsstyrelsen avseende vid dels taxeringsnämndsordförandenas särskilda kvalifikationer, dels den omständigheten att man med en annan ordning riskerar att få svårt att rekrytera lämpliga taxeringsnämndsordförande. Rättssäkerhetskravet kan tillgodoses genom

jävsreglerna.

Riksskattenämnden delar inte uppfattningen att föreskrifter om skyldighet att motta uppdrag som nämndeman och om rätt att avgå kan undvaras. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* bör det övervägas om inte bestämmelser om rätt att avgå som nämndeman bör tas in i den nya lagen.

Tjänstgöringstiden för nämndemän i skatterätt och länsrätt bör, anför *Svenska landstingsförbundet*, vara tre år och inte sex år som föreslås i promemorian. Det är nämligen önskvärt att mandatperioderna för för-
troendeuppdragen inom landstingsförvaltningen och mandatperioderna för ledamöterna i de statliga länsnämnderna sammanfaller.

Skatterätterna och länsrätterna bör enligt yttrandet från *länsstyrelsen i Kopparbergs län* ges rätt att ex officio pröva vald nämndemans behörighet. Man kan nämligen inte utgå från att landstingets beslut blir överklagat, om en obehörig nämndeman valts.

I motsats till vad som föreslås i promemorian bör enligt *länsstyrelserna i Gotlands, Blekinge och Norrbottens län* samt *Sveriges industriförbund* ordförande i skatterätt och länsrätt liksom ordförande i allmän underrätt ha befogenhet att kalla någon som är valbar till nämndeman att tjänstgöra i stället för nämndeman som är av jäv hindrad att tjänstgöra eller som uteblir från sammanträde.

Det kan, anför *länsstyrelsen i Gotlands län*, inte vara ändamålsenligt eller förenligt med kravet på rättssäkerhet och snabbhet att rätten skall kunna sättas ur funktion genom att en kallad nämndeman uteblir.

Departementschefen

Bestämmelserna om valbarhet och behörighetsvillkor för nämndemän bör i allt väsentligt utformas i enlighet med förslaget i promemorian. Med hänsyn till att konkurstillstånd fr. o. m. den 1 januari 1971 inte kommer att utgöra valbarhetshinder vid val till nämndeman i allmän underrätt bör konkurstillstånd inte utesluta valbarhet vid val till nämndeman i skatterätt och länsrätt. Inte heller finns det enligt min mening anledning att från valbarhet utesluta den som är nämndeman i allmän underrätt.

Som föreslås i promemorian bör den som har till yrke att föra andras talan inför rätta inte vara valbar till nämndeman. Genom en föreskrift härom utesluts naturligtvis också den som har till yrke att föra talan inför skatterätt och länsrätt från valbarhet. Utöver vad som föreslås i promemorian bör tjänsteman vid länsnykterhetsnämnd samt länsläkare, biträdande länsläkare och socialvårdskonsulent uteslutas från valbarhet.

Som anförs i promemorian bör det undvikas att ordförande i taxeringsnämnd annat än i undantagsfall tjänstgör som nämndeman i skatterätt. Detsamma gäller enligt min mening annan ledamot eller suppleant

i taxeringsnämnd. Det kan emellertid, även om någon uttrycklig föreskrift därom inte ges, förväntas att valmyndigheterna endast undantagsvis kommer att utse ledamot i taxeringsnämnd till nämndeman i skatterätt och länsrätt samt att sådan nämndeman bara undantagsvis kommer att utses till ledamot i taxeringsnämnd. Enligt min mening behöver därför någon föreskrift motsvarande bestämmelsen i 12 § 1 mom. taxeringsförfordningen inte tas in i lagen om skatterätt och länsrätt. I promemorian föreslås att samma bestämmelser om jäv som enligt 4 kap. rättegångsbalken gäller för domare i allmän domstol skall gälla för ordförande och nämndemän i skatterätt och länsrätt. Avsikten är emellertid att en jävsbestämmelse med denna innebörd skall tas in i den förvaltningsprocesslag som f. n. förbereds inom justitiedepartementet. En sådan bestämmelse får till följd att den som har deltagit i taxeringsnämnds beslut kommer att vara jävig vid prövningen av besvär över beslutet.

Jag ansluter mig till förslaget i promemorian att tjänstgöringstiden för nämndemän i skatterätt och länsrätt i likhet med tjänstgöringstiden för bl. a. nämndemän i allmän underrätt skall vara sex år. Som några remissinstanser anfört bör föreskrifter om skyldighet att motta uppdrag som nämndeman och om rätt att avgå tas in i lagen om skatterätt och länsrätt. Föreskrifterna bör utformas efter mönster av motsvarande bestämmelser för nämndemän i allmän underrätt. Besvär över val av nämndeman bör som föreslås i promemorian föras genom kommunalbesvär, dvs. i den ordning som föreskrivs i 78 § landstingslagen (1954: 319) resp. 76 § kommunallagen (1953: 753), och inte hos skatterätten eller länsrätten. Däremot bör det föreskrivas att domstolen självmant prövar den valdes behörighet.

Något behov torde inte föreligga av en bestämmelse som ger ordförande i skatterätt och länsrätt befogenhet att kalla någon som är valbar till nämndeman att tjänstgöra i stället för nämndeman som är jävig eller som uteblir från sammanträde.

Jäv m. m. (12 §)

Som jag förut nämnt avses förvaltningsprocesslagen innehålla jävsbestämmelser för bl. a. ordförande och nämndemän i skatterätt och länsrätt. Några särskilda jävsbestämmelser behövs därför inte i lagen om skatterätt och länsrätt.

I 4 kap. 12 § rättegångsbalken föreskrivs att personer som står i ett visst släktskaps- eller svägerlagsförhållande till varandra, t. ex. makar, föräldrar/barn, syskon, inte får sitta i rätten samtidigt. En sådan regel bör gälla också för skatterätt och länsrätt.

Tillämpningsföreskrifter, ikraftträdande (14 §)

Utöver de bestämmelser om skatterätt och länsrätts organisation m. m. som jag har förordat i det föregående kan det behövas vissa närmare föreskrifter, t. ex. om kompetensvillkor för ordförande och vikarie för ordförande, om hur fördelningen av uppgifterna att vara ordförande i länsskatterätt och länsrätt mellan ordförandena skall ske samt om vilka tjänstemän hos länsstyrelsen som skall svara för beredning och föredragning.

Den föreslagna lagen om skatterätt och länsrätt, liksom de ändringar som föreslås i lagen om avstängning av domare, bör träda i kraft den 1 juli 1971. För att rätterna skall kunna träda i verksamhet vid denna tidpunkt fordras bl. a. att nämndemännen utsetts dessförinnan. Någon uttrycklig föreskrift om att nämndemännen får utses innan lagen om skatterätt och länsrätt har trätt i kraft torde inte behövas.

Hemställan

I enlighet med det anförda har inom civildepartementet upprättats förslag till

1) *lag om skatterätt och länsrätt*

2) *lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare.*

Förslagen torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga 2.¹

Jag hemställer, att lagrådets yttrande över lagförslagen inhämtas enligt 87 § regeringsformen genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:st Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

¹ Bilagan har uteslutits här, såvitt gäller det under 2 angivna författningsförslaget. I denna del är bilagan likalydande med den bilaga som är fogad vid propositionen.

*Bilaga 1***Departementspromemorians förslag till lag om skatterätt och länsrätt**

Härigenom förordnas som följer.

1 §

I varje län finns en länsskatterätt och en länsrätt. För hela landet finns en mellankommunal skatterätt.

2 §

Vid skatterätt handlägges mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar.

3 §

Länsrätt handlägger i länsstyrelsens ställe mål som avser

1. omhändertagande av barn för samhällsvård eller utredning, samhällsvårds upphörande eller fortsättande efter villkorligt upphörande och förbud att taga barn från fosterhem,
2. verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad om barn eller överflyttning av barn i andra fall,
3. tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och återintagning på sådan anstalt,
4. utvisning av utlänning,
5. återkallelse av körkort och trafik kort.

4 §

Skatterätt och länsrätt består av ordförande och nämnd.

5 §

Länsskatterätt och länsrätt har sitt kansli i länsstyrelsen. Den mellankommunala skatterätten har sitt kansli i riksskatteverket.

6 §

Konungen utnämner en eller flera tjänstemän, ordförande i länsskatterätten och länsrätten. De skall vara tjänstemän vid länsstyrelsen. Konungen utnämner också en eller flera ordförande i den mellankommunala skatterätten.

Ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara lagfaren.

7 §

Skatterätt och länsrätt är domför utan nämnd vid beslut, som ej inne-

fattar slutligt avgörande av mål, och vid beslut, som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller vars innehåll överensstämmer med parternas samstämmiga mening eller, om endast en part finns, med dennes mening.

Utan nämnd får dessutom, om särskilda skäl föreligger, avgöras,

av skatterätt mål om utdömande av vite, om handräckning vid taxeringsrevision, om handlingar undantagande från taxeringsrevision och om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift, folkbokföringsmål samt uppbörds mål, som icke gäller arbetsgivares ansvarighet för arbetstagens skatt,

av länsrätt mål angående återkallelse av körkort eller trafik kort, om enligt 34 § vägtrafikförordningen (1951: 648) varning icke får meddelas i stället för beslut om återkallelse.

8 §

I fråga om omröstning i skatterätt och länsrätt gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt.

9 §

Konungen bestämmer hur många nämndemän som skall finnas vid skatterätt och länsrätt.

I nämnd skall sitta, hos skatterätt minst tre och högst sex samt hos länsrätt minst två och högst fyra.

10 §

Nämndeman i länsskatterätt och länsrätt utses genom val.

Valet förrättas av landstinget eller, om i länet finns kommun som ej ingår i landstingskommun, av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen. I Gotlands län förrättas valet av kommunfullmäktige.

Nämndeman i den mellankommunala skatterätten förordnas av Konungen.

11 §

Valbar till nämndeman i länsskatterätt eller länsrätt är myndig svensk medborgare, som är mantalsskriven och bosatt inom länet samt ej fyllt sjuttio år. Till nämndeman i den mellankommunala skatterätten får utses endast den som är myndig svensk medborgare och som ej fyllt sjuttio år.

Lagfaren domare, tjänsteman vid länsstyrelse eller under länsstyrelse lydande myndighet, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får ej vara nämndeman vid skatterätt eller länsrätt.

12 §

Nämndeman utses för sex år. Upphör nämndeman att vara valbar eller behörig, förfaller uppdraget.

När ledighet uppkommer, utses ny nämndeman för den återstående tiden.

13 §

Ledamot av skatterätt och länsrätt skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

14 §

Om jäv mot ledamot i skatterätt och länsrätt gäller vad som föreskrives i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

15 §

Konungen meddelar ytterligare föreskrifter om skatterätts och länsrätts organisation och verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

**1) Förslag till
Lag om skatterätt och länsrätt**

Härigenom förordnas som följer.

1 §

I varje län finns en länsskatterätt och en länsrätt. För hela landet finns en mellankommunal skatterätt.

2 §

Länsskatterätt och länsrätt har sitt kansli i länsstyrelsen. Den mellankommunala skatterätten har sitt kansli i riksskatteverket.

Skatterätt och länsrätt sammanträder på den ort där den har sitt kansli. När det föreligger särskilda skäl, får rätten sammanträda på annan ort.

3 §

Vid skatterätt handlägges mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar.

4 §

Vid länsrätt handlägges mål enligt 21 kap. föräldrabalken samt mål enligt barnavårdslagen (1960: 97) och lagen (1954: 579) om nykterhetsvård i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar.

Vid länsrätt handlägges vidare, såvitt gäller svenskt körkort, turistkörkort eller trafik kort, mål om varning eller återkallelse av körkortet och, såvitt gäller utländskt körkort, mål om varning eller vägran att godkänna körkortet, allt enligt vad därom är särskilt föreskrivet.

5 §

Skatterätt och länsrätt består av ordförande och nämndemän, om ej annat följer av 6 §. Rätten är domför med ordförande och tre nämndemän. Fler än fyra nämndemän får ej tjänstgöra i rätten.

Konungen bestämmer hur många nämndemän som skall finnas vid den mellankommunala skatterätten och, såvitt avser länsskatterätt och länsrätt, i varje län.

6 §

Skatterätt och länsrätt får bestå av endast ordförande

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages,
2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan skatterätt eller länsrätt,
3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende,
4. vid beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål,
5. vid avgörande av mål utan prövning i sak,
6. vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar,
7. vid avgörande av mål om utdömande av vite, handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision, befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift och omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen (1960: 97) samt mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna.

I fråga om beslut att tills vidare återkalla körkort eller turistkörkort eller att tills vidare vägra godkännande av utländskt körkort gäller vad som sägs i första stycket under 4 endast när det är uppenbart att sådant beslut bör meddelas.

Vad som sägs i första stycket under 5 och 7 gäller endast när det ej är påkallat av särskilda skäl att målet prövas av fullsuttet rätt. Vad som sägs under 7 gäller ej mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt.

7 §

I länsskatterätt och länsrätt samt i den mellankommunala skatterätten finns en eller flera ordförande. Ordförande i länsskatterätt och länsrätt är tjänsteman hos länsstyrelsen.

Ordförande i skatterätt och länsrätt skall vara lagfaren. Ordförande och föredragande i skatterätt och länsrätt skall vara svensk medborgare. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej tjänstgöra som ordförande eller föredragande.

8 §

Nämndeman i länsskatterätt och länsrätt utses genom val. Valet förrättas av landstinget eller, om i länet finns kommun som ej ingår i landstingskommun, av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen. I Gotlands län förrättas valet av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Nämndeman i den mellankommunala skatterätten förordnas av Konungen.

9 §

Valbar till nämndeman i länsskatterätt och länsrätt är myndig svensk medborgare, som är mantalsskriven och bosatt inom länet och ej har fyllt sjuttio år. Till nämndeman i den mellankommunala skatterätten får utses endast myndig svensk medborgare, som ej har fyllt sjuttio år.

Tjänsteman vid länsstyrelse, länsnykterhetsnämnd eller under länsstyrelse lydande myndighet, länsläkare, biträdande länsläkare, socialvårdskonsulent, lagfaren domare, åklagare eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får ej vara nämndeman.

Den som har fyllt sextio år eller uppger annat giltigt hinder är ej skyldig att mottaga uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är ej skyldig att mottaga nytt uppdrag förrän efter sex år.

Rätten prövar självmant den valdes behörighet.

10 §

Nämndeman utses för sex år men får avgå efter två år. Om nämndeman visar giltigt hinder, får skatterätt eller länsrätt entlediga honom tidigare. Den som har fyllt sextio år har rätt att frånträda uppdraget. Upphör nämndeman att vara valbar eller behörig, förfaller uppdraget.

När ledighet uppkommer, utses ny nämndeman för återstående tid.

11 §

Ledamot och föredragande i skatterätt och länsrätt skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

12 §

De som står i sådant förhållande till varandra som sägs i 4 kap. 12 § rättegångsbalken får ej samtidigt tjänstgöra som ledamöter i skatterätt eller länsrätt.

13 §

I fråga om omröstning i skatterätt och länsrätt gäller bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt i tillämpliga delar.

14 §

Konungen meddelar ytterligare föreskrifter om skatterätts och länsrätts organisation och verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 13 januari 1971.

Närvarande: f. d. justitierådet REGNER, regeringsrådet MARTE-
NIUS, justitierådet BERNHARD, justitierådet HESSER.

Enligt lagrådet den 7 januari 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 november 1970, hade Kungl. Maj:t förordnat, att enligt 87 § regeringsformen lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om skatterätt och länsrätt*, 2) *lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Erik Neergaard.

*Lagrådet yttrade:***Förslaget till lag om skatterätt och länsrätt**

Den för vårt land tämligen säregna utformningen av förvaltningsrättskipningen innebär att denna i första instans i allt väsentligt omhändervades av länsstyrelserna och de till dessa anknutna prövningsnämnderna. Inom länsstyrelserna har hittills i allmänhet alla ärenden tillhörande ett och samma ämnesområde hållits ihop organisatoriskt. Detta medför att inom en och samma sektion handhaves såväl inspektion, tillsyn och andra administrativa uppgifter som rättskipningen. Även om det, såsom föredragande departementschefen anförde i propositionen 1970: 103, inte finns fog för någon allvarigare erinran mot det sätt på vilket förvaltningsrättskipningen har utövats vid länsstyrelserna, har dock, såsom också underströks, riktats kritik mot organisationsformen; bland annat har hävdats att förvaltningsrättskipningens integritet äventyrades genom den organisatoriska anknytningen till länsstyrelsernas administrativa verksamhet. Det är enligt lagrådets mening att hälsa med tillfredsställelse, att den vid 1970 års riksdag på grundval av den berörda propositionen beslutade omorganisationen av den statliga länsförvaltningen även åsyftar en förstärkning av förvaltningsrättskipningen på länsplanet.

Till motivering av de åtgärder som avser förvaltningsrättskipningens stärkande återopades i propositionen 1970: 103 främst, att de avgöranden som träffades inom ramen för förvaltningsrättskipningen i våra dagar får allt större vikt för det allmänna och för den enskilde samt be-

verket som skilda domstolar endast till namnet. Samma personer som i egenskap av ledamöter i länsskatterätt handlägger ett skattemål är sålunda behöriga att vid behov pröva t. ex. ett körkortsmål, men domstolen benämnes då länsrätt. Samme ordförande i länsskatterätt och länsrätt är behörig att i egenskap av ensamdomare vidtaga alla de åtgärder och fatta alla de beslut som anges i förslagets 6 §, men han måste likväl av formella skäl ge akt på och i beslutet ange när han handlar på länsskatterättens vägnar och när han handlar på länsrättens vägnar.

När uppdelningen på två domstolar inte genomföres i organisatoriskt hänseende, synes det lagrådet som om det skulle varit lämpligt att förvaltningsrättskipningen på länsplanet också formellt utövades av en enda domstol med behörighet att upptaga mål inom båda de kompetensområden som angivits i förslaget. Särskilt i inledningsskedet, när de domaruppgifter som föreslagits för skatterätterna torde kvantitativt betydligt överväga dem som hänförs till länsrätterna, kan emellertid skäl förefinnas att bibehålla den på nuvarande länsstyrelseorganisation grundade uppdelningen på två domstolar med olika namn, och lagrådet föreslår därför ej ändring av förslaget härutinnan. Frågan synes dock kunna komma i ett annat läge sedan domstolarna varit i verksamhet någon tid och länsrätternas område – såsom torde vara avsikten – betydligt vidgats. Sedan så skett torde det komma att framstå som naturligt att en gemensam förvaltningsdomstol finns i varje län. Denna bör i så fall benämnas länsrätt. Med tanke på den antagna utvecklingen synes det vara anledning att företaga sådan jämkning i förslaget att i lagrubriken och de särskilda paragraferna länsrätt nämnes före skatterätt.

Om de två domstolarna framdeles förenas till en länsrätt, lärers dess kompetensområde kunna anses vara så omfattande att det bör ifrågakomma att giva regler om domstolen i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar i stället för i en speciallag.

5 §

I fråga om lekmännens deltagande i förvaltningsrättskipningen avvikar det förevarande lagförslaget i vissa hänseenden från vad som enligt 1969 års reformer gäller beträffande de allmänna underrätterna.

Tingsrätt skall vid handläggning av brottmål bestå av en lagfaren domare och nämnd. Enahanda sammansättning har tingsrätt vid handläggning av vissa mål och ärenden som avses i giftermålsbalken och föräldrabalken (se 15 kap. 29 § GB, 20 kap. 36 § FB samt 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden). Dessa målgrupper torde utgöra den övervägande delen av de mål som förekommer vid tingsrätterna. I andra tvistemål består tingsrätt av tre lagfarna domare.

I fråga om antalet nämndemän i tingsrätt redovisades i propositionen 1969: 44 ingående och utförligt de synpunkter som framkommit och

de överväganden som skett. I propositionen föreslogs att rätten skulle vara domför med fyra nämndemän, dock med tre i nämnden om förfall för nämndeman inträffade sedan huvudförhandling påbörjats. Första lagutskottet anförde i utlåtandet 1969: 38 att utskottet ville kraftigare än som skett i propositionen betona dels den betydelse nämnddeltagandet i rättskipningen måste antagas ha för allmänhetens förtroende för domstolarna, dels värdet av att lekmannasynpunkter kommer till uttryck vid målens prövning. Utskottet erinrade i detta sammanhang om att utvecklingen inom samhället går mot att lekmannainflytandet ges utrymme på allt flera områden, något som bedöms som värdefullt för demokratin och för frågornas allsidiga belysning. – Med hänvisning till vad utskottet sålunda anfört om betydelsen av att nämnd deltagar i rättskipningen förklarade utskottet, som i allt väsentligt instämde i de skäl departementschefen anfört till stöd för förslaget rörande nämndens storlek, att förslaget borde jämkas något så att nämnden i regel hade fem ledamöter.

Beträffande omröstning i tingsrätt då nämnd har säte i rätten gäller enligt 29 kap. 3 § RB samt 15 kap. 30 § GB, 20 kap. 36 § FB och 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden att, om vid överläggning yppas annan mening än ordförandens samt minst fyra nämndemän eller, då i nämnden är endast fyra, minst tre nämndemän förenar sig om skälen och slutet, gäller nämndens mening men i annat fall ordförandens mening. Vidare föreskrives att ordföranden skall vid överläggning framställa saken och vad lag stadgar därom, att vid omröstningen ordföranden först skall säga sin mening och därefter inhämta nämndens samt att, om nämnden bestämt rättens avgörande, svarar för detta envar nämndeman som med sin röst bidragit därtill. Enligt 6 kap. 3 § RB skall nämndemans skiljaktiga mening antecknas i protokollet även när nämnden icke bestämt utgången.

Såsom första lagutskottet anförde innebär de nämnda bestämmelserna att omröstningsreglerna är utformade på den kollektiva omröstningsformens grund men med sådant reellt innehåll att man i det praktiskt mest betydelsefulla fallet, att två meningar står mot varandra, når samma resultat som om individuell rösträtt hade gällt. Med avseende å en ordning som formellt byggde på individuell rösträtt anförde departementschefen – i vilkens yttrande härutinnan utskottet förklarade sig i allt väsentligt instämma – bland annat: Om tre eller flera meningar föreläge vore lämpligheten av individuell rösträtt minst sagt tveksam. Man hade vidare att räkna med att det kunde föreligga lika röstetal för två olika meningar varför fråga uppkomme om utslagsrösten. Ytterligare hade man att ta hänsyn till frågan om det juridiska ansvaret för domen och medverkan vid domens avfattning. Utginge man från att individuell rösträtt med lika röstvärde formellt skulle gälla kunde det svåriligen motiveras att nämndemännen inte skulle ha samma ansvar för domen

som ordföranden. Detta i sin tur skulle leda till att detaljutformningen av domen inte gärna kunde försiggå utan att nämndemännen på ena eller andra sättet finge medverka eller åtminstone ta del av avfattningen innan domen meddelades. En sådan ordning skulle emellertid belasta arbetet vid underrätterna utan att man därigenom i sak skulle vinna något. De anförda förhållandena talade med styrka för att man inte borde införa en ordning som formellt byggde på individuell rösträtt för nämndemän.

Med hänsyn till vad som inledningsvis anförts om förvaltningsrättskipningens ökande betydelse och den åsikt om vikten av lekmannadeltagande som kom till uttryck vid underrättsreformen, icke minst i utskottets av riksdagen gillade utlåtande, synes det vara svårt att förstå varför antalet nämndemän i de nya förvaltningsdomstolarna skall sättas lägre än i tingsrätterna. Såvitt gäller länsskatterätten medför förslaget till och med en minskning av det antal lekmän som i allmänhet brukar delta i prövningsnämnderna. Såsom skäl för förslaget ständpunkt anför departementschefen, utöver en redogörelse för de olika utredningarnas förslag, avlämnade före underrättsreformen, samt däröver avgivna yttranden, väsentligen endast att lekmännen skall ha individuell rösträtt och att om förslaget genomförs antalet lekmän bör vara tämligen lågt.

Såsom förut anmärkts innebär omröstningsreglerna för tingsrätt med nämndsammansättning att nämndemännen har individuell rösträtt i de praktiskt viktigaste fallen av meningsskiljaktighet. De erinringar som framställdes mot en ordning med även formellt individuell rösträtt – vilka erinringar i nu ifrågavarande lagstiftningsärende icke berörts av departementschefen – synes vara lika vägande i fråga om förvaltningsrättskipningen. Att hittills lekmännen i prövningsnämnd haft fullständig individuell rösträtt synes knappast böra anses som ett avgörande skäl att bibehålla denna ordning när nämnden omvandlas till domstol. Därvid är att märka att enligt vad som anfördes i propositionen 1970: 103 några krav på speciell fackkunskap inte bör ställas på lekmännen samt att samma nämndemän avses skola kunna delta både i länsskatterätt och länsrätt. Hänvisningen i detta sammanhang till fastighets- och expropriationsdomstolarna synes föga bärande med hänsyn till dessa domstolars mycket speciella kompetensområde och det ringa antalet nämndemän.

Vad som nu anförts samt önskemålet i och för sig om likhet mellan underrätterna i första instans talar starkt för att såväl omröstningsreglerna som bestämmelserna om antalet nämndemän beträffande förvaltningsdomstolarna får samma utformning som för tingsrätterna. Vad departementschefen i övrigt anført i dessa hänsenden synes icke innefatta övertygande skäl för att i förvaltningsdomstolarna ha en ordning som avviker från den som så nyligen införts för tingsrätterna.

I enlighet med vad ovan anförts förordas att 5 § får följande lydelse:

Länsrätt och skatterätt består av förvaltningsdomare såsom ordförande och nämnd, om ej annat föreskrives i 6 §.

I nämnden skall sitta fem nämndemän. Får inkallad nämndeman förfall, är dock rätten domför med fyra nämndemän.

Konungen bestämmer hur många nämndemän som skall finnas i varje län, för tjänstgöring i länsrätt och länsskatterätt, samt vid den mellan-kommunala skatterätten.

6 §

För att innehållet i paragrafen skall bli mera överskådligt föreslår lagrådet att den får följande lydelse:

Länsrätt och skatterätt är domför utan nämnd

1. när åtgärd — — — uppenbart förbiscende,
4. vid beslut om återkallelse tills vidare av körkort eller turistikörkort eller vägran att tills vidare godkänna utländskt körkort när det är uppenbart att sådant beslut bör meddelas,
5. vid annat beslut som ej innefattar slutligt avgörande av mål,
6. vid avgörande av mål i vilket saken är uppenbar.

Om det ej är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt är länsrätt och skatterätt också domför utan nämnd vid beslut som ej innefattar prövning av målet i sak.

Vad i andra stycket sägs gäller även vid avgörande av

1. mål om utdömande av vite,
2. mål om handräkning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt taxeringsförordningen (1956: 623),
3. mål angående omhändertagande för utredning enligt 30 § barnavårdslagen (1960: 97),
4. mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt.

7 §

En fråga av stor principiell betydelse är i vilken utsträckning ordförande i länsskatterätt och länsrätt skall, med hänsyn till kravet att han som domare skall intaga en självständig ställning, kunna åläggas jämväl administrativa uppgifter inom länsstyrelsen och vilket slag av sådana uppgifter han skall kunna tilldelas.

I beslutet om partiell reform av länsförvaltningen anfördes att ordförande i länsskatterätt och länsrätt, som borde ha ställning av domare, kunde vara antingen chefen för huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning eller chefen för någon av de enheter som motsvarar nuvarande allmänna sektionen och prövningsnämndens kansli. Härutöver kunde i vissa län behövas ytterligare domare som uteslutande var sysselsatta som ordförande. I den till grund för lagrådsremis-

sen liggande promemorian uttalades i anslutning härtill att det, för att det alltid skulle finnas tillgång till en ordförande som inte före handläggningen i länsskatterätten eller länsrätten tagit befattning med det aktuella målet eller frågor som kunde ha samband med detta, i allmänhet borde utses tre ordförande; dessa kunde vara de nämnda befattningshavarna. De återgivna uttalandena synes ge vid handen att ordförandeskap visserligen normalt borde uppdragas åt dessa befattningshavare men att så inte alltid behövde vara fallet utan att även andra tjänstemän inom länsstyrelsen kunde komma i fråga.

I remissutlåtandena över promemorian riktades viss kritik mot den föreslagna ordningen. Kammarrätten åberopade ett av departementschefen i annat sammanhang anfört yttrande, att personal skall kunna om disponeras inom och mellan de olika huvudenheterna i länsstyrelsen, och framhöll i anslutning härtill bl. a. att önskemålet om en åtskillnad mellan förvaltning och dömande verksamhet under sådana förhållanden inte blir tillgodosett fullt ut men att detta får godtagas till dess att tiden är mogen för helt fristående regionala förvaltningsdomstolar. Kammarrätten fann också förhållandet mellan domarna och chefen för huvudenheten vara oklart. Svea hovrätt ansåg det nödvändigt att ordförandena i sin egenskap av domare inte står i något lydnessförhållande till länsstyrelsen och att denna självständiga ställning borde komma till klart uttryck i författningstexten.

Departementschefen har behandlat frågan tämligen knapphändigt. Han refererar principuttalandet i beslutet om partiell reform såsom innebärande att ordförande skall ha ställning som domare men samtidigt vara tjänsteman hos länsstyrelsen och som sådan kunna ha uppgifter exempelvis som chef för den huvudenhet som förut angivits eller för en av enheterna inom denna. Härav följer enligt departementschefen att ordförandena i administrativt avseende skall vara underställda länsstyrelsen. Han tillägger att av ordförandenas ställning som domare följer att de vid handläggningen av de mål som ankommer på dem är helt självständiga i förhållande till länsstyrelsen. Någon särskild föreskrift som markerar ordförandenas självständiga ställning gentemot länsstyrelsen eller deras ställning som domare behövs enligt departementschefen inte. Däremot föreslås att i lagtexten föreskrivs att ordförande är tjänsteman hos länsstyrelsen.

Såsom framgår av det anförda är det avsett att ordförande i vissa fall skall enbart sysselsättas med domaruppgifter. För dylika fall synes vid länsstyrelserna kunna inrättas fullt självständiga domartjänster och den här diskuterade frågan blir då inte aktuell. Den föreslagna föreskriften, att ordförande är tjänsteman hos länsstyrelsen, torde för dessa fall närmast innebära att innehavaren av domartjänsten i kameralt avseende underställes länsstyrelsen. Föreskriften innebär också att domaren har att följa bestämmelser om arbetsfördelning som av läns-

styrelsen ges genom arbetsordning. I sakens natur ligger vidare att domaren när det gäller praktiska spörsmål, t. ex. lokalfrågor, har att iakttaga av länsstyrelsen utfärdade föreskrifter.

I flertalet fall är det emellertid avsett, att tjänst som ordförande skall kombineras med administrativ tjänst. Föreskriften att ordförande är tjänsteman hos länsstyrelsen får härvid, utöver vad nyss sagts, även innebörden att en sådan kombination är möjlig, så att innehavare av domartjänst kan åläggas att utföra även administrativa uppgifter inom länsstyrelsen. Såsom följer av vad departementschefen anför och ytterligare understrukits i de återgivna remissutlåtandena är det självfallet därvid av stor vikt att dessa uppgifter inte är av sådan art att vederbörandes självständighet som domare och hans opartiskhet kan ifrågasättas. Om, såsom är avsett, till ordförande utses befattningshavare inom huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättsskipning torde också detta krav i regel bli uppfyllt. Den begränsning i fråga om möjligheten att utse tjänsteman i länsstyrelsen till ordförande som här åsyftas är emellertid enligt lagrådets mening av sådan principiell vikt att den bör komma till uttryck i lagtexten. En föreskrift här om synes kunna få lydelse i viss anslutning till bestämmelsen i 13 § statstjänstemannalagen, som reglerar tjänstemans rätt att inncha bi-sysslor. Av en sådan bestämmelse torde exempelvis följa att tjänsteman inom huvudenheten för skatteförvaltning aldrig kan utses till ordförande för länsskatterätt. Bestämmelsen torde även innebära att om ordförande för länsskatterätt, som är tjänstman inom huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättsskipning, överföres till huvudenheten för skatteförvaltning, han därigenom blir obehörig att i fortsättningen vara ordförande.

Lagrådet förordar av nu och förut angivna skäl att 7 § erhåller följande lydelse:

I länsrätt och skatterätt skall finnas en eller flera förvaltningsdomare. De utnämnes av Konungen.

Förvaltningsdomare skall vara lagfaren. Förvaltningsdomare och föredragande i länsrätt och skatterätt skall vara svensk medborgare. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej tjänstgöra som förvaltningsdomare eller föredragande.

Om förvaltningsdomare i länsrätt och länsskatterätt har att fullgöra jämväl annan tjänstgöring inom länsstyrelsen, får han ej i denna tilldelas uppgifter som kan rubba förtroendet till hans opartiskhet i den dömande verksamheten.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för förvaltningsdomare meddelas bestämmelser av Konungen.

13 §

Beaktas vad som föreslagits i fråga om lekmäns deltagande föranleder

detta att förevarande paragraf bör omarbetas. Vad departementschefen anfört beträffande tillämpningsområdet för de skilda omröstningsreglerna ger i och för sig ej anledning till erinran, dock bör i lagen uttryckligen anges i vad mån de skilda reglerna skall tillämpas.

Eftersom 16 kap. RB icke innehåller några bestämmelser rörande omröstning då nämnd har säte i rätten, bör i paragrafen upptagas särskilda omröstningsregler efter mönster av 15 kap. 30 § GB. Dessa regler bör stå som i princip gällande. Tillämpningen av bestämmelserna i 29 kap. RB kan i så fall begränsas att avse 2 § i kapitlet. Sistnämnda paragraf synes härvid i tillämpliga delar böra få gälla beslut som rör böter eller utdömande av vite.

I enlighet härmed föreslås att 13 § får följande lydelse:

I fråga om överläggning och omröstning i länsrätt och skatterätt gäller bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken med följande avvikelser.

Ordföranden skall vid överläggningen framställa saken och vad lag stadgar därom.

Vid omröstning skall ordföranden först säga sin mening och därefter inhämta nämndens.

Yppas annan mening än ordförandens och förenar sig fyra nämndemän eller, då i nämnden är endast fyra, minst tre nämndemän om skälen och slutet, gäller nämndens mening. I annat fall gäller ordförandens.

Har nämnden bestämt rättens avgörande svarar för detta envar nämndeman som med sin röst bidragit därtill.

I fråga om beslut som rör böter eller utdömande av vite skall därjämte iakttagas 29 kap. 2 § rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Därest vad som föreslagits i fråga om lekmannadeltagande icke beaktas, synes under alla förhållanden påkallat att 13 § jämkas. Varken 16 eller 29 kap. RB innehåller några regler som angives gälla i överrätt. Innebörden av hänvisningen till 29 kap. RB är att de regler skall tillämpas som gäller domstol utan nämnd; detta kan ej anses vara ett tydligt sätt att ange omröstningsordningen i en domstol med nämndemän som ledamöter. Därjämte bör hänvisningen till 29 kap. RB begränsas till böter och vite på sätt ovan föreslagits samt meddelas föreskrifter motsvarande andra och tredje styckena i lagtextförslaget här ovan (jfr 12 § lagen om fastighetsdomstol).

Ikraftträdandebestämmelsen

Eftersom val av nämndemän, som bör äga rum före lagens ikraftträdande, icke kan anses vara en åtgärd av allenast administrativ natur, hemställer lagrådet att till lagen fogas ett stadgande av följande lydelse:

Val av nämndemän i länsrätt och länsskatterätt skall med tillämpning av denna lag första gången äga rum före den 1 juli 1971. Valet skall avse tiden från och med nämnda dag.

Förslaget till lag om ändring i lagen om avstängning av domare

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

**Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 22 januari 1971.**

Närvarande: Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, BENGTSSON, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Lundkvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

lag om skatterätt och länsrätt,

lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Liksom lagrådet anser jag att det är av största vikt att de nya domstolarna, som ju i administrativt hänseende skall knytas till länsstyrelserna resp. riksskatteverket, får en helt självständig ställning i fråga om handläggningen och avgörandet av de mål som ankommer på dem. Lagrådet anför att ordförandenas självständiga ställning i detta avseende bör slås fast i de föreskrifter om domstolarnas organisation och verksamhet som skall meddelas av Kungl. Maj:t. Redan av det förhållandet att rättsskipningen på ett område anförtros ett visst organ måste enligt min mening anses följa bl. a. att detta organ har att självständigt handlägga och avgöra de mål som omfattas av kompetensområdet. Självfallet bör emellertid de närmare föreskrifterna om domstolarnas organisation och verksamhet utformas så att de inte kommer att innebära några inskränkningar i domstolarnas självständighet i fråga om den dömande verksamheten.

I motsats till lagrådet kan jag inte finna att ordförandenas självständiga ställning som domare skulle markeras, om det i lagen om skatterätt och länsrätt infördes särskilda beteckningar på domartjänsterna. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att i ett sammanhang bestämma om beteckningarna på alla de nya tjänster vid länsstyrelserna som skall inrättas med anledning av den beslutade omorganisationen av den statliga länsförvaltningen. Med hänsyn till vad lagrådet vidare anför i fråga om ordförandena vill jag erinra om att beslutet om omorganisation innebär att

ordförandena skall utses av Kungl. Maj:t samt ha ställning som domare men samtidigt vara tjänstemän hos länsstyrelsen och kunna ha uppgifter som chef för huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning eller för någon av de enheter inom denna huvudenhet som motsvarar nuvarande allmänna sektionen eller prövningsnämndens kansli. Det förutsätts vidare att det i vissa län kan behövas ytterligare domare som uteslutande skall ägna sig åt dömande uppgifter. Vid länsstyrelserna skall således inrättas tjänster som avser dels uppgiften att vara ordförande i länsskatterätten och länsrätten, dels uppgiften att vara chef för nyssnämnda huvudenhet eller för någon av enheterna inom huvudenheten. Vidare kan, som framgår av det anförda, vid vissa länsstyrelser behövas tjänster för domare som uteslutande skall ägna sig åt dömande uppgifter.

Lagrådet synes ha antagit att det varit avsett att varje länsstyrelsetjänsteman som uppfyller de föreslagna behörighetskraven skulle kunna anförtros uppgiften att, vid sidan av den tjänst han normalt utövar, tjänstgöra som ordförande i länsskatterätt och länsrätt. En sådan ordning har inte varit avsedd. Det synes emellertid önskvärt att det av lagtexten framgår att ordförandepengiften ingår i den tjänst vid länsstyrelsen som ordföranden innehar. I 7 § lagen om skatterätt och länsrätt bör därför anges att ordförande i länsskatterätt och länsrätt innehar tjänst vid länsstyrelsen. Det bör vidare föreskrivas att tjänsterna tillsätts av Kungl. Maj:t. Det är inte avsett att särskilda tjänster skall inrättas för ordförande i den mellankommunala skatterätten. Sådan ordförande skall i stället förordnas av Kungl. Maj:t för viss tid. Föreskrift härom bör tas in i 7 §. Som lagrådet föreslår, bör det vidare föreskrivas att bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ordförande meddelas av Kungl. Maj:t.

Som lagrådet anför är det av stor vikt att de ordförande som inte skall ägna sig enbart åt uppgiften att vara ordförande inte tilldelas andra uppgifter av sådan art att deras självständighet som domare eller opartiskhet kan sättas i fråga. Lagrådet föreslår att det i 7 § föreskrivs att sådan ordförande inte får tilldelas uppgifter som kan rubba förtroendet till hans opartiskhet i den dömande verksamheten. Lagrådet synes anse att uppgifter inom huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning vid länsstyrelse i regel inte behöver utgöra anledning att sätta ordförandens självständighet eller opartiskhet i fråga. Jag delar denna uppfattning. Av vad jag förut har anfört framgår att det är avsett att bara tjänster på denna huvudenhet skall omfatta uppgift att vara ordförande. En bestämmelse av det slag som enligt lagrådets förslag skall tas in i 7 § lagen om skatterätt och länsrätt kan enligt min mening ge upphov till vissa svårigheter vid tillämpningen. Det väsentliga synes vidare vara att en ordförande inte får tjänstgöra, om om-

ständigheter som kan rubba förtroendet till hans opartiskhet i den dömande verksamheten föreligger. Detta intresse tillgodoses genom jävsbestämmelserna i 4 kap. 13 § rättegångsbalken vilka, som jag anförde i remissen till lagrådet, avses bli tillämpliga på ordförande i skatterätt och länsrätt.

I fråga om skatterätts och länsrätts sammansättning är det enligt lagrådet med hänsyn till förvaltningsrättskipningens ökande betydelse och den åsikt om vikten av lekmannadeltagande som kom till uttryck vid underrätsreformen år 1969 svårt att förstå varför antalet nämndemän i skatterätt och länsrätt skall vara lägre än i tingsrätterna. Det är uppenbart att de synpunkter på lekmannadeltagandet som tillmättes avgörande betydelse vid underrätsreformen måste anses väsentliga också i fråga om lekmannadeltagandet i skatterätt och länsrätt.

Visserligen skall, som jag anförde i prop. 1970: 103, några krav på speciell fackkunskap inte ställas på lekmännen i skatterätt och länsrätt. Det bör emellertid framhållas att rätterna i stor utsträckning kommer att fungera som andra instans, att antalet mål och ärenden blir avsevärt, att avgörandena i stor utsträckning måste grunda sig på skriftligt material och att de ofta innebär tillämpning av ett omfattande och delvis komplicerat författningsmaterial. Vad särskilt beträffar länsrätterna är det angeläget att bland nämndemännen är representerade insikter i och erfarenheter av bl. a. sociala frågor. Vad jag nu har sagt innebär inte att jag numera vill hävda att nämndemännen bör ha speciella fackkunskaper. Däremot anser jag mig kunna konstatera att stora krav i andra avseenden måste ställas på nämndemännen, om dessa skall kunna fullgöra sin viktiga uppgift inom förvaltningsrättskipningen och få det inflytande på avgörandena som är avsett.

Inrättandet av länsrätterna innebär att ett tämligen stort antal nämndemän måste rekryteras. Det kan befaras att det kommer att bli svårt att rekrytera ett tillräckligt antal lekmän som är både villiga att åta sig ett så krävande uppdrag som det här är fråga om och lämpade för uppdraget, om antalet nämndemän sätts högre än som föreslagits i lagrådsremissen. Härtill kommer, som framhålls i lagrådsremissen, att länsrätterna med hänsyn till målens natur ofta måste sammanträda med kort varsel. Erfarenheterna från de prövningsnämnder som sammanträder på avdelning, dvs. med höst fyra ledamöter utöver ordföranden, är goda. Till dessa prövningsnämnder hör bl. a. nämnderna i de tre största länen.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört finner jag inte skäl att i fråga om antalet nämndemän frångå förslaget i lagrådsremissen.

I fråga om omröstningsreglerna vill jag erinra om att en ordning med individuell rösträtt i allmänhet tillämpas inom förvaltningen, att såväl länsförvaltningsutredningens och landskontorsutredningens förslag som

förslaget till lag om skatterätt innebär att lekmännen skall ha individuell rösträtt samt att 14 av de 16 remissinstanser som i sina yttranden över departementspromemorian gick in på frågan tillstyrker förslaget om individuell rösträtt. I prövningsnämnderna har lekmännen individuell rösträtt och de har t. o. m. en starkare ställning än den som förslaget i lagrådsremissen ger nämndemännen. Vid omröstning i prövningsnämnd är ju regeln om ordförandens utslagsröst en undantagsregel. Som exempel på domstolar i vilka lekmän har individuell rösträtt nämns i lagrådsremissen fastighetsdomstolarna och expropriationsdomstolarna. Ytterligare exempel är vattendomstolarna (11 kap. 12 § vattenlagen) samt ägodelningsrätterna som utöver ägodelningsdomaren består av tre ägodelningsnämndemän (21 kap. 2 och 37 §§ lagen, 1926: 326, om delning av jord å landet).

Om nämndemännen skall ges individuell rösträtt, kan det, som föredragande departementschefen anförde vid underrätsreformen år 1969, knappast motiveras att de inte skulle ha samma ansvar för avgörandena som ordföranden. Detta leder visserligen till att de måste ges tillfälle att åtminstone ta del av avfattningen, innan ett beslut meddelas, men erfarenheterna från prövningsnämndernas verksamhet talar för att det inte behöver medföra några svårigheter.

Genom underrätsreformen fick nämndemännen i allmän underrätt en väsentligt starkare ställning än de tidigare hade haft. Den omständigheten att man inte ansåg det lämpligt att ge dem en också i formellt avseende individuell rösträtt kan med hänsyn till vad jag har anfört nu och i lagrådsremissen inte anses utgöra anledning att ge nämndemännen i skatterätt och länsrätt en svagare ställning än lekmännen har i prövningsnämnd.

Lagrådet, som inte haft något att erinra mot vad jag anförde i lagrådsremissen om tillämpningsområdet för omröstningsreglerna för tvistemål resp. brottmål, anser att det bör anges i lagtexten i vilken utsträckning de skilda reglerna skall tillämpas. Som exempel på mål i vilka reglerna för brottmål bör tillämpas vid omröstning i huvudsaken nämns i lagrådsremissen endast mål om utdömande av vite. Det utesluts emellertid inte att reglerna för brottmål kan böra tillämpas också i vissa andra måltyper. Särskilt med hänsyn till att rätternas kompetensområde framdeles kan få annat innehåll bör det överlämnas åt praxis att med ledning av vad som anförts vid lagens tillkomst avgöra i vilken utsträckning reglerna för tvistemål resp. reglerna för brottmål bör tillämpas. Jag vill emellertid inte utesluta att erfarenheterna från tillämpningen kan komma att motivera en översyn i syfte att åstadkomma en mera preciserad reglering.

Med hänsyn till vad lagrådet anfört bör hänvisningen i 13 § lagen om skatterätt och länsrätt till 16 och 29 kap. rättegångsbalken anges

gälla bestämmelserna för domstol med endast lagfarna ledamöter. Som lagrådet föreslår bör det föreskrivas att ordföranden skall säga sin mening först. Någon föreskrift om att ordföranden skall framställa saken och vad lag stadgar därom anser jag inte nödvändig.

Vad lagrådet anfört i fråga om 6 § lagen om skatterätt och länsrätt bör föranleda en redaktionell ändring. Sådana ändringar bör också göras i 4 och 5 §§. Med anledning av lagrådets påpekande bör det i en övergångsbestämmelse föreskrivas att val av nämndemän första gången skall äga rum redan före lagens ikraftträdande.

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen till

- 1) *lag om skatterätt och länsrätt*, med vidtagna ändringar,
- 2) *lag om ändring i lagen (1955: 261) om avstängning av domare*.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

	sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Författningsförslag	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 20 november 1970	7
Inledning	7
Riksdagsbeslutet om länsförvaltningen	8
Skatterätts kompetensområde	9
Den nuvarande förvaltningsrättskipningen på landskontoret och hos prövningsnämnden	9
Departementspromemorian	12
Remissyttrandena	14
Länsrätts kompetensområde	18
Den nuvarande förvaltningsrättskipningen på landskansliet	18
Departementspromemorian	24
Remissyttrandena	25
Domförhet	31
Domförhetsregler för länsstyrelse och allmän underrätt	31
Tidigare utredningsförslag och remissyttranden	33
Länsförvaltningsutredningen	33
Remissyttrandena över länsförvaltningsutredningens förslag	33
Landskontorsutredningen	34
Remissyttrandena över landskontorsutredningens förslag	35
Förslaget till lag om skatterätt	36
Remissyttrandena över förslaget till lag om skatterätt	36
Departementspromemorian	37
Remissyttrandena	39
Omröstning	44
Bestämmelser om omröstning i prövningsnämnd och i allmän domstol	44
Tidigare utredningsförslag och remissyttranden	45
Besvärssakkunniga	45
Remissyttrandena över besvärssakkunnigas förslag	46
Utredningen om administrativa frihetsberövanden	46
Förvaltningsdomstolskommittén	46
Länsförvaltningsutredningen	47
Remissyttrandena över länsförvaltningsutredningens förslag	47
Landskontorsutredningen	47
Remissyttrandena över landskontorsutredningens förslag	48
Förslaget till lag om skatterätt	48

Departementspromemorian	48
Remissyttrandena	50
Departementschefen	53
Inledning	53
Skatterätts kompetensområde	54
Allmänna synpunkter	54
Skattemålen	56
Vitesmålen	57
Uppbörds- och folkbokföringsmålen	57
Länsrätts kompetensområde	59
Allmänna synpunkter	59
Utvisningsärendena	59
Barnavårdsmålen	60
Mål om verkställighet av dom i vårdnadsmål	61
Nykterhetsvårdsmålen	61
Körkortsmålen	62
Domförhet	63
Omröstning	68
Lagförslag	71
Inledning, lagens rubrik m. m.	71
Domkretsar, anknytning till länsstyrelse resp. riksskatteverk m. m.	72
Departementspromemorian	72
Remissyttrandena	72
Departementschefen	73
Närmare om kompetensen	74
Departementspromemorian	74
Remissyttrandena	75
Departementschefen	76
Ordförande i skatterätt och länsrätt	76
Vissa bestämmelser om domare	76
Departementspromemorian	77
Remissyttrandena	78
Departementschefen	79
Val av nämndemän, antal m. m.	81
Departementspromemorian	81
Remissyttrandena	81
Departementschefen	82
Valbarhets- och behörighetsvillkor, tjänstgöringstid m. m.	83
Bestämmelser för ledamöter i prövningsnämnd och nämndemän i allmän underrätt	83
Departementspromemorian	84
Remissyttrandena	84
Departementschefen	86
Jäv m. m.	87

Prop. 1971: 14 113

Tillämpningsföreskrifter, ikraftträdande	88
Hemställan	88
Bilaga 1. Departementspromemorians förslag till lag om skatterätt och länsrätt	89
Bilaga 2. Till lagrådet remitterade författningsförslag	92
Utdrag av lagrådets protokoll den 13 januari 1971	95
Utdrag av statsrådsprotokollet den 22 januari 1971	106

